

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1861.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 263.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΖΕΥΞΕΩΣ.

—000—

Ἡ σύζευξις εἶναι δύναμις τοῦ πνεύματος δι' ἧς αἱ ἐν αὐτῷ ἐννοιαὶ ἐγείρονται καὶ προκαλοῦνται ὑπ' ἀλλήλων. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐνότητος τῆς ἡμετέρας φύσεως, ἡ σύζευξις ὑπάρχει οὐ μόνον μεταξὺ τῶν καθαρῶν ἐννοιῶν τῆς διανοίας ἀλλὰ μεταξὺ πάντων τῶν νοητικῶν, ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος. Ἠθικὸν τι αἰσθημα, ἐξωτερικὴ τις ἐντύπωσις ἐγείρουσιν ἐννοίας σχετικὰς πρὸς αὐτὰ, καθὼς ἀπ' ἐτέρου αἱ ἐννοιαὶ διεγείρουσιν ἠθικὰ αἰσθήματα ἢ ζωηρὰν ἀνάμνησιν σωματικῶν ἐντυπώσεων καὶ ἕνεκα τῆς καθολικῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἡ σύζευξις θεωρεῖται ὡς νόμος τοῦ πνεύματος ἀντίστοιχος πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ὑλικῶν καθολικὸν νόμον τῆς ἔλξεως.

Ἡ σύζευξις δὲν εἶναι ἡ ἐξις, οὔτε ἡ μνήμη, οὔτε ἡ φαντασία μεθ' ὧν ὑπὸ τινῶν ψυχολόγων ταυτίζονται. Καὶ ἡ μὲν ἐξις εἶναι μέχρι τινὸς αὐθαίρετος, καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θελήσεως, ἐξ ἧς αὐτὴ δίδει διευθύνσεως εἰς τὰς πνευματικὰς ἢ σωματικὰς δυνάμεις, ἐν ᾗ ἡ σύζευξις εἶναι φύσει ἀνεξάρτητος τῆς θελήσεως, καὶ ὑπόκειται εἰς νόμους σταθεροὺς καὶ ἀνγκαιούς. Εἶναι δὲ ἡ σύζευξις εἰς τῶν ὄρων τῆς μνήμης, ἀλλὰ διαφέρει αὐτῆς καθ' ὅσον αὐτὴ ἐπιδέχεται καὶ τὴν ἐνεργείαν τῆς θελήσεως, καὶ ἄλλους προαπαιτεῖ ὄρους, καὶ ἰδιαίτερα ἔχει μετὰ τελειοποιήσεως. Δὲν εἶναι τελευταῖον ἢ φαντασία, διότι

αὕτη καὶ μὲν ὠφελεῖται ἐκ τῆς συζεύξεως ὡς καὶ ἐκ τῆς μνήμης, ἀλλ' ἰδίαν ἔχει φύσιν καὶ ἐνεργείαν δι' ἧς καθιστᾶ ζωηροτέρας τὰς ἐντυπώσεις ἢ τὰς ἀνάμνησεις, συνδυάζει νέας ἐννοίας, καὶ ἐνεργεῖ οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ παρελθόντος ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος. Ἡ δὲ θεωρία τῆς συζεύξεως ἐπιτελεῖται εἰς τὴν περὶ ἀφαιρέσεως, διότι συμπληροῖ αὐτὴν καὶ ἐπιβεβαιῶ καὶ ἐπαληθεύει, καὶ ἡγεῖται τῆς περὶ μνήμης ὡς ἀνγκαιὰ αὐτῆς προετοιμασία.

§. α.

Τὸ γεγονός τῆς συζεύξεως εἶναι προφανὲς καὶ ἀναντιρρήτον· οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ περὶ αὐτοῦ. Εἶναι προσέτι ἀυθόρμητον καὶ διηγετὲς, διότι τελεῖται ἀκουσίως ἐν ἡμῖν καὶ ἀκκαταπαύστως· ἀπαιτεῖται ἀνετενέργεια τῆς προσωπικῆς ἀρχῆς, τοῦτέστι, τῆς ἡμετέρας θελήσεως, πρὸς ἀναστολήν τῆς συζεύξεως ἢ πρὸς νέαν διεύθυνσιν αὐτῆς. Τὸ γεγονός εἶναι ἀναντιρρήτον, εἶναι νόμος γενικὸς τοῦ ἡμετέρου ὄντος, ἀποτέλεσμα καὶ μία τῶν δηλώσεων τῆς ἐν ἡμῖν ἐνότητος· περὶ τούτων πάντες συμφωνοῦσιν. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀρκοῦσι πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου. Δὲν ἀρκεῖ νὰ εἰπῶμεν ὅτι ὑπάρχει ἐν ἡμῖν ἐνότης δι' ἧς αἱ ἐννοιαὶ συζευγνύονται καὶ ἀμοιβαίως ἐγείρονται καὶ προκαλοῦνται· ἀπαιτεῖται προσέτι νὰ προσδιορίσωμεν τοὺς τρόπους δι' ὧν ἐνεργεῖ ἡ ἐνότης αὕτη, τὰς σχέσεις καθ' ἃς αἱ ἐννοιαὶ συνδέονται καὶ ὑποκινούνται ὑπ' ἀλλήλων, ὅ ἐστι, τοὺς ἰδικιτέρους νόμους εἰς οὓς ἀναλύεται καὶ δι' ὧν ἐκτελεῖται ὁ γενικὸς νόμος

τῆς συζεύξεως, καθὼς δὲν ἀρκεῖ ἡ γενικὴ τῆς ἔλξεως θεωρία εἰ μὴ προσδιορισθῶσιν οἱ ἰδιαιτέροι νόμοι καθ' οὓς γίνεται ἀναλόγως πρὸς τὸν ὄγκον καὶ τὰς ἀποστάσεις τῶν σωμάτων πρὸς ἀλλήλα. Καὶ περὶ τῶν ἰδιαιτέρων τούτων νόμων τῆς συζεύξεως τὰ μέγιστα διαφωνοῦσιν οἱ ψυχολόγοι, ὥστε ἡ θεωρία αὐτῆς, εἰ καὶ πολὺ προβάσκα καὶ πλουτισθεῖσα ἐκ τῶν προσεκτικῶν καὶ ἐπανειλημμένων παρατηρήσεων τῶν φιλοσόφων, δὲν ἔλαβεν εἰσέτι ἐκαίνην τὴν ἐπιστημονικὴν τελειότητα, ἣτις καταπαύει τὰς διαφωνίας καὶ συζητήσεις, καὶ ἐπιβάλλει τὴν πίστιν. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς συζεύξεως περιστασιακῶς ἐνίοτε τότῳ περιπέλοκα καὶ κωλύοντα καὶ ἀπροσδόκητα, ὥστε δυσκόλως ὑπάγονται εἰς γενικοὺς καὶ σταθεροὺς νόμους. Διηγείται ὁ Ἄρθος ὅτι κατὰ τινὰ περὶ τῆς ἀγγλικῆς ἐπαναστάσεως συνδιάλεξιν, εἰς τῶν παρευρισσομένων ἠρώτησε ποία ἡ ἀξία τοῦ ῥωμαϊκοῦ θναρίου; παρατηρεῖ ὁ φιλόσοφος ὅτι, ἐπειδὴ κατ' ἐκαίνην τὴν ἐπανάστασιν πολλοὶ ἐγένοντο διὰ χρημάτων προδοσίαι, ἡ ἐννοια αὕτη ἀνεμνήσεν εἰς τὸν ἐρωτῶντα τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, ἡ δὲ ταύτης ἐννοια, τὴν τοῦ μέσου δι' αὐτὴν ἐγένετο, καὶ αὕτη τὴν τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Τοιούτων ἀπροσδοκῆτων καὶ δυσεξηγήτων συζεύξεων καθημερινῶν ἔχον μεν πείραν, καὶ οὐδὲν παράδοξον ἐάν διηγείρον τὴν περιέργειαν τῶν φιλοσόφων, καὶ προκάλεσαν τὰς προσπάθειάς αὐτῶν πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου.

Πρῶτος ἐπιχειρήσας τὴν ἐξήγησιν ταύτην φέρεται συνήθως ὁ Χιούμης, ἀλλὰ πολὺ πρότερον εὑρίσκουμεν ἐξήγησιν τινὰ παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῷ *Περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως* (κεφ. 6.)—*Ὅτιαν οὖν ἀναμνηστικῶμεθα, κινούμεθα τῶν προτέγων τινὰ κινήσεων ὡς ἂν κινήθωμεν μεθ' ἡρ' ἐκαίνην ἀνωθεν. Διὸ καὶ τὸ ἐφεξῆς θεωρούμεν κοίσαντες ἀπὸ τοῦ νῦν ἢ ἀλλοῦ τινός καὶ ἀπ' ὁμοίου ἢ ἐναντίου, ἢ τοῦ σύμπεργου.* Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο τέσσαρες φαίνονται εἰ τρόποι τῆς συζεύξεως: ἡ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ διαδοχῆ, ἡ ὁμοιότης, ἡ ἐναντιότης, καὶ ἡ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ συνπαρῆς, οὓς οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνήσῃ, ἀλλ' εἶναι ἄρα γε οἱ μόνοι; διακί τέσσαρες καὶ οὐχὶ περισσότεροι ἢ ὀλιγώτεροι; πῶς ἀνάγονται πάντες εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνότητα; Ὁ Χιούμης ἀνάγει τοὺς νόμους τῆς συζεύξεως εἰς τρεῖς, τὴν ὁμοιότητα, τὴν κατὰ τόπον καὶ χρόνον συνέχειαν, τὴν αἰτιότητα καὶ περὶ τούτων ἐπαναλαμβάνομεν τὰς αὐτὰς ἐρωτήσεις. Τέλος ὁ Ρεῖδ, ὅστις ἠγάθη κατὰ τοῦ σκεπτικισμοῦ τοῦ Χιούμης, καὶ διὰ βαθυτέρας παρατηρήσεως καὶ ἀστυροτέρας μεθόδου πάσας σχεδὸν ἀνήρκεσε τὰς θεωρίας αὐτοῦ, ἀποβάλλει καὶ ταύτην, ἀλλ' οὐδέμιαν ἄλλην ἀντικαθιστᾷ εἰς αὐτὴν, περιοριζόμενος εἰς τὴν γενικωτάτην ἀρχὴν ὅτι αἱ ἐννοιαὶ συζευγνύονται καθ' οἷαδήποτε σχέσεις, καὶ φανερόν ἐστὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ ἐκδηλωτικὴ τοῦ γεγονότος τῆς ἐν ἡμῖν ἐνότητος, καὶ ἀφίνει τὸ ζήτημα μετέωρον καὶ ἀνεπίλυτον.

Ὅτε δὲ ὁ μαθητὴς καὶ ὁ ὁπαδὸς αὐτοῦ Δ. Στεύαρτ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν θεωρίαν τῆς συζεύξεως, καὶ ἐξ ἐπιγυγέματος περὶ αὐτῆς ἐ-

πραγματεύθη, διέστειλε τὰς συζητήσεις εἰς δύο κατηγορίας, ὧν ἡ μὲν περιλαμβάνει τὰς τακτικὰς καὶ ἀναγκαίαις, ἡ δὲ τὰς τυχαίας καὶ ἐκ συμπτώσεως. Ἀλλὰ φανερόν ἐστι ἡ διαστολὴ αὕτη εἶναι ὄλως ἀπαράδεκτος· διότι ἐάν ὑπάρχωσι νόμοι συζεύξεως ἀναγκαῖοι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἡμετέρου πνεύματος ἀπορρέοντες, πῶς ὑπάρχουσι καὶ τυχαῖαι συζεύξεις; διακί τινὲς τῶν συζεύξεων ὑπεκρυβούσιν τοὺς γενικοὺς νόμους τοῦ φαινομένου τούτου; Τὸ τυχαῖον, ὡς λέγει ὁ Λεϊβνίτιος, εἶναι ἐκφρατικὴ δηλοῦσα τὴν ἡμετέραν ἀδυναμίαν πρὸς ἐξήγησιν τῶν νόμων τῆς φύσεως. Ἡ ἐπιστήμη ἄρα ὀφείλει νὰ τὸ περιορίσῃ, ὅσον δύναται, ὅταν δὲν ἐπιτύχη νὰ τὸ ἀποβάλλῃ. Καὶ τὰς μὲν τυχαίας τῶν συζεύξεων ὁ Στεύαρτ φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐγκαταλείπει, ὡς ἀνεπιδέκτους ἐπιστημονικῆς ἐξηγήσεως· τὰς δὲ τακτικὰς καὶ ἀναγκαίαις πάλιν ὑποδιαίρει εἰς τὰς αὐθορμήτους καὶ τὰς διὰ σκέψεως ἢ μελέτης γινόμενας, διαφόρους νόμους ἀποδίδων εἰς ἑκατέραν τῶν τάξεων τούτων, ὡς ἂν ἡ σκέψις ἢ ἡ μελέτη ἠδύνατο νὰ ἀλλοιώσῃ καὶ παραβιάσῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἢ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ ἐπιστημονικῶς νόμισι ὑρίστανται εἰς τὴν σαφεστέρην κατὰληψιν τῶν νόμων τῆς αὐθορμήτου καὶ ἐνστιγματικῆς ἐνεργείας καὶ εἰς τὴν ἀστυροτέραν τήρησιν αὐτῶν καὶ ἐφαρμογὴν. Καὶ οἱ μὲν νόμοι τῆς αὐθορμήτου συζεύξεως ἀνάγονται εἰς τὰς σχέσεις τῆς ὁμοιότητος, τῆς ἐναντιότητος, τῆς ἀναλογίας, τῆς ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ συνέχειας· οἱ δὲ τῆς διὰ σκέψεως καὶ μελέτης, εἰς τὰς μεταξὺ αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος, μέσου καὶ σκοποῦ, ἀρχῆς καὶ συνεπειᾶς. Εἰς τούτους δὲ προσθέτει καὶ τὸν νόμον τῆς ἔξεως. Καὶ αὕτη μὲν εἶναι ἡ κατὰ τὴν Σκωτικὴν Σχολὴν ἐπικρατήσασα θεωρία.

Κατὰ δὲ τὴν Γαλλικὴν, εἰς τῶν διασημοτέρων αὐτῆς διδασκάλων, ὁ Κ. Δαμιράν, ἀνάγει τοὺς νόμους τῆς συζεύξεως εἰς τὴν ὁμοιότητα καὶ διαφορὰν καὶ εἰς τὴν σχέσιν μεταξὺ ὑποστάσεως καὶ ποιότητος, αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος, ἀρχῆς καὶ συνεπειᾶς. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων, οἱ μὲν παρεδέχθησαν τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ Στεύαρτ, ἢ προτέθηκαν ἑτέρας δύο σχέσεις τὴν τοῦ μέρους πρὸς τὸ ὅλον καὶ τοῦ σημείου πρὸς τὸ σημαίνον, καὶ τὰ ἀνάπαλιν· οἱ δὲ ἀνήγαγον πάντας τοὺς νόμους τούτους εἰς ἓνα, τὴν σχέσιν τῆς ἐν τινι προτέρᾳ ἀντιλήψει ταυτοχρονίας, ἢ τὴν ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον μετὰβασιν διὰ τῆς εἰς γένη καὶ εἶδη κατατάξεως. Τελευταῖον, ὁ λίαν ἐπιτυχῶς καὶ λίαν ἐπιφελῶς ἀνακεφαλαίωσας πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐν Γαλλίᾳ συγχρόνου ἐκλεκτικῆς σχολῆς, καὶ ὅταν οἶόν τε εἰς μεθόδους αὐτὴν ἐκθέσας Κ. Φράγκ, ὁμολογεῖ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν σχέσεων καθ' ἃς ἐνεργεῖ ἡ συζεύξις εἶναι ἀπείρος, καὶ περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἐνδείξῃ μόνον τὰς κυριωτέρας, αἰτινες εἶναι κατ' αὐτὸν ἡ ταυτοχρονία καὶ ἡ διαδοχῆ, ἢ ἐν τόπῳ συνέχεια καὶ ἐγγύτης, ἢ ὁμοιότης, ἢ ἐναντιότης καὶ ἡ σχέσις τοῦ αἰτίου πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, τοῦ μέσου πρὸς τὸ τέλος, τῆς ἀρχῆς πρὸς τὴν συνέπειαν, τοῦ σημείου πρὸς τὸ σημαίνον.

Ἐδυνάμεθα νὰ ἀνακευάσωμεν εὐκόλως ἑκάστην

τῶν θεωριῶν τούτων, καὶ νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι οὐδεμία ἀντιστοιχεῖ ἐπ' ἀκριβῆς πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ἀπαλλάττει ἡμᾶς τῆς ἀνάγκης ταύτης ἢ ἄκρα αὐτῶν ποικιλία, καθότι ἀδύνατον πᾶσαι ὁμοῦ ν' ἀληθεύσωσιν, ἀλλ' οὐτε πάλιν εἶναι πιθανόν νὰ ψεύδωνται πᾶσαι ἐξ ἴσου, διότι πᾶσα ψυχολογικὴ θεωρία, στριζομένη ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως, πρέπει ν' ἀληθεύῃ τοῦλάχιστον κατὰ τὸ σημεῖον ἂν οὐ ὁμαῖται, καὶ νὰ περιέχῃ ὡς ἐκ τούτου μέρος τι ἀληθείας. Προσέτι παρατηροῦμεν ὅτι τινὰς τῶν νόμων τῆς συζεύξεως ἀναγνωρίζουσιν ἐκ συμφώνου αἱ πλείστα· καὶ ἐάν ἠθέλομεν νὰ ἐφαρμόσωμεν ἐν ταῦθα γνωστὴν τινὰ ἀρχὴν τῆς ἐκλεκτικῆς μεθόδου, ἔπρεπε νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἀληθῶς οὐσιν καθ' ἃ συμφωνοῦσι, καὶ ψεύδονται καθ' ἃ ἐκάστη ἀποβάλλει. Ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἠθέληεν εἶσθαι ὄλως αὐθαίρετον καὶ ἀδικαιολόγητον, διότι ποῦ ἢ ἀποδείξει ὅτι καὶ πανθ' ὅσα παραλέγονται εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθῆ; Παρατηροῦμεν ὡσαύτως ὅτι, πλὴν ὀλίγων, αἰτινες ὀρίζουσιν ἐν μόνον αἴτιον, μίαν μόνον ἀρχὴν, ἓνα μόνον νόμον συζεύξεως, αἱ ἄλλαι θετοῦσι πλείονας, ἢ μὲν τέσσαρας, ἢ δὲ τρεῖς, ἢ δὲ ἐπτὰ, ἢ δὲ ἐννέα· ἀλλ' οὐδένα παρέχουσι λόγον τοῦ περιορισμοῦ τούτου, οὐδέμιαν ἔχουσι ἀπόδειξιν ὅτι οἱ νόμοι τῆς συζεύξεως δὲν δύναται νὰ ἴναι εἴτε περισσότεροι εἴτε ὀλιγώτεροι. Τελευταῖον, κατὰ τὴν ζήτησιν τῶν νόμων τούτων, αἱ ἀνωτέρω θεωρίαι φαίνονται παραγνωρίζασαι τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν πηγὴν, καὶ μάλλον ὀδηγηθεῖσαι ἐκ τῶν μεταξὺ τῶν ἀντικειμένων σχέσεων, ἢ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ ἐνότητος τῶν περὶ αὐτῶν ἐνοιῶν, καὶ ἐκ τούτου ἴσως καὶ αἱ ποικιλία αὐτῶν ἀποπλανήσεις καὶ παρεκτροπαί. Ὅθεν ἐνομίσαμεν ὅτι, πρὸς ἐπιτυχὴ λύσιν τοῦ προβλήματος, ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν ἐντός ἡμῶν τοὺς νόμους τῆς συζεύξεως, ἵνα προσδιορίσωμεν αὐτοὺς ἀκριβέστερον, καὶ κατανοήσωμεν τὴν κοινὴν αὐτῶν ἀρχὴν οὐχὶ ἐκ τῶν ἀντικειμενικῶν σχέσεων τῶν πραγμάτων ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ συσδέσμου τῶν ἐξ αὐτῶν ἐνοιῶν. Πρὸς τοῦτο δὲ ἠδύνατο νὰ μᾶς βοηθήσῃ καὶ ἡ ἤδη ἐκτεθεῖσα θεωρία τῆς ἀφαιρέσεως.

§. 6'.

Τῶνόντι, ἐάν αἱ πλείστα τῶν ἐνοιῶν εἶναι ἀφαιρεμένα, καὶ ἐάν, καθ' ἃ ἡμῖς πιστεύομεν, μετὰ τῆς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἀφαιρέσεως, γίνεται ἐν τῷ ὑποκειμένῳ πρόσθεσις καὶ συνένωσις τῶν ἀφαιρουμένων ἐν τινι προϋπάρχοντι ἐν ἡμῖν τόπῳ ἐκ τῶν προτέρων, ἔπεται ὅτι ὁ τύπος οὗτος, ἐν ᾧ γίνεται ἡ συνένωσις, εἶναι καὶ τὸ σημεῖον ἐν ᾧ συνδέονται αἱ ἐννοιαὶ καὶ συζευγνύονται πρὸς ἀλλήλας, ὥστε αἱ σχέσεις ἢ οἱ νόμοι τῆς συζεύξεως εἶναι αἱ σχέσεις ἃς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα τὰ στοιχεῖα τοῦ τύπου τούτου, ὅ ἐστιν, αἱ σχέσεις ἃς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐν ἡμῖν καθολικῆς καὶ ἀναγκαίας ἐννοίας τοῦ ὄντος. Καὶ ἐπειδὴ παρὰ τὴν ἐννοίαν ταύτην ἔχομεν ἐν ἡμῖν καὶ πῖνας ἀρχὰς ἀναποσπάστους ἀπ' αὐτῆς καὶ ἀχωρίστους

ἀλλήλων, αἰτινες συνιστῶσι τὴν ἐξ ἴσου καθολικὴν καὶ ἀναγκαίαν ἐννοίαν τῆς τάξεως, ἢν ἐπίσης πληροῦμεν διὰ τῶν ἀφαιρουμένων στοιχείων, ἔπεται ὅτι καὶ αἱ σχέσεις τῶν ἀρχῶν τούτων, εἴτε πρὸς ἀλλήλας εἴτε πρὸς αὐτὴν τὴν ἐννοίαν τοῦ ὄντος, εἶναι καὶ αὐταὶ ἀρχαὶ καὶ νόμοι συζεύξεως. Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἀφαιρεμένας εἶναι ἀναντιρρόητον ὅτι ἔχομεν καὶ ἐννοίας συγκεκριμένας, καὶ τὰς ὀλίγας τὸν ἀριθμὸν. Εἶναι δὲ καὶ αὐταὶ ἐννοιαὶ ὄντων ἢ στοιχείων αὐτῶν, συμπληρούμεναι ἐπίσης διὰ τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἐννοίας τοῦ ὄντος, ἣτις χορηγεῖ αὐταῖς τὰ στοιχεῖα τῆς ὑποστάσεως, τοῦ τόπου, καὶ τοῦ χρόνου· καὶ τὰ ὄντα ταῦτα εὑρίσκουμεν σχετιζόμενα πρὸς ἀλλήλα, καὶ ὑποτασσόμενα εἰς τινὰ τάξιν γενικὴν καὶ σταθεράν. Ἄρα οἱ νόμοι τῆς συζεύξεως ἀνάγονται ἐπὶ τέλους εἰς ἃς ἔχουσι σχέσεις πρὸς ἀλλήλα τὰ ἐκ τῶν προτέρων στοιχεῖα, ἢ ἐννοιαὶ καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ ὄντος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐννοια τοῦ ὄντος ἔχει, καθ' ἡμᾶς, ὡς ἴδια στοιχεῖα, τὴν ὑπόστασιν, τὴν μορφήν, τὴν σχέσιν, τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὰς σχέσεις τῶν στοιχείων τούτων πρέπει νὰ γίνηται καὶ νὰ ἐνεργῇ καὶ ἡ συζεύξις τῶν περὶ αὐτῶν ἐνοιῶν ἐπομένως ἡ ἐννοια τῆς ὑποστάσεως ὄντος τινὸς πρέπει νὰ διεγείρῃ τὴν τῆς μορφῆς, καὶ τὸ ἀνάπαλιν, ἡ ἐννοια πράγματος ἢ ἀνθρώπου τινός, τὴν ἐννοίαν τῶν ποιότητων καὶ ἰδιοτήτων καὶ δυνάμεων ἃς ἔχουσι, καὶ τὸ ἀνάπαλιν, ἐν στοιχείῳ τῆς μορφῆς τὴν ἐννοίαν τῶν ἄλλων, τὸ μέρος τὴν τοῦ ὅλου, ἢ τὸ ὅλον τὴν τοῦ μέρους, τὸ σχῆμα λ. χ. τὴν τοῦ χρώματος, τὸ βάρος, τὴν τοῦ ὄγκου, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς. Αἱ ἰδιότητες ἢ ποιότητες ἢ δυνάμεις τῶν ὄντων συναποτελοῦσι διὰ τῶν συνενώσεων αὐτῶν τὴν μορφήν ἢ τὸ εἶδος αὐτῶν, καὶ τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι καὶ ἀλλήλων καὶ τῆς κοινῆς αὐτῶν ὑποστάσεως ἀχώριστα. Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῶν ἐκ τῶν ἀντικειμένων ταυτοχρόνως συνεννοῦνται πρὸς ἀλλήλα ἐν τῷ πνευματικῷ ἀντιστοίχως πρὸς ἡν ἔχουσι θέσιν καὶ τάξιν ἐν τῇ φύσει, οὐδὲν παράδοξον ἐάν ἡ ἀρχὴ τῆς συνενώσεως εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς συζεύξεως. Καὶ οὗτος μὲν εἶναι ὁ πρῶτος νόμος τῆς συζεύξεως, ὃν δυνάμεθα πάντοτε νὰ ἐπαληθεύσωμεν δι' ἐπανειλημμένων παρατηρήσεων, καὶ οὐδεὶς θέλει ἀμφισβητήσῃ. Ποῖοι δὲ οἱ ἄλλοι;

Τὸ ὄν εἶναι ἐν τόπῳ. Ἡ ἐννοια τούτου τινὸς διεγείρει τὴν τοῦ ἐν αὐτῷ πράγματος, καὶ τὸ ἀνάπαλιν ἡ ἐννοια τοῦ ἐμπεριεχομένου τὴν τοῦ περιέχοντος. Ἡ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ συνέχεια καὶ συνπαρῆς πλείονων πραγμάτων εἶναι νόμος συζεύξεως τῶν ἐνοιῶν αὐτῶν. Τοῦτο ἐπίσης ἀναντιρρόητον καὶ διὰ μυρίων παραδειγμάτων ἀποδεικνυόμενον. Ἐπίσης ἀναντιρρόητον ὅτι τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ περὶ χρόνου. Ὁ χρόνος ἐγείρει τὴν ἐννοίαν τῶν ἐν αὐτῷ συμβάντων, καὶ ταῦτα τὸν τοῦ χρόνου ἐν ᾧ συμβαίνουσι. Καὶ καθὼς ἡ ἐν τόπῳ συνέχεια καὶ συνπαρῆς εἶναι νόμος συζεύξεως, παρομοίως καὶ ἡ ἐν χρόνῳ ταυτοχρονία καὶ διαδοχῆ· ὥστε μέχρι τούτου οἱ νόμοι τῆς συζεύξεως ἀνάγονται εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλα σχέσεις τῶν στοιχείων τῆς ἐννοίας τοῦ ὄντος. Ἀλλὰ τὰ ὄντα σχετι-

ζονται και προς ἀλλήλα, σχέσις ὑπάρχει οὐ μόνον μεταξὺ ὑποστάσεως και μορφῆς ὄντος τινός ἀλλὰ και μεταξὺ τούτου και ἄλλων ὄντων. Τὰ δὲ εἶδη τῆς δευτέρας ταύτης σχέσεως εἶναι ἡ ταυτότης ἢ ἡ ἑτερότης, ἡ ὁμοιότης ἢ ἡ διαφορὰ, ἡ συμφωνία ἢ ἡ ἐναντιότης, ἡ ἀμοιβαία ἐνέργεια ἢ ἀντενέργεια και κατὰ τὰς σχέσεις ταύτας, καθ' ἃς μορφοῦμεν και τὰς εἰς γένη και εἶδη καταλήξεις διὰ τῆς ἀφαιρέσεως, συζευγνύονται και αἱ ἔννοιαι τῶν ὄντων πρὸς ἀλλήλας· ὥστε ἡ σύζευξις ἀντιστοιχεῖ μέχρι τούτου πρὸς τὴν ἀφαίρεσιν, διότι εἰς ταύτην ἔπεται πρόσθεσις και συνένωσις.

Ἐίπομεν ὅτι παρά τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄντος ἔχομεν ἐν ἡμῖν και τὰς ἀρχὰς τοῦ ὄντος, αἰτινες εἶναι καθ' ἡμᾶς, ἢ τῆς αἰτιότητος, ἢ τῆς ταυτότητος, και ἡ τῆς τελειότητος, και ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὗται συναποτελοῦσι τὴν ἔννοιαν τῆς τάξεως, ἥτις ἐπομένως εἶναι ἀναγκαῖος συνδυασμὸς αἰτίων, μέσων, και τελῶν, και εἶναι και αὕτη νόμος συζεύξεως, ὅθεν ἡ ἔννοια τοῦ αἰτίου συνεγείρει τὴν τοῦ ἀποτελέσματος, ἢ ἔννοια τοῦ σκοποῦ τὴν τοῦ μέσου, και ὡσαύτως ἢ τῆς ἀρχῆς τὴν τῆς συνεπειᾶς, και τὸ ἀνάπαλι, διότι ἡ θεωρία τῶν νόμων τῆς φύσεως, οἷτινες εἶναι μόρια τῆς καθολικῆς τάξεως, ἐκφράζεται ἐπιστημονικῶς διὰ τινος σειρᾶς ἀρχῶν και συνεπειῶν συνδεδεμένων πρὸς ἀλλήλας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀνακάλυψις τῶν νόμων τούτων εἶναι προῖον τῆς ἐπαγωγῆς, ἥτις εἶναι ἡ δευτέρα λειτουργία τῆς ἀφαιρέσεως, ἀντίστοιχος πρὸς τὴν πρώτην, τὴν εἰς γένη και εἶδη κατάταξιν, διότι γίνεται, ὡς ἐκεῖνη, διὰ τῆς συνενώσεως τῶν ἀφαιρουμένων ἐν τινι προϋπάρχοντι ἐν ἡμῖν στοιχείῳ ἐκ τῶν προτέρων, δηλαδὴ, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς τάξεως, ἔπεται ὅτι και κατὰ τοῦτο ἡ σύζευξις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀφαίρεσιν, και οἱ πέντε νόμοι τῆς συζεύξεως, οὓς ἐθέσαμεν μέχρι τούτου, ἀνάγονται εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἐκ τῶν προτέρων στοιχείων, δηλαδὴ, τῆς ἔννοιαις και τῶν ἀρχῶν τοῦ ὄντος. Εἶναι δὲ οἷτοι ἢ μεταξὺ ὑποστάσεως και μορφῆς σχέσις, αἱ τοῦ τόπου, αἱ τοῦ χρόνου, αἱ τῶν ὄντων πρὸς ἀλλήλα εἴτε καθ' ἑαυτὰ θεωρουμένων, εἴτε κατὰ τὴν τάξιν εἰς ἣν ὑποτάσσονται. Παρὰ τοὺς νόμους τούτους ὑπάρχουσιν ἕτεροι;

Ἵπάρχει ὁ τοῦ σημείου πρὸς τὸ σχηματιζόμενον, τῆς λέξεως πρὸς τὴν ιδέαν, τῆς ἐν γένει ἐκφράσεως πρὸς τὸ ἐκφραζόμενον· ἀλλ' ὁ νόμος οὗτος ἀνάγεται εἰκόλως εἰς τοὺς προηγουμένους καθ' ὅσον οἰκιδήποτε ἐκφρασις τῆς διανοίας δὲν εἶναι εἰμὴ αὐτὴ ἢ διάνοια ἐξωτερικεύουσα τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν, ὅ ἐστι, μορφή ἰδιαίτερως τινὸς ὑποστάσεως· και προσέτι ἐν τῇ ἐκφράσει ταύτῃ ὑπάρχοντι τὰ αὐτὰ στοιχεῖα ὅσα και ἐν τῇ ἐκφραζομένῃ διάνοιᾳ, διότι οὐδὲν ἐν τῷ λόγῳ ἢ μὴ πρότερον ἐν τῷ πνεύματι· και, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς διαλέκτου, ὁ προφορικός λόγος ἔχει τὰ αὐτὰ στοιχεῖα τοῦ ἐνδιαθέτου· τὰ μέρη αὐτοῦ, ἢ αἱ λέξεις, αἱ προτάσεις, αἱ σχέσεις τούτων πρὸς ἀλλήλας διὰ τῶν ποικίλων κρίσεων και συλλογισμῶν, ταῦτα πάντα ἀνάγονται εἰς ἃς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα σχέσεις τὰ στοιχεῖα τῆς

ἔννοιαις τοῦ ὄντος και αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ, ὅ ἐστιν, εἰς τὸ ἐκ τῶν προτέρων στοιχείων, ὅπερ εἶναι αὐτός ὁ λόγος, συνδυαζόμενον μετὰ τὸ ἐκ τῶν ὑπέρων, ὅπερ εἶναι ὁ ἐξωτερικός κόσμος. Ἄρα, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, οἱ νόμοι τῆς συζεύξεως τῶν ἔννοιων ἀνάγονται εἰς τὴν διὰ τῆς ἔννοιαις και τῶν ἀρχῶν τοῦ ὄντος ἐνότητα τῆς διανοίας. Τοιοῦτοτρόπως ἀνακαλύπτεται ἡ κοινὴ αὐτῶν πηγή, ἢ συνδέουσα αὐτοὺς ἐνότητα, και ὀρίζεται ἀληθάτως ὅ,τε ἀριθμὸς αὐτῶν και αἱ πρὸς ἀλλήλους σχέσεις, καθὼς ἐκ τῆς ἀρχῆς και φύσεως αὐτῶν ἀπορρέοντες. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ τάξις τῆς διανοίας ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν τάξιν τῆς φύσεως· οὐδὲν ἔχει ἀυθαίρετον ἢ συζεύξις, και αἱ περὶ αὐτῆς διάφοροι θεωρίαι ἐξηγῶνται και δικαιολογῶνται καθ' ὅσον δύνανται νὰ δικαιολογηθῶν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἐλέγχονται και συμπληροῦνται, προσδιορίζομένων ἀκριβῶς τῶν σημείων καθ' ἃ ἀληθεύουσι και καθ' ἃ ψεύδονται. Παρὰ τοὺς νόμους τούτους, δύσκολον νὰ εὐρεθῶσιν ἄλλοι. Καὶ μολοντί οὐχὶ πάντες πάντοτε ἐνεργοῦσιν, οὐχ ἦττον πιστεύομεν ὅτι οἰκιδήποτε συζεύξις, ὅ,τε και ἂν φαίνεται παράδοξος και ἀπροσδόκητος, ἐν ὑποβληθῇ εἰς ἀκριβῆ ἐξέτασιν, ὑπάγεται εὐκόλως εἰς τινὰ τῶν νόμων οὓς και ἐκ τῶν προτέρων θεωριῶν λογικῶς ἐξάγομεν, και δυναμέθα πάντοτε διὰ τῆς συνεκδήσεως και παρατηρήσεως νὰ ἐπαληθεύσωμεν. Ἄς ἐπιπέρωμεν, πρὸς σαφεστέραν ἐξήγησιν, ἐν μόνον παράδειγμα.

Ἄς υποθέσωμεν ὅτι ἀκούομεν προφερομένην τὴν λέξιν Ἀλέξανδρος. Τὸ ὄνομα τοῦτο δυνάμει τοῦ ἔκτου και τελευταίου νόμου τῆς συζεύξεως, διεγείρει ἐν ἡμῖν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἱστορικοῦ ἀνδρός, ὅστις ἔφερον αὐτό. Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ ὑποκειμένου τούτου, δυνάμει τοῦ πρώτου, ἐγείρει τὴν ἔννοιαν τῶν σπανίων αὐτοῦ προσόντων, τῶν φυσικῶν και νοητικῶν αὐτοῦ χαρακτήρων, τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἔργων και κατορθωμάτων, διότι ταῦτα πάντα εἶναι στοιχεῖα τῆς ἐξωτερικῆς δηλώσεως ἐκεῖνου τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, ὅπερ ὀνομάζομεν Ἀλέξανδρον. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπῆρξεν ἐν τόπῳ, και ἡ ἀνάμνησις αὐτοῦ προκαλεῖ δυνάμει τοῦ δευτέρου νόμου τῆς συζεύξεως, τὴν ἔννοιαν τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐζήσε, καθ' ὃν ἐξέτελεσε τὰς ἐδόξους αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις. Ὡσαύτως τα μεγάλα ταῦτα ἔργα διεγείρουσι, δυνάμει τοῦ τρίτου νόμου, τὴν μνήμην τῆς ἐποχῆς, ἥτις πληροῦται ὑπ' αὐτῶν, και ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἐπισημάν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπος οὗτος ἐσχετίσθη πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους, και λίαν κραταιῶς ἐπενήργησεν ἐπὶ τῶν συγχρόνων του, και πολλὰς ἔχει ὁμοιότητας ἢ διαφορὰς πρὸς ἄλλους διαστήμους ἀνδρας τῆς ἱστορίας, ἢ φύσις και ὁ βίος αὐτοῦ και ἡ πολιτεία διεγείρουσι, δυνάμει τοῦ τετάρτου νόμου, πολλὰς ἄλλας ἔννοιαις ἀνδρῶν πρὸς οὓς ἐσχετίσθη ἢ πρὸς οὓς συνήθως παραβάλλεται. Τελευταῖον, καθὼς ἱστορικὸς ἀνὴρ, ὁ Ἀλέξανδρος παρίσταται ὡς ἐν ἐκ τῶν ἐξόχων ἐκείνων προσώπων, τὰ ὅποια ἀνακαρπαιούσιν ἐν ἑαυτοῖς ὀλόκληρον ἐποχὴν, και εἶναι ὡς ἐκ τούτου στοιχεῖα τῆς ἠθικῆς τάξεως ἐν τῇ ἱστορίᾳ· και ἐντεῦθεν, δυνάμει τοῦ πέμπτου νόμου τῆς συζεύξεως, ἐγείρεται

ἡ ἔννοια τῆς ἱστορικῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀποστολῆς, τῆς δι' αὐτοῦ συνενώσεως πάντων τῶν στοιχείων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς ἐπεκτάσεως και τοῦ θριάμβου αὐτοῦ ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ, διότι ἡ ἱστορία εἶναι και αὕτη ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ὅστις εἶναι στοιχεῖον τῆς καθολικῆς τάξεως, ὃ ἀποκαλύπτει ὁ λόγος και πραγματοποιεῖ ἢ ἐλευθερία διὰ τῆς ἀτομικῆς, κοινωνικῆς και ἱστορικῆς ἀναπτύξεως. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι οἱ νόμοι οὗτοι δὲν ἐνεργοῦσι πάντες, πάντοτε και εἰς πάντας· και προσθέτομεν ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτῶν δὲν γίνεται ὁμοιομόρφως, ἀλλ' ὑποκαίεται εἰς τὴν ἐπιπέδον αἰτίων τινῶν ἐξ ὧν, χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ ἢ φύσις αὐτῶν, τροπολογεῖται ὅμως και διευθύνεται ἡ ἐνέργεια αὐτῶν κατὰ τὰ ἄτομα, τὴν θέλησιν αὐτῶν, τὰς ἐξέεις, τὸ ἐπιτήδευμα, τὴν φυσικὴν κατάστασιν τοῦ σώματος, και τὰς φυσικὰς τάσεις τοῦ πνεύματος· ἀλλ' ὅσακις ἐνεργοῦσιν, ἐνεργοῦσι πάντοτε κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, κατὰ τὰς ἰδίας σχέσεις, και ποικίλλει μόνον ἢ ποιότητι τῶν διὰ τῶν σχέσεων τούτων συνδεομένων στοιχείων. Ἡ ὑπόστασις, λ. χ. διεγείρει πάντοτε τὴν ἔννοιαν τῆς μορφῆς, ἀλλ' ἰδίως τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνου τῆς μορφῆς, ὃ ὑπὲρ τὰ ἄλλα συνάδει πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἐνεργούντων αἰτίων. Ὡσαύτως, ὁ χρόνος και ὁ τόπος ἀναμνησκουσι τὰ ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ μεταξὺ τούτων ὅσα ἰδιαίτερος προκαλοῦνται ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω αἰτίων. Τὸ αὐτὸ ῥητέον και περὶ τῶν ἄλλων νόμων. Πρὸς σαφεστέραν δὲ ἐξήγησιν ἀπαιτεῖται σύντομος ἀνάλυσις τῶν ἀφορητικῶν τούτων αἰτίων, δι' ὧν τροπολογεῖται και διευθύνεται ἡ ἐνέργεια τῶν νόμων τῆς συζεύξεως.

§. γ.

Και πρῶτον ἡ θέλησις προφανῶς ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς συζεύξεως, διότι διακόπτει, ἀκολουθεῖ, προκαλεῖ, διευθύνει τὴν σειρὴν τῶν δι' αὐτῆς ἐγειρομένων ἐνοιῶν. Ὑπόκειται και ἡ σύζευξις, ὡς ἡ ἀντίληψις, ἢ συνείδησις, ἢ ἀφαίρεσις εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς προσωπικῆς ἀρχῆς· ἔχει και ἡ δύναμις αὕτη δύο καταστάσεις, τὴν μὲν, παθητικὴν και ἀκουσίαν, τὴν δὲ, ἐκουσίαν και ἐν ῥητικὴν. Ἡ προσωπικὴ ἀρχή, ἢ ἡ ἀυτενέργεια τῆς ἡμετέρας ὑποστάσεως δύναται νὰ διευθύνῃ ἢ μὴ τὴν σειρὰν τῶν συζεύξεων, και νέας σειρὰς νὰ προκαλέσῃ, και ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν δύο τούτων τρόπων προήλθεν ἴσως και ἡ τοῦ Στεῦαρτ διαστολὴ εἰς τυχαίας και ἐκ συμπτώσεως συζεύξεις, και εἰς τακτικὰς και ἀναγκαίας, και μεταξὺ τούτων εἰς ἀυτοματικὰς και ἐσκεμμένας. Εἰς τὴν πρώτην κατάσταση ἐνρισκόμεθα ὅτε ἀπέχομεν πάσης ἐνεργείας, πάσης διευθύνσεως τῶν ἐν ἡμῖν γινομένων συζεύξεων. Τότε ἐγείρονται αἱ ἔννοιαι κατὰ τοὺς αὐτοὺς πάντοτε νόμους, ἀλλὰ χωρὶς οὐδεμιᾶς ἐκ μέρους ἡμῶν ἐκλογῆς και προτιμήσεως. Προϊόντα τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι οἱ λεγόμενοι βεβασμοὶ ἢ ὄνειροπολήσεις καθ' ὅς φαίνεται ἡ διάνοια ἀφηνιάζουσα, και διατρέχουσα τὸ στάδιόν τῆς ὄλων ἀνεξάρτητος τῆς ἡμετέρας θέλησεως. Ἄλλ' ἡ ἐσωτερικὴ πείρα ἀποδεικνύει ὅτι, ἐὰν θέλωμεν, δυναμέθα νὰ ἐπιστήσωμεν ἰδίως τὴν προσηλὴν ἡμῶν εἰς τινὰ τῶν ἐγειρομένων ἐνοιῶν, νὰ

παραβλέψωμεν τὰς ἄλλας, και μεταξὺ τῶν πολλῶν σχέσεων ἃς ἔχει ἡ ἔννοια εἰς ἣν προσέχομεν, νὰ ἀκολουθήσωμεν ἐκεῖνας, αἰτινες φέρουσιν εἰς τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ θέλομεν ἰδίως νὰ γνωρίσωμεν. Ἐκ τούτου μεγάλως ὠφελείται ἡ τέχνη τοῦ εὐαρέστως συναναστρέφεσθαι πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὅταν, φέρε εἰπεῖν, ἀποφεύγωμεν ἐκεῖνας τὰς λέξεις αἰτινες δύνανται διὰ συζεύξεως νὰ ἐγείρωσι δυσἀρέστους ἢ ἀπρεπεῖς ἔννοιαις, ἢ ὅταν δι' ἐντέχνων νύξεων και αἰνιγμῶν πλαγίως διεγείρωμεν ἔννοιαις, τὰς ὅποιας δὲν θέλομεν νὰ ἐκφράσωμεν διαῤῥήδην. Εἰς τοῦτο ὑφίσταται και ἡ βάσις τῶν βοηθητικῶν ἐκείνων μέσων δι' ὧν, συντομίαις χάριν ἢ ταχύτητος, ὀρίζομεν ἐκ συνθήκης ἀπλούστατα τινὰ σημεία πρὸς ἐγερτὴν ἐνοιῶν, ὧν ἡ φυσικὴ ἐκφρασις εἶναι ἐκτενής ἢ πολὺπλοκος ἢ δυσμνημόνευτος, ὡς ἐν τῇ μηχανοτεχνίᾳ και στενογραφίᾳ.

Ὡσαύτως ἡ ἐξὶς ἰσχὺι πρὸς τροπολόγησιν τῆς ἐνεργείας τῶν νόμων τῆς συζεύξεως. Εἰς τὸν συνεθίσαντα εἰς τὴν ὁμοιοκατάληκτον στιχογραφίαν, ὃ ἦχος λέξεως τινὸς διεγείρει, δυνάμει τοῦ νόμου τῆς ὁμοιότητος, κατὰ προτίμησιν, τὴν ἐννοίαν ἐτέρας λέξεως ὁμοιοκαταλήκτου. Ὁ ἐξασκηθεὶς εἰς τὰς πνευματώδεις ῥήσεις, εἰς τὰς διὰ διστήμων λέξεων παρονομασίας, συλλαμβάνει, διὰ τοῦ νόμου τούτου τῆς ὁμοιότητος, συνδυασμοὺς και σχέσεις και κρίσεις ἀπροσδοκῆτους ὑπὸ τῶν ἄλλων οἷτινες δὲν ἀπέκτησαν τοιαύτας ἐξέεις. Ἰσχύει ἐπίσης τὸ ἐπιτήδευμα. Ἐὰν ἀπέναντι σκηπῆς τινος τῆς φύσεως εὐρεθῶσιν ἀνθρωποὶ διαφόρων ἐπιτηδεύματων, εἰς γεωργός λ. χ. εἰς στρατηγός και εἰς ζωγράφος, ἐν ἐκάστῳ τούτων θέλουσιν ἐγερθῆ διάφοροι ἔννοιαι σχετιζόμεναι πᾶσαι πρὸς τὸν τόπον, ἀλλ' ἀνάλογοι πρὸς τὸ ἴδιον ἐπιτήδευμα. Ὁ γεωργός θέλει παρατηρήσει πρὸ πάντων τὰς φυσικὰς και παραγωγικὰς ιδιότητας τῆς χώρας, και αὗται θέλουσι διεγείρει τὴν ἔννοιαν τῶν ἐξ αὐτῶν προϊόντων, και ταῦτα τὴν τοῦ πιθανοῦ κέρδους διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ἢ πωλήσεως αὐτῶν δυνάμει τῶν σχέσεων τοῦ αἰτίου πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, τοῦ μέσου πρὸς τὸν σκοπόν. Ὁ στρατηγός θέλει θεωρήσει τὸν τόπον ὡς κατάλληλον ἢ μὴ εἰς παράταξιν ἢ στρατοπέδουσιν· ὁ ζωγράφος πληκτόμενος ὑπὸ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ καλλονῶν, θέλει τὸν συλλαβεῖ ὡς μέσον πρὸς ἐξάσκησιν τῆς τέχνης του διὰ καλλιτεχνικῆς αὐτοῦ ἀπεικονίσεως. Ἡ φυσικὴ κατάσταση τοῦ σώματος ἐξ ἧς ἐν μέρει προέρχεται ὁ ἠθικός τοῦ ἀνθρώπου χαρακτήρ, ἢ μελαγχολία ἢ ἡ εὐθυμία, εἶναι και αὕτη αἰτία τροπολογούσα τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν τῆς συζεύξεως, καθὼς ἐπίσης ἡ ἐμφυτος διάθεσις τοῦ πνεύματος, δι' ἧς διαφόρους ἔννοιαις ἐγείρουσιν αἱ ἐξωτερικαὶ ἐτυπώσεις ἢ αἱ ἐσωτερικαὶ σκέψεις και ἀναμνήσεις εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰς διαφόρους ἐκάστοι τάσεις και κλίσεις και διαθέσεις. Ἐκ τούτων καταφαίνεται και ἐξηγεῖται ἡ ἀπερίγραπτος ποικιλία τῶν συζεύξεων, ἥτις ὅμως δὲν καταστρέφει τὴν συνδέουσαν αὐτὰς ἐνότητα και τοὺς νόμους δι' ὧν αὕτη ἐνεργεῖ. Καταδεικνύεται ἐπίσης πόσον ἡ ἐξὶς τοῦ ζητεῖν τὰς ἀληθεῖς σχέ-

σεις τῶν πραγμάτων συντείνει πρὸς μόρφωσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, καὶ πόσον αἱ ὀρθῶς γινόμεναι ἀφαιρέσεις προετοιμάζουσι τὰς ἐλλόγους ἐκείνας συζεύξεις δι' ὧν τοσοῦτον εὐκολύνεται πᾶσα ἄλλη ἐνέργεια τῆς διανοίας.

Τῶντι πρώτη ἀρχὴ τῆς υγιείας τοῦ πνεύματος εἶναι ἡ ἐλλογὸς συζεύξις τῶν ἐν αὐτῇ ἐνοιῶν, καθὼς ἡ υγιεία τοῦ σώματος προκύπτει ἐκ τῆς ἀρμονίας τῶν μελῶν του. Ἡ ἐν τῷ πνεύματι σύγχυσις τῶν ἀληθῶν σχέσεων τῶν πραγμάτων εἶναι πρωτίστη πηγὴ ἀταξίας ἢ ἀτακτοῦ ἐνέργειας τῶν νόμων τῆς συζεύξεως εἶναι σύμπτωμα νοσώδους καταστάσεως τῆς διανοίας καὶ τῆς ἐν αὐτῇ κυριωτέρας καὶ πολιτιμωτέρας δυνάμεως, τοῦ λόγου, δι' οὗ ἡ ἀφαιρέσις καὶ ἐν ᾗ ἡ σύζευξις. Διὰ τοῦτο ἡ ἐξασθένεισι ἢ ἡ ἀπώλεια τοῦ λόγου συνεπιφέρει τὴν παράλυσιν ἢ τὴν ἀτακτοῦ ἐνέργειαν πασῶν τῶν ἄλλων δυνάμεων, καὶ εἰς ἐκείνα τὰ ζῶα ἅτινα εἶναι ἀμοιρα λόγου, ἡ διάνοις ἀπομένει ἀτελής, στάσιμος καὶ σχεδὸν ἐνστιγματική. Εἰς τὰς παρὰ λόγον συζεύξεις πρέπει νὰ ἀποδοθῶσι καὶ αἱ ἀδικαιολόγητοι ἐκείναι κρίσεις, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, καὶ εἰς τὴν ὀρθὴν καὶ ἐλλογον βύθμιν τῆς δυνάμεως ταύτης ἀνάγεται κατὰ μέγα μέρος ἡ τέχνη τῆς ἐκπαιδεύσεως, διότι ἡ ἐλλογὸς συζεύξις προϋποθέτει ἐλλογον ἀφαιρέσιν, καὶ αὕτη ἀκριβῆ παρατήρησιν εἴτε ἐσωτερικὴν εἴτε ἐξωτερικὴν καὶ ἀκριβῆ ἐπὶ τῶν παρατηρηθέντων ἐφαρμογὴν τῆς ἐννοίας καὶ τῶν ἀρχῶν ἃς παρέχει ὁ λόγος, καὶ τὰ δύο ταῦτα εἶναι τὰ στοιχεῖα οἰασθῆποτε ἐπιστημονικῆς μεθόδου.

Ἐκαστος ἐν τούτοις ἐννοεῖ πῶς καὶ διατί τὴν θεωρίαν τῆς συζεύξεως ἐξεθέταμεν ὡς συμπλήρωσιν καὶ ἐπίμετρον τῆς θεωρίας τῆς ἀφαιρέσεως, καὶ πῶς ἡ τῆς συζεύξεως προετοιμάζει τὴν θεωρίαν τῆς μνήμης, τοῦ αἰτίου καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, τῶν ὄρων τῆς ἐνεργείας τῆς καὶ τῶν πρὸς τελειοποίησιν αὐτῆς μέσων, καὶ τίνι τρόπῳ διὰ τῆς πρώτης τοῦ λόγου θεωρίας συστηματοποιεῖται ἡ μελέτη τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος, καὶ ἡ ἐνόησις αὐτοῦ ἀνάγεται καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐνόησιν τῆς φύσεως.

Κερκύρα τῆ 15 Φεβρουαρίου 1861.

Π. ΒΡΑΙΑΛΑΣ ΑΡΜΕΝΗΣ.

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ.

Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

—ooo—

Α.

Ἡ ἐν Παρισίοις διαμονὴ εἶναι εὐχάριστος καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος· καὶ μὲν ὀλίγα συναστροφει συγκροτοῦνται, ἀναπαύεται τις ὁμῶς μετὰ τὸν κόπον τοῦ χειμῶνος, καὶ προετοιμάζεται διὰ τὴν ἐξοχὴν. Μόνον εἰς τὰς οἰκίας τὰς ἐχούσας κῆπον συνέρχον-

ται τοὶ ἐσπέρας φίλοι. Ἐν γένει δὲ προτιμῶσιν ὅλοι νὰ περιέρχονται ἀπὸ τῆς ἐνάτης μετὰ μεσημβρίαν μέχρι τοῦ μεσονυκτίου εἰς τὸ δάσος τῆς Βαλωνίας, παρὰ νὰ κλείωνται ἐντὸς αἰθούσας.

Πρὸ τριῶν ἐτῶν, ἐν ὧρα ἔαρος, τὰ Ἰλλύσια πεδία ὑπενέδιδον οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τὸ πλῆθος καὶ τὸ βάρος τῶν ὄχημάτων καὶ τῶν ἵππων· μετὰ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ νέος τις εἰκοσιτεσσάρων περιῖπου ἐτῶν, ἀναβαίνων ὠραῖον ἵππον· τὸ ἐνδύμα του ἦτο σεμνὸν καὶ κομψόν, καὶ ἐκάθητο ἐπιδειξίως ἐπὶ τοῦ ἐριπείου. Ὅτε δὲ ἐφθασε πλησίον τῆς θριαμβικῆς ἀψίδος, ἤλθε πλησίον τοῦ ἄλλου ἵππευς καὶ εἶπε·

— Σὺ εἶσαι, Μαυρίκιε;

— Ναί, Γάστωνα, ἀπεκρίθη ὁ πρῶτος· τείνων τὴν δεξιάν.

— Καλὰ σ' ἐγνώρισα· ποῦ πηγαίνεις;

— Εἰς τὴν λέσχην.

— Τὸ κατ' ἐμὲ, φίλε μου, ἐβαρύνθη πλεον τὴν λέσχην. Εἶναι πολὺ μονότονος. Δὲν θέλεις νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ ἵπποδρόμιον;

— Προτιμῶ νὰ ὑπάγω ἀπόψε εἰς τὴν λέσχην, διότι παρουσιάζεται κατὰ πρῶτον σοφὸς τις Ἀμερικανὸς, ἰατρός νομίζω.

— Ἐάν πρόκειται περὶ σοφοῦ, ἀλλάζει τὸ πρᾶγμα· ἄς πηγαίνωμεν εἰς τὴν λέσχην, ἀπεκρίθη στεναζών ὁ Γάστων.

Μετ' ὀλίγον ὁ Μαυρίκιος Τουρνιέρ καὶ ὁ Γάστων Πρεβέλ εἰσῆλθον εἰς τὴν λέσχην ὅπου ἦσαν ὄλα τὰ μέλη. Πολλὰ λέσχαί ἔχουσι τὴν συνήθειαν νὰ δέχονται μετὰ τινος ἐπιστημότητος τοὺς γνωστοὺς ξένους. Τοιοῦτος δὲ ἦτο καὶ ὁ Ἀμερικανὸς ἰατρός, ὅστις ὀνομάζετο Οὐίλλιαμ Ὀσβόρν· ἦτο ἄνθρωπος μεσόκοπος, εἶχε τρόπους κομψοῦς καὶ ἦθος ὅλως ἀριστοκρατικόν, ἐμφαίνων εὐκρίνειαν καὶ εὐθύτητα.

Ἀφοῦ παρετήρησεν αὐτόν ὁ Μαυρίκιος μετέβη εἰς τὸ καπνιστήριον παρασυρθεὶς ἀπὸ τὸν Γάστωνα. Ἐνῶ δὲ ἐκάπνιζον καὶ συνδιελέγοντο ἦνοιζεν ἡ θύρα καὶ εἰσῆλθεν ὁ Κ. Ὀσβόρν μετὰ τινῶν ἄλλων, ὁμιλῶν καθαρῶτα τὴν γαλλικὴν.

— Κύριε, ἔλεγεν ἐνῶ εἰσῆρχετο, πολλάκις διημιουργοῦμεν χάριν ἄλλων φήμην τῆς ὁποίας δὲν εἶναι ἄξιοι. Ἐκ τούτων εἶναι καὶ ὁ Κ. Ἰάκωβος Τουρνιέρ· δὲν γνωρίζετε ποῖος εἶναι.

Ψιθυρισμὸς δισταγμοῦ ἤκούθη μετὰ τὰς λέξεις ταύτας· ταύτας ἀκούσας καὶ ὁ Μαυρίκιος ἠσθάνθη ὧν τραυματισθεῖσαν τὴν καρδίαν του· διὸ σηκωθείς ἠτοιμάζετο νὰ ὁμιλήσῃ, ὅτε ἄλλος τις τὸν ἐπρόλαβεν εἰπὼν·

— Καὶ τί ἔξουρετε, κύριε, περὶ αὐτοῦ;

— Φθάνει, κύριε, ἀπεκρίθη ὁ ἰατρός, εἶπα καὶ πολλὰ· δὲν ἔπρεπε μάλιστα νὰ ἐκστομίσω οὔτε ὅσα εἶπα, καὶ σὺ παρακαλῶ νὰ τὰ λησμονήσετε.

Ἐνῶ δὲ ἐστράφη ἰσάποφυγῆ περαιτέρω ἐρωτήσεως, ἀπῆλθε κατὰ πρόσωπον τὸν Μαυρίκιον, ὅχι πρῶτον καὶ ἱλαρὸν ὅπως εἶδομεν αὐτόν πρῖν, ἀλλ' ἔξω φρενῶν.

— Κύριε, εἶπεν οὗτος ὀργίλος, οἱ φίλοι μου εἶναι κύριοι νὰ λησμονήσουν ὅ,τι εἶπετε· ἐγὼ ὁμῶς σὺς,

ζητῶ λόγον, διότι ὀνομάζομαι Μαυρίκιος Τουρνιέρ, καὶ εἶμαι υἱὸς ἐκείνου τὸν ὅποιον ἐξυβρίσετε.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀμερικανὸς ἔμεινεν ὡς ἐμβρόντητος· ἀναλαβὼν ὁμῶς εὐθὺς τὴν ἀταραξίαν αὐτοῦ ἀπεκρίθη μὲ τόνον σταθερὸν καὶ ἀξιοπρεπῆ·

— Κύριε, μετανοῶ διότι ὀμίλησα ἐδῶ ἐναντίον ἀνθρώπου τὸν ὅποιον μόλις γνωρίζω, καὶ μάλιστα ἐμπροσθεν τοῦ υἱοῦ του. Ὁμολογῶ ὅτι ἐφέρθη ἐλαφρῶς καὶ ἀτόπως, καὶ διὰ τοῦτο σὺς ζητῶ δημοσίᾳ συγγνωμῆν.

— Τοῦτο δὲν μὲ ἀρκεῖ, ἀπεκρίθη ὁ Μαυρίκιος· ζητῶ ἐξηγήσεις.

— Δὲν νομίζω πρέπον νὰ δώσω τοιαύτας· ἄλλως ὁμῶς θέλετε μὲ εὐρεῖ ἔτοιμον ν' ἀποκριθῶ.

Εἶπε καὶ ἔκυψε τὴν κεφαλὴν· στραφεὶς δὲ πρὸς δύο ἄλλους ἐπρόσθεσεν·

— Ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλετε ἀποποιηθῆ νὰ παρουσιασθῆτε ὡς μάρτυρες.

Καὶ ἐπειδὴ οὗτοι κατένευσαν, τοὺς εὐχαρίστησε καὶ μετέβη εἰς τὴν αἴθουσαν.

Ὁ δὲ Μαυρίκιος παρακαλέσας τὸν Γάστωνα καὶ τινα ἄλλον ἐκ τῶν φίλων του νὰ συνενοηθῶσι μετὰ τῶν μαρτύρων τοῦ Κ. Ὀσβόρν, ἠτοιμάσθη ἵνα ἀναχωρήσῃ. Εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν εἶδε τὸν ἀντίπαλον του ὅλως ἀτάραχον ἰστάμενον πλησίον τραπέζης χαρτοπαικῶν· καὶ ἀτενίσας αὐτὸν μὲ καταπρόσθετον διευθύνθη πρὸς τὴν θύραν. Ἐνῶ δὲ ἐξήρχετο ἤκουσε φωνὴν καλοῦσαν αὐτόν· καὶ στραφεὶς εἶδε τὸν Κ. Ὀσβόρν.

— Τί θέλετε; ἤρώτησεν.

— Ἐγὼ κάτι τι νὰ σὺς εἰπῶ, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ τὸ ἀκούσετε πρῖν μονομαχήσωμεν. Σὺς ἐξήγησα συγχρόρην πρὸ ὀλίγου, πρῶτον μὲν διότι δὲν αἰσθάνομαι καμμίαν βραδίαν νὰ εἴλω εἰς χεῖρας μαζὶ σὰς, δεύτερον δὲ διότι ὅσον ὀρθὴ καὶ ἂν ἦτον ἡ παρατήρησις μου ἔπρεπε νὰ τὴν φυλάξω δι' ἐμὲ, καὶ ὅχι νὰ τὴν κοινοποιήσω εἰς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ὁποίους ἔχετε σχέσεις. Δὲν ἤξευρα ὅτι εἴσθε παρών, ἀλλὰ τὸ σφάλμα εἶχε γένει, καὶ ἔσπευσα νὰ ζητήσω συγχώρησιν· σὺς ὁμῶς δὲν εὐχαριστήθητε, καὶ ἐξητήσατε ἐξηγήσεις. Σὺς ἀπεκρίθητε ὅτι δὲν δίδω· σὺς βεβαιῶν ὁμῶς ὅτι ὁ πατήρ σὰς γνωρίζει ὅτι ὁ βίος του δὲν ὑπῆρξε τόσον ἀμεμπτος ὅσον νομίζεται ἐν γένει.

— Κύριε! ἀνέκραξεν ὁ Μαυρίκιος.

— Μὴ μὲ διακόπτετε παρακαλῶ. Ἐρωτήσατε τὸν πατέρα σὰς. Ἐρωτήσατέ τον ἐάν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του δὲν ἔπραξε τι τὸ ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ μὴ μάθετε ποτέ. Τότε θὰ ἐννοήσετε ἴσως διὰ τί ἀκούσας ὑπερβολικῶς ἐπαίνους ὑπὲρ τῆς τιμιότητος του, δὲν ἠμπόρεσα νὰ κρατήσω τὴν ἀνυπομονησίαν μου, καὶ εἶπα τὰ προκλητικὰ ἐκείνα λόγια. Μετὰ τὴν ἐξηγήσιν ταύτην ἐπαλαμβάνω ὅτι εἶμαι πάντοτε ἔτοιμος νὰ σὺς ἀπαντήσω κατ' ἄλλον τρόπον.

Καὶ νεύσας πάλιν τὴν κεφαλὴν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρῶτην τὸν θέσιν.

Ὁ δὲ Μαυρίκιος μείνας ὡς προσηλωμένος εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν·

— Μήπως, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, ὁ πατήρ μου τοῦ ὁποίου ἡ τιμιότης ὁμολογεῖται πρὸ πάντων ὑπέπεσεν εἰς ἀτοπον; ἀδύνατον· ὁ Ἀμερικανὸς ψεύδεται. Εἶναι ἐγκλημα ν' ἀμφισβάλω διὰ τὸν πατέρα μου! . . . Καὶ ὁμῶς, τί συμφέρον ἔχει αὐτὸς ὁ ξένος νὰ εἰπῇ τοιαύτην συκοφαντίαν; θὰ ἐρωτήσω τὸν πατέρα μου . . .

Καὶ πλησιάσας τὸν Γάστωνα·

— Φίλε μου, εἶπε, σὲ παρακαλῶ νὰ μὴ συνενοηθῆς ἀκόμη μὲ τοὺς μάρτυρας τοῦ Κ. Ὀσβόρν.

— Πῶς;

— Μὴ μὲ ἐρωτᾷς· κάμει ὅ,τι σὲ λέγω.

Καὶ ἐξεληθὼν μετέβη τεταραγμένος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς του, εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἁγίου Ὀνωρίου.

Ὁ Κ. Ἰωάν. Τουρνιέρ εἶχε τότε πενήντα ἔτην ἡλικίαν· ἡ ἱστορία δὲ ὅλη τοῦ βίου του συνεπαλαιούτο εἰς ταύτας μόνας τὰς δύο λέξεις· *καριέρα καὶ ἐργασία*. Εἶχε νοῦν ἰσχυρόν, καὶ ἀπέκτισσε ταχέως θέσιν ἀνεξάρτητον εἰς τὴν κοινωνίαν. Μετὰ μικρὰς καὶ ἐπιεικῶς περιηγήσεως, τῶν ὁποίων ἡ τελευτὰ εἶχε διαρκέσει δεκαοκτὼ μῆνας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἔχων ἀρκετὸν πλοῦτον ὥστε νὰ ἐπιχειρήσῃ μεγάλας ὑποθέσεις, καὶ ἐπανέφερε τὴν σύζυγον καὶ τὸν ἑπταετῆ υἱὸν τοῦ Μαυρίκιου· ἡ σύζυγός του ἀπέθανε μετ' ὀλίγον, καὶ αὐτὸς ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀγωγὴν τοῦ υἱοῦ του. Ὅτε δε οὗτος ἐφθασεν εἰς δεκαοκτὼ ἐτῶν ἡλικίαν, ὁ πατήρ του τὸν περιέφερον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Εἰς Παρισίους τὸ ὄνομα τοῦ Τουρνιέρ ἦτο γνωστὸν ὡς ἀνδρὸς ἐντίμου, καὶ ὅλοι ὑπεδέχοντο προθύμως καὶ αὐτόν καὶ τὸν υἱὸν του εἰς τὰς συναστροφάς των. Ὁ νέος εἶχε τῶντι ἀποκτήσει πολλὰ προτερήματα καὶ δικαίως ἦτο τὸ καύχημα τοῦ πατρὸς του.

Ἄν καὶ δὲν εἶχε κανένα λόγον ὁ Ἰάκωβος Τουρνιέρ νὰ ἦναι δυσχερῆστῆτος, ὁ υἱὸς του ὁμῶς ἔβλεπεν ὅτι τὸ πρόσωπόν του ἐβρυτιδῶθη παρὰ τὴν ὠραν, καὶ ὅτι εἶχεν ἐνδόμυχον τινα λύπην, τὴν ὁποίαν μόνῃ ἡ παρουσία τοῦ νέου διεσκέδαζε. Πολλάκις ὁ Μαυρίκιος εἶρε τὸν πατέρα του καταβεβλημένον ὑπ' ὀδύνης, καὶ μίαν μάλιστα τῶν ἡμερῶν ἐνόμιζεν ὅτι ἐκλαίεν. Ἐκτοτε ὑπέθεσεν ὅτι ὁ πατήρ του εἶχε τι μυστικὸν τὸ ὅποιον δὲν ὁμολογεῖ πρὸς αὐτόν.

Ὅτε ὁ Μαυρίκιος εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ πατρὸς του, οὗτος ἐξηπλωμένος εἰς ἀνάκλιτρον παρὰ τὴν ἐστίαν εἶχεν ἀποκοιμηθῆ, ἀναγινώσκων, ὡς φαίνεται, διότι βιβλίον ἔκειτο ἐπὶ τῶν γονάτων του. Ἀκούσας δὲ τὰ βήματα τοῦ Μαυρίκιου ἐξύπνησε καὶ εἶπε·

— Σὺ εἶσαι, Μαυρίκιέ μου; τί ἔχεις καὶ φαίνεσαι ταραγμένος; τί συνέβη;

— Τί συνέβη; ἐνῶ κάθησαι ἐδῶ ἤτυχος σὲ συκοφαντοῦν τρομερά.

— Καὶ τί λέγουσιν;

— Τί λέγουσιν; Ὁὰ μὲ εἶπῃς, πάτερ μου, ἀδελφ.

κριτον, απεκριθη ασπαζόμενος αυτόν, ἀλλ' ἤξεύρεις ὅτι εἶμαι εὐκρινής.

Καὶ διηγήθη τὰ διατρέξαντα, προσθέσας ἐπὶ τέλους·

— Εἶναι δυνατόν, πάτερ μου, νὰ τὸ πιστεύσῃς; παρ' ὀλίγον νὰ με καταπεισῇ ἡ ἀγάπη μου καὶ αἱ ἀποδείξεις τῆς τιμιότητός σου τὰς ὁποίας τοσάκις ἔδωκες μὲ ἀνεχαίτισαν.

Τὴν διήγησιν ταύτην ἀκούων ὁ Κ. Τουρνιέρ ἐ- γινε κάτωχος· μετὰ ταῦτα ἐμάκρυσαν οἱ ὀφθαλμοί του, καὶ ἔμεινε σχεδὸν ἀλαλός· ἐπειδὴ τοῦ Μαυρικίου ἡ ἀγανάκτησις ἦτο μεγίστη δὲν παρε- τήρησε τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ πατρὸς του· ἀλλ' ἐπὶ τέ- λους ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις του ἀνεσηκώθη καὶ εἶ- πε μὲ φωνὴν τρέμουσαν.

— Καὶ ἐπίστευτες, τέκνον μου, ὅσα εἶπεν;
— Ἀπαγε! ὄχι μόνον δὲν τὰ ἐπίστευσα, ἀλλὰ καὶ . . .

— Καὶ . . . τί;
— Τὸν εἶπα ψεύστην.
— Πῶς; τὸν ἐπροσκάλεσες εἰς μονομαχίαν;
— Ἀδύριον θὰ μονομαχήσωμεν.
— Καὶ ἂν σὲ φονεύσῃ;
— Μὴ φοβεῖσαι· διότι ἐγὼ ἔχω δίκαιον.
— Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔχει τὸ δίκαιωμα τοῦ ἰσχυ- ροτέρου· ἀπόφυγε τὴν μονομαχίαν.

— Ἀδύνατον. Διέκοψα τὸν Ὄσθὸν ἐνῶ σὺς ὕ- βριζεν εἰς τὴν λέσχην ἐμπροσθεν ἐκτὸν ἀνθρώπων.

— Ἄθλιε! ἄθλιε! ἀνεφώνησεν ὁ Κ. Τουρνιέρ πε- σὼν εἰς τὸ θρανίον.

— Μὴ ταρατίττεσαι, πάτερ μου, εἶπεν ὁ Μαυρί- κιος μὴ ἐνοήσας τὴν ἐνοίαν τοῦ ἐπιφωνήματος. Ἰαῖα ἰαῖα διότι ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς εἶναι ἄθλιος θὰ τὸν δώσω ἕνα μάθημα· ἀλλὰ, πιστεύσε με, ἡ μο- νομαχία δὲν θὰ ἔχη τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα φοβεῖσαι.

— Μαυρίκιε, εἶπεν ὁ Κ. Τουρνιέρ φαινόμενος μᾶλλον ἤσυχος, μὴ ἀνυσχεῖς διὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν· ἐγὼ ὑβρίστην καὶ ἐγὼ χρεωστῶ νὰ μονο- μαχήσω, καὶ θὰ μονομαχήσω. Ποῖοι εἶναι οἱ μάρ- τυρές σου;

Ὁ δὲ Μαυρίκιος ἠτένισε τὸν πατέρα του καὶ ἀ- πεκρίθη·

— Πάντη περιττὰ εἶναι ὅσα λέγεις, διότι εἰς ἐμὲ μόνον ἀνήκει ἡ διεκδίκησις τῆς τιμῆς σου. Εἶ- μαι ἀποφασισμένος.

— Καὶ ἂν ἐναντιωθῶ;
— Σὲ παρακαλῶ, πάτερ μου, νὰ μὴ μὲ βιάσῃς νὰ σὲ πρὸς κούσω.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Κ. Τουρνιέρ ἐταράχθη ἔτι μᾶλ- λον. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐξωγραφῆθη ἡ σφοδρὰ πάλη ἥτις συνεκροτεῖτο εἰς τὴν καρδίαν του. Ἦνοιγε τὰ χεῖλη του, ἀλλὰ λέξις δὲν ἐξήρχετο ἐξ αὐτῶν. Ἐπὶ τέλους κατώρθωσε νὰ εἶπῃ ταῦτα·

— Γιέ μου, δὲν σὲ συγχωρῶ νὰ μονομαχήσῃς· θὰ ἤμην δις ἐνοχος. Ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος δὲν ἐψεύσθη.

Ὁ νέος ἐνόμισε τότε ὅτι ὀνειρεύεται· ἐπίστευσε μάλιστα ὅτι ἐν ἀποφύγῃ τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα

τῆς μονομαχίας ὁ πατήρ του ἐπίτηδες ἐνοχοποίησεν αὐτόν.

— Τί λέγεις, πάτερ μου;
— Λέγω ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος εἶπε τὴν ἀλή- θειαν. Εἶμαι ἄτιμος.

Μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν ταύτην κληρηθεὶς ὡς ἐάν ἦτο οἰνοβαρής, ἤνοιξε τοὺς βραχίονας καὶ εἶπε·

— Συγχώρησέ με!
Ὁ δὲ Μαυρίκιος τὸν ἐνηγκαλίσθη, καὶ ὀλοφρό- μενος ἔλεγε·

— Σὲ ἀγαπῶ, πάτερ μου, σὲ ἀγαπῶ.
Ἄλλ' ὁ Κ. Τουρνιέρ δὲν ἤκουεν· ἡ ζωὴ του εἶχε σβεσθῆ ἐν ἀκρῆϊ, καὶ ὁ υἱὸς του ἐνηγκαλίζετο πτωμα.

Περιττὸν νὰ εἰπώμεν τὴν ὀδύνην τοῦ Μαυρικίου. Καθήμενος σχεδὸν ἀναίσθητος πλησίον τῆς νεκρικῆς κλίνης τοῦ πατρὸς του, μόλις ἤκουε τὸν ἱερέα ἀνα- γινώσκοντα· τὸ δὲ πρῶτ' εἶδε δύο νέους εἰσελθόντας εἰς τὸ δωμάτιον, τὸν Γάστωνα, καὶ τὸν ἄλλον τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐκλέξει ὡς μάρτυρα. Ἰσχυροὶ δὲ νὰ τὸν παραβάσωσι διὰ τὴν μονομαχίαν, ἀγνοοῦντες τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, διότι ἕνεκα τῆς ταρ- χῆς τὴν ὁποίαν τὸ αἰνίδιον τοῦτο συμβεβηκὸς ἐ- προξένησεν οὔτε οἱ ὑπερήται ἦσαν εἰς τὰς θέσεις των, οὔτε οὐδένα ἄλλον ἀπήντησαν εἰς τοὺς προ- δόμους.

— Τί κάμνεις ἐδῶ; ἠρώτησεν ὁ Γάστων ἐντό- νως τὸν Μαυρίκιον· πρὸ δύο ὥρων σὲ περιμένομεν.

Μόλις δὲ ἐτελείωσε καὶ στρέψας τὴν κεφαλὴν εἶδε τὸν νεκρόν.

— Ὁ πατήρ μου ἀπέθανεν, ἀπεκρίθη ὁ Μαυρίκιος χθὲς τὸ βράδυ ἀπὸ ἀποπληξίας, καὶ μὲ παρήγγειλε νὰ μὴ μονομαχήσω. Εἶπε παρακαλῶ εἰς τὸν Κ. Ὄσθὸν ὅτι δέχομαι τὰς ἐξηγήσεις τὰς ὁποίας μὲ ἔκαμε, καὶ ὅτι ἔχω ἀνάγκη νὰ τὸν ὀμιλήσω. Θὰ μὲ ὑποχρεώτῃ ἐάν ἔλθῃ νὰ μὲ ἰδῇ.

Καὶ ἀνεχώρησαν οἱ δύο νέοι.
Τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν κηδείαν, ὁ Μαυρίκιος ἠ- ρώτησε τὸν Γάστωνα, πότε θὰ ἰδῇ τὸν Ὄσθων.

— Ἐλησμόνησα, ἀπεκρίθη ὁ Γάστων, νὰ σὲ δώσω τὴν ἀπάντησιν· εἶναι περίεργος. — «Δὲν ἔχω τίποτε, μὲ ἀπεκρίθη, νὰ εἶπω εἰς τὸν Κ. Τουρνιέρ μετὰ τὰ διατρέξαντα· ἐάν τὸν ἰδῶ θὰ μὲ τύψῃ πολλὰ ἡ συνειδήσός μου». Καὶ ἀνεχώρησε σήμερον τὸ πρῶτ' χωρὶς νὰ καταπεισθῇ νὰ ἔλθῃ νὰ σὲ ἰδῇ.

Ὁ Μαυρίκιος ἐσιώπησε μὲν, ἀλλ' ἦτο περίλυπος, διότι δὲν εἶχε πλέον πῶς νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ μυστή- ριον τοῦ πατρὸς του. Ἦτο ἀληθῶς ἐνοχος ὁ πατήρ του; καὶ ἂν ἦτο ἐγνωρίζων καὶ ἄλλοι τὸ σφάλμα του; Καὶ τούτου δοθέντος δὲν εἶχε τὸ δίκαιωμα καὶ ὁ ἐλάχιστος νὰ καταφρονήσῃ τὸν υἱὸν τοῦ ἐνό- χου; Πῶς λοιπὸν, ἀγνοῶν τὸ κακόν, ἐδύνατο νὰ τὸ θεραπεύσῃ;

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπέθεσεν ὅτι πιθανὸν εἰς τὴν διαθήκην τοῦ πατρὸς του νὰ ἐγένετο τις λόγος περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου· ἀλλ' οὐδὲν διελάμβανε περὶ αὐτοῦ. Τὴν μεγίστην μόνον περιουσίαν του κατέλι- πεν εἰς τὸν υἱὸν του. Περιερίχτο δὲ ἐν αὐτῇ καὶ ἐπιστολὴ τοιαύτην ἔχουσα ἐπιγραφὴν· «Ὁ υἱὸς μου

νὰ ἀνοίξῃ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θὰ τελειώσῃ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἐπιθυμῶ δὲ καὶ νὰ μὴ νομρευθῇ ἕως τότε.»

— Δύο ἔτη νὰ περιμένω! ἐψιθύρισεν ἔχων τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκεῖνη περιεῖχε τὸ μυσ- τικόν. Πολλάκις ἠθέλησε νὰ τὴν ἀνοίξῃ· ἀλλὰ τὸ σέβας πρὸς τὴν παραγγελίαν τοῦ πατρὸς ὑπερίσχυσε, καὶ ὅπως μὴ ὑποπέσῃ εἰς νέον πειρασμὸν τὴν ἀπέ- θεσεν εἰς συμβολαιογραφεῖον.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων ἀπο- πέμψας ὅλους τοὺς ὑπερήτας του, καὶ μόνον τὸν ἀρχαιότερον κρατήσας ἐπ' ἐλπίδι νὰ μάθῃ τι περὶ τοῦ μυστηρίου· εἰς μάτην ὁμῶς· διότι ὁ Ἰωάννης ἐδιηγήθη μὲν μυριάκις τὴν ἱστορίαν τοῦ πατρὸς του, ἀλλ' οὐδὲν διελαμβάνετο περὶ ἐκείνου.

Ὅτε ἔμελλε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Παρισίων δὲν εἶχεν ἀποφασίσαι ποῦ νὰ ὑπάγῃ. Ἐν τῇ ἀθυμίᾳ του δὲν εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ διαγράψῃ κανὸν σχέδιον ὀρι- στικόν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνθυμήθη ὅτι μεταξὺ τῶν πατρικῶν του κτημάτων ὑπῆρχε τις ἐξοχὴ πλησίον τῆς Ἀλανσόν, τὴν ὁποίαν σπανίως μὲν ἐπισκέπτετο, ὑπερηγάτα ὁμῶς. Ἡ οἰκία ἐκεῖτο μεταξὺ δάσους, εἰς μέρος ἤσυχον, κατάλληλον εἰς τὴν τότε κατά- στασιν τοῦ Μαυρικίου. Εἰς ταύτην λοιπὸν ἦλθε νὰ μείνῃ δύο ἔτη.

B'.

Τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο τῶντι ὠραίων· ἐν τέταρτον περιῖπου τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς κατοικίας τοῦ Μαυρικίου, ὑπάρχουσι δεκαπέντε ἢ καὶ εἴκοσι οἰκίαι καὶ μικρὰ ἐκκλησία, συγκροτούσαι τὸ χωρίον Ἐγερέλλη. Ἐάν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ ὁ Μαυρίκιος ὅπως ἐπεθύμει, θὰ ἐπέρα τὰ δύο ἔτη πάντη μεμονωμένος· ἀλλ' ἦτο δυ- νατὸν νὰ μὴ γνωσθῇ ἡ ἀφίξις του; Ὄθεν εὐθὺς τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐπισκέπηται τὸν ἐφημέριον.

Ὁ ἐφημέριος οὗτος, νέος ἔτι τὴν ἡλικίαν, εἶχε διορισθῆ ἐκεῖ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν· ἦτο δὲ ἀνθρώπος ἔχων πολλὰς γνώσεις καὶ εὐάρεστον συμπεριφοράν. Ἰπεδέχθη τὸν Μαυρίκιον μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης, καθόσον μάλιστα ἦτο νέος πεπαιδευμένος καὶ πνευ- ματώδης.

— Ἦλθα ἐδῶ διὰ νὰ μονάσω, εἶπεν ὁ Μαυρίκιος· ἔχω ἀνάγκην ἡσυχίας.

— Καλῆτερον μέρος δὲν ἔμπορούσατε νὰ ἐκλέ- ξετε, ἀπεκρίθη ὁ ἐφημέριος· ἐδῶ εἶσθε μακρὰν τῶν πόλεων καὶ τοῦ κόσμου. Αἱ πλησιέστεραι ἐξοχαὶ ἀπέχουν μίαν λεύγαν, καὶ ὀλίγιστοι ξένοι ἐρχονται ἐδῶ. Οἱ ἀνθρώποι μὲ τοὺς ὁποίους ἔμπορεῖτε νὰ συναναστρέφεσθε εἶναι ὀλίγιστοι. Πρῶτον. . .

— Πρῶτον τὴν αἰδουσιμότητά σας, ὑπέλαβεν ὁ Μαυρίκιος, ἐάν συγκατανεύετε νὰ μὲ ὀνομάσετε φί- λον σας.

— Θὰ εἶμαι εὐτυχής, ἀπεκρίθη ὁ ἐφημέριος. Ἐ- χομεν λοιπὸν ἐδῶ πλὴν ἐμοῦ, τὴν Κ. Φερρὺ καὶ τὸν δῆμαρχον χωρικὸν μὲν ἀλλὰ νοήμονα· ἰδοὺ ὅλοι υἱας. Ἴστε ὁ ἀριθμὸς τῶν γνωρίμων σας δὲν θὰ εἶναι πολ- λὰ μέγας.

— Ὅπως ἐπιθυμῶ· ἀλλὰ ποῖα εἶναι ἡ Κ. Φερρὺ;
— Ἀξιόλογος γυνή, μεσόκοπος, καὶ πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν χήρα, ἔχουσα κόρην. Ὁ σύζυγός της ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου εἶχεν ὑπάγει νὰ ἀποκτήσῃ περιουσίαν, διότι εἶχεν ἀφανισθῆ ἐπιδοθεὶς εἰς τολ- μηρὰς ἐπιχειρήσεις. Ὁ θάνατός του κατέστρεψε δι- πλασίως τὴν γυναῖκα καὶ τὴν κόρην του· διότι ἡ Κ. Φερρὺ ἔδωκεν εἰς τοὺς δανειστάς τοῦ ἀνδρὸς της τὴν οἰκίαν της τῶν Παρισίων, ἐν μεγάλῳ κτῆμα τὸ ὁ- ποῖον εἶχεν εἰς Τουραίνην, καὶ ἦλθεν ἐδῶ, ὅπου ζῆ μὲ μεγάλην οἰκονομίαν. Μὴν ἀνέθρεψε τὴν κόρην της, καὶ τὴν ἔδωκεν ἐντελεστάτην ἀνατροφῆν. Εἰς τὴν οἰ- κίαν της ἐπικρατεῖ εὐσέβεια, χάρις καὶ κάλλος.

— Μὲ τὴν περιγραφὴν σας αὐτήν, εἶπεν ὁ Μαυ- ρίκιος, μὲ κάμετε νὰ ἐπιθυμήσω τὴν γνωρίμην τῆς κυρίας αὐτῆς.
— Καὶ ἀπόψε ἐν θέλετε.

Τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς ἑσπέρας μετέβησαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Κ. Φερρὺ, τὴν ὠραιότεραν τῆς Ἐγερέλλης. Καὶ ἐκτὸς μὲν δὲν ἦτο κομψή, ἐντὸς ὁ- μως πάντα εἴλεον εὐάρετως τὸν ὀφθαλμὸν, ἀπὸ τῶν παρακατασμάτων μέχρι τοῦ ὠραίου προσώπου τῆς κόρης τῆς οἰκοδεσποίνης. Ἡ Κ. Φερρὺ ἐδεξιώθη τὸν ξένον μετὰ πολλῆς ἀφελείας καὶ χάριτος· ὠμίλει μὲ πνεῦμα καὶ μὲ τάξιν, εἶχε πρόσωπον σοφῶν μὲν ἀλλ' εὐάρεστον, ἐν ἐνὶ λόγῳ σὲ ἔθελγεν. Ἐφαίνετο ὅτι ὑπῆρξεν ὠραία· οἱ ὀφθαλμοὶ της ἦσαν πάντοτε ζωη- ρότατοι, καὶ μεταξὺ τῆς ὠραίας της μαύρης κόμης, μόλις ἐφαίνοντο λευκαὶ τινες τρίχες.

Ἡ Σοφία, ἡ κόρη της, ὠμοιάζε τὴν μητέρα της· ἦτο μελαγχροὴ ὡς καὶ ἐκείνη, εἶχε ἀνάστημα λε- πτόν, καὶ βλέμμα περιπαθέστατον, ἐν συντόμῳ, ἦτο ὠραία. Ἀνατρεφείσα ὑπὸ τῆς μητρὸς της μακρὰν τοῦ κόσμου, δὲν εἶχε μὲν τὴν ἐπιφάνειαν ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἀτόπως ὀνομάζομεν ἀναγκαίαν εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἀγωγῆς, ὁ σπόρος ὁμῶς τῆς ἀρετῆς ὁ σπαρθεὶς εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῆς, ἐκαρποφόρησεν εὐθαλέστερον· ἦτο εὐλι- κρινῆς, δικαία καὶ εὐαίσθητος, καὶ ἂν καὶ ἐδιδάχθη τὰ γράμματα ὑπὸ μόνῃς τῆς μητρὸς της, θὰ ἐτίμα ὁμῶς καὶ τὰ γνωστότερα παρθεναγωγεία.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ὁ Μαυρίκιος πρῶτον τότε ἠσθάνθη εὐχαρίστησιν μεταξὺ τῶν δύο ἐκείνων γυναικῶν. Οἱ ὠραῖοι ὀφθαλμοὶ τῆς Σοφίας τὸν εἶχον μαγεύσει, καὶ τίς οἶδε τί ἐμελέτα κατὰ νοῦν ὅτε ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν της;

Ὁ Μαυρίκιος, νέος ἔτι, εἶχε τὴν καρδίαν παρθένον, καὶ πρῶτον τότε ἠσθάνθη αἰσθημα χαρακτῆρα ἔχων πάθους· ἡ Σοφία εἶχε τῶντι καὶ κάλλος καὶ ἀρετὰς, τὰς ὁποίας ἐζητήμα ἐκεῖνος ὅτε πλέον τὴν συναν- στρέφετο· ἐπειδὴ δὲ ἦτο καὶ ἡ μόνη νέα τὴν ὁποίαν ἐξέλεπεν, ἡ καρδία του πρὸς μόνην αὐτὴν ἔτεινεν ὡς πρὸς μαγνήτην. Ὄθεν μετὰ τινὰς συνεντεύξεις συνέ- λαβε τὴν ἰδέαν νὰ συνταυτίσῃ μὲ τὴν τύχην αὐτῆς τὴν τύχην του· ἀλλ' ἠσθάνετο ἀρά γε καὶ ἐκείνη τὰ αὐτὰ; Ἐνῶ ἀνεπόλει τὰ περὶ τούτου σαλκρά τις σκέψις ἐπελθοῦσα ἐμάρανε τὰς ἐλπίδας του· τὸ ἐπόμενον ἀπόσπασμα ἡμερολογίου τὸ ὁποῖον ἔγραψε καθ' ἑσπέραν, ἐξηγεῖ τὴν κατάστασιν τῆς καρδίας του.

« Ιούλιος 185. . .

« . . . Δυπηροτάτην ἡμέραν ἐπέρασα σήμερον, ἐνῶ χθές ἤμην εὐτυχής· ποτὲ δὲν εἶχα ἰδεῖν τὴν Σοφίαν ὠραιότεραν καὶ πλέον ἀξιερέκτον, καὶ ὅτε τὴν ἀφῆκα ἤμην ἀποφασισμένος νὰ τὴν ζητήσω δι' ὅλης τῆς νυκτὸς αὐτὴν τὴν ἰδέαν εἶχα. Ἐπὶ πολλὰς ὥρας εἶχα πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν γλυκεῖαν καὶ ἰλαρὰν μορφήν της. Ἰστάμενος ἔμπροσθέν της εἶδον δύο ὠραία μικρὰ παιδία μειδιῶντα καὶ τείνοντα πρὸς ἐμὲ τὰς χεῖρας· ἤμην ὄλω; εὐτυχής.

« Ἀλλὰ τὸ εὐτυχὲς τοῦτο ὄνειρον δὲν διήρκεσεν· ἐξυπνίσας με σήμερον τὸ πρῶτ' ὁ Ἰάκωβος μ' ἔδωκεν ἐπιστολὴν τοῦ Γάστωρος, ἀσήμενον ὅσον καὶ αὐτός. Τοῦτο ἤρκεσε νὰ μὲ λυπήσῃ. Ἀπέπευεν ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη, πλήρης οὕσα λεπτομερειῶν τὰς ὁποίας ποτὲ δὲν ἐγνώρισκα, σήμερον δὲ ἐθεώρουν ὡς παραλόγους, πνοὴν δυσώδη καὶ διεφθαρμένην, ἀνακαλοῦσαν σκηναὶς ἐλεεινάς.

« Ἡ μετὰ τοῦ Ὁσόδου ἔρις μου, τὰ προσβλητικὰ λόγια του, ἡ τελευταία μετὰ τοῦ πατρός μου συνομιλία, ὁ θάνατός του, ἡ τρομερὰ ἀβεβαιότης εἰς τὴν ὁποίαν ζῶ, προηγουμένα οὐχὶ ἀμεμπτα, τὰ ὁποῖα ἀγνοῶ μὲν, αἰσθάνομαι ὁμῶς πιέζοντα τὴν καρδίαν μου, ὅλα ταῦτα παρουσιάσθησαν εἰς τὴν πρὸ μικροῦ μειδιῶσαν φαντασίαν μου, καὶ παρέδωκα τῷ πυρὶ τὴν ἐπιστολὴν ὡς ἂν ἦτο αὐτὴ ἔνοχος. Ἡ παιδαριώδης αὐτὴ ἐκδίκησις δὲν μὲ ἀνεκούφισεν. Ἐβουλόσθην ἔτι μᾶλλον εἰς ὀδυνηρότερας σκέψεις, καὶ ἠρώτησα ἑμαυτὸν ἐὰν εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ προκαλέσω τὴν κλίσην νέας, ἀφ' ἧς θὰ μὲ ἀπεχωρίζεν ἴσως ἡ τελευταία θέλησις τοῦ πατρός μου, ἡ περιεχομένη εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν θὰ ἦνοιγα μετὰ δεκαοκτῶ μηνῶν. Ἐὰν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μὲ κοινοποιῆ μέγα τι πρᾶγμα, ἐὰν μ' ἐπιβάλλῃ ἐξίλασμον, τὸ μέλλον μου δὲν θὰ καταστραφῇ; καὶ ἂν ἀκόμη ὁ πατὴρ μου δὲν ὀφείτῃ θύσῃαι τινὰ παρ' ἐμοῦ, θὰ ἐτόλμων νὰ μεταδώσω ὄνομα ἐστιγματισμένον εἰς τὸν ἀγγελοῦ ἐκείνου; Τί ἄρα ἐκχευς, πάτερ μου! Πόσον εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἀναγνώσω τὴν ἐπιστολὴν σου! Εὐτυχῶς τὴν ἀφῆκα εἰς Παρισίους, διότι ἐὰν τὴν εἶχα ἐδῶ νομίζω ὅτι θὰ τὴν ἦνοιγα.

« Δὲν ἐτόλμησα νὰ ὑπάγω σήμερον εἰς τῆς Κ. Φερρῦ· καὶ μὲν ἦλθεν ἐπίτιδες ὁ ἐφημέριος, ἀλλ' ἐγὼ ἐπροφασίσθην κακοδιαθεσίαν.

« Ὁ Θεὸς γινώσκει τί αἰσθάνομαι πρὸς τὴν Σοφίαν, καὶ ὁμῶς θὰ προσπαθῶ νὰ καταστειλῶ τοὺς παλμούς τῆς καρδίας μου. Πραῦνθητι λοιπόν, καρδιά μου, ἐξολοθρευθήτι· δὲν ἀνήκω πλέον εἰς ἑμαυτὸν, ἀλλ' εἰς τὰς ἀδυσωπῆτους ἀπαιτήσεις τοῦ παρελθόντος. »

Ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης εὐκόλως ἐνοοῦμεν ὅτι τὸ καταλληλότερον ἰατρικόν, πρὸς τὴν Σοφίαν τοῦλάχιστον, ἦτο ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Μαυρίκιου. Ἐπρεπε νὰ ἀναχωρήσῃ, νὰ φύγῃ μακρὰν ἐκείνης τῆς ὁποίας ἐπεθύμει νὰ μὴ πικράνῃ τὴν καρδίαν. Δὲν ἠγάπα λοιπόν αὐτήν; Ἐξ ἐναντίας καὶ τὴν ζωὴν του θὰ ἐδίδεν ὑπὲρ αὐτῆς· ὁμολογητέον ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἡ θυσία τῆς ζωῆς δὲν εἶναι ἡ δυσκολω-

τέρη· ὁ Μαυρίκιος ἔνα ἐξασφαλίσει τὴν εὐτυχίαν τῆς Σοφίας θὰ ἐθυσίαζεν εὐχαρίστως τὴν ὑπαρξίν του· καὶ ὁμῶς, ἵνα φθάσῃ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, δὲν ἀπεράσσει νὰ τὴν χωρισθῇ. Ὅσον καθαρά, ὅσον ἀμειρο- ἰδιοταλείας καὶ ἂν εἶναι ἡ κλίσις μιᾶς καρδίας πρὸς ἄλλην, ἐνυπάρχει ὁμῶς ἐν αὐτῇ αἰσθημὰ τι προσωπικόν, ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀποκτήσεως.

Δὲν ἀνεχώρησε λοιπόν ὁ Μαυρίκιος· ἀλλὰ, καὶ τοι μεμρῶμενος ἐκυτὸν, ἐξήκολούθησε νὰ βλέπῃ τὴν ὠραίαν Σοφίαν· ἐπόμενον ἄρα ἦτο ὅτι ἐκ τῆς συνεχῆς ταύτης συναναστορῆς τῶν δύο τούτων εὐγενῶν ψυχῶν ἐμελλε νὰ γεννηθῇ κλίσις ἀμοιβαία.

Ἐσπέραν τινὰ, περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν, ὁ Μαυρίκιος ἐπανήρχετο ἐπιππος ἀπὸ μακρῶν περιπάτων· ἡ φύσις ἦτο γαληνία· οἱ ἀστέρες ἔλαμπον εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν στάξεων ἐξήρχετο ἡ μονότονος τῶν γρύλλων φωνή· αἱ ἀπτόνες διέδιδον ὡστε διαγωνιζόμενοι τὴν μελωδίαν αὐτῶν, καὶ ζέφυρος· λεπτοὶ ἔσσειε τὰ χλοερὰ τῶν δένδρων φύλλα· ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ νύξ ἦτο ὠραιότατη ὡς νύξ τῆς Μεσημβρίας. Ἡ ἀτραπὸς εἰς ἣν εὕρισκετο ἦτο στενὴ καὶ μαλακὴν τὸ ἔδαφος, ὡστε τὰ βήματα τοῦ ἵππου του δὲν ἐκρότουν· ἡ μικρὰ αὐτὴ ὁδὸς διέβαινε ὀπισθεν τῆς οἰκίας τῆς Κ. Φερρῦ, ἀφ' ἧς ἐχωρίζετο διὰ στοιχείων δένδρων, ὑψηλῶν καὶ πυκνῶν. Ἐνῶ δὲ ἐβάδιζεν ἠσύχως ἀναπολῶν τὸ κατοικοῦν ἐκεῖ ὠραῖον πλάσμα, ἤκουσεν ὁμιλίαν καὶ ἀνεχάιτσε τὸν ἵππον του· ἡ Κ. Φερρῦ συνδιελέγετο μὲ τὸν ἐφημέριον.

— Ναι, αἰδεσιμώτατε, ἔλεγεν ἡ Κ. Φερρῦ, ὁ γάμος αὐτός μὲ φαίνεται καταλληλότερος· αἱ πληροφορικὶ σὰς περὶ τοῦ νέου εἶναι εὐχάριστοι.

— Ὅσον δίδεται. Ἐγραψα εἰς Παρισίους· καὶ μὲ ἀπεκρίθησαν εἰπόντες με ἀριστα πρᾶγματα περὶ τοῦ Κ. Τουρνιέρ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός μου μὴ εὐχαριστούμενος νὰ μείνῃ εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην πόλιν μετέβη ἐδῶ. Εἶναι τίμιος καὶ ἀγαθός. Τὴν καρδίαν του τὴν γνωρίζετε ὅσον καὶ ἐγὼ, διότι ἀποῦ ἦλθε τὸν βλέπετε. Νομίζω ὅτι εἶναι ἀξιόλογος διὰ τὴν Κ. Σοφίαν.

— Ναι· ὑπάρχει ὁμῶς ἐμπόδιον.

— Ποῖον;

— Ἡ κατάστασις του· αὐτός εἶναι πλούσιος, καὶ ἡ κόρη μου δὲν ἔχει προίκα.

Καὶ τί σημαίνει τοῦτο ἐὰν τῶντι ἡ κλίσις του εἶναι μεγάλη;

— Νομίζετε;

— Εἶμαι βέβαιος· Ναι μὲν δὲν μὲ εἶπε τίποτε, ἀλλ' αἱ πλάγια ἐρωτήσεις του περὶ τῆς Κ. Σοφίας μὲ ἐπληροφόρησαν ἀρκετά.

— Ὁ Θεὸς ἄς εὐλογήσῃ τὸ σχέδιον τοῦτο! Ὁ θὰ ἐξασφαλισθῇ καὶ τοῦ τέκνου μου ἡ τύχη καὶ ἡ ἐδικὴ μου ἡσυχία.

— Καὶ ἡ κόρη σας πῶς βλέπει τὸν Κ. Τουρνιέρ; σὰς ὠμίλησε ποτέ;

— Ἡ κόρη μου! . . . ἀπεκρίθη ἡ Κ. Φερρῦ χαμηλώσασα τὴν φωνήν· μὲ εἶπεν . . . ὅτι αἰσθάνεται κλίσην πρὸς αὐτόν.

— Ὁ Θεὸς φέρει δεξιὰ τὰ πρᾶγματα.

« Ὁ Μαυρίκιος δὲν ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ περισσότερα· τὰ ὀλίγα ταῦτα ἤκουεν. Ἐκέντησε τὸν ἵππον καὶ ἐφθασεν εἰς τὴν κατοικίαν του. Ἀλλὰ δὲ ἐκοιμήθη, τόσον ἐσκίετο ἀπὸ χαρᾶν. Περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἐνῶ ἐγραφε, ἤκουσε βήματα ὑπὸ τὰ παράθυρά του, καὶ προτείνας τὴν κεφαλὴν εἶδε τὸν ἐφημέριον καὶ τὸν κανδυλάπτην σπεύδοντας.

— Ποῦ τρέχετε, αἰδεσιμώτατε; ἠρώτησε, τί συμβαίνει;

— Ὑπάγω νὰ μεταλάβω ἕνα ἀρρώστον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

— Μὲ δίδετε τὴν ἀδειαν νὰ ἔλθω καὶ ἐγὼ μαζὶ;

— Εὐχαρίστως, ἀπεκρίθη ὁ ἐφημέριος.

Καὶ καταβάς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ἄλλων.

Τὸ ξενοδοχεῖον ἐκεῖνο δὲν κείται πολὺ μακρὰν τοῦ χωρίου. Μένουσι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς αὐτὸ ἐγγύωρον· σπανίως ἐρχονται ξένοι, διότι κανεὶς ποτὲ δὲν ὑποθέτει ὅτι ἐντὸς ἐκείνων τῶν μαύρων καὶ πεπαλαιωμένων τοίχων θὰ εὕρῃ ἀνάπαυσιν καὶ καθαριότητα. Καὶ ὁμῶς ὅλον τὸ ἐναντίον συνέβαινε, διότι ἡ ξενοδογία ἦτο ἀρίστη γυνὴ· αὐτὴ ἡ ταλαίπωρος ἐψυγοῦράγει τὴν ὥραν ἐκείνην.

Ἐμβὰς εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς ἀσθενοῦς ὁ Μαυρίκιος μετὰ τὸν ἱερέα, ἔμεινεν ἐκστατικός· διότι παρὰ τὴν κλίνην εἶδε τὴν Σοφίαν Φερρῦ περιποιημένην τὴν ψυγοῦράσαν.

Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη συνάντησις καὶ ἡ ἀπροσώσις τῆς Σοφίας, ἐδιπλασίασε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὀμιλίας τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀκούσει πρὸ τινων ὥρων· ἀλλὰ καὶ ἡ νέα ἠρυσία. Ὅτε ὁμῶς μετ' ὀλίγον ὁ ἐφημέριος ἠτοιμάσθη νὰ μεταδώσῃ τὰ θεῖα μυστήρια εἰς τὴν ἀσθενῆ, λησμονήσασα πάντα ἐγονυπέτησε παρὰ τὴν κλίνην.

Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς μεταλήψεως, ὁ Μαυρίκιος ἔλθων πρὸς τὴν νέαν εἶπεν αὐτῇ μὲ φωνὴν χαμηλήν·

— Κυρία, εἰσθε ἀγγελος.

Ἐκείνη δὲ ἀνασηκώσασα τοὺς βεβαρημένους ἀλλ' ἰλαροῦς αὐτῆς ὀφθαλμούς ἠρώτησεν ἀφελῶς·

— Καὶ διὰ τί;

— Διὰ τί; διὰ τὰ καλὰ ἔργα σας· ἡ θέσις σας δὲν εἶναι εἰς τοῦτο τὸ δωμάτιον, καὶ μόνον ἡ καλὴ σας καρδία σὰς ἔφερεν ἐδῶ.

— Τί νὰ σὰς εἰπῶ, κύριε; ἡ καλὴ αὐτὴ γυναικὴ ἦτον ἐγκαταλειμμένη καὶ κανεὶς δὲν ἤξευρε νὰ τὴν περιποιηθῇ ὡς πρέπει· τότε ἦλθον. Κάθε ἄλλος θὰ ἔκαμνε τὸ ἴδιον.

— Ἰσως· ἀλλὰ κανεὶς δὲν θὰ τὸ ἔκαμνε μὲ τόσῃ προθυμίαν καὶ τόσῃ ματριοφροσύνῃ. Ἐλπίζω ὅτι θὰ ἐπιστρέψετε μαζὶ μας· δὲν πρέπει νὰ περάσετε τὴν νύκτα ἐδῶ.

Ἡ Σοφία ἠτοιμάζετο ν' ἀποκριθῇ, ἀλλ' ὁ ἐφημέριος, ὅστις εἶχεν ἀκούσει τὰς τελευταίας λέξεις τοῦ Μαυρίκιου, ὑπολαβὼν ἐπέμεινε καὶ αὐτός νὰ ἀναχωρήσῃ ἡ νέα.

— Ἐὰν, εἶπε, θὰ σωθῇ ἡ ἀσθενής, δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην περιποιήσεως· ἀλλ' ἀναπαύσεως, ἄρα δὲν εἰσθε πλέον ἀναγκαῖα· ἄς ἐπιστρέψωμεν, τέκνον μου, διότι εἶναι ἀνήσυχος ἡ μήτηρ σας.

Μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησαν· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ συνέβη αἰφνιδία μεταβολὴ τοῦ καιροῦ, συνήθης εἰς τὰ μεσημβρινὰ κλίματα· πυκνὰ σύννεφα ἐκάλυψαν τὸν οὐρανόν καὶ ἄνεμος σφοδρὸς ἐπνευσε. Μετὰ μικρὸν δὲ ἤρχισε καὶ νὰ βρέξῃ.

— Γρήγορα, εἶπεν ὁ Μαυρίκιος· ἠμποροῦμεν νὰ σταματήσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μου.

Τὸ ὅποιον καὶ ἔγεινεν.

Οἱ ὑπηρεταὶ ἠτοιμάσαν εὐθὺς δεῖπνον, ἀλλ' ἡ βροχὴ ἀντὶ νὰ πύσῃ ἤλξανεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναχωρήτωσι.

— Τί θὰ κάμωμεν; εἶπεν ἡ Σοφία ἀνήσυχος.

— Ἡ ἀπόκρισις, κυρία, δὲν εἶναι δύσκολος· σὰς δίδω ἐν δωμάτιον, δίδω ἐν ἄλλο εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον, καὶ τρίτον εἰς τὸν κανδυλάπτην, ἕως οὗ περᾶσῃ ἡ βροχὴ.

— Ὅχι, ἀπεκρίθη ἡ νέα, δὲν ἠμπορῶ νὰ κοιμηθῶ· προτιμῶ νὰ καθίσω ἕως νὰ περάσῃ ἡ βροχὴ, καὶ μετὰ ταῦτα ν' ἀναχωρήσω.

Καὶ ταῦτα εἰπούσα ἦλθε καὶ ἐκάθησε πλησίον τῆς ἐστίας. Ἐχωρίσθησαν δὲ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς αὐγῆς πλησίον τῆς οἰκίας τῆς Κ. Φερρῦ, ὅπου ὁ Μαυρίκιος συνώδευσε τοὺς ξένους του. Ἀλλὰ δὲν διήρκεσε πολὺ τοῦ Μαυρίκιου ἡ εὐτυχία. Ἐπανέλθων εἰς τὴν οἰκίαν του ἐνθυμήθη, ὅτι ὅποιαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ πρὸς τὴν Σοφίαν συμπάθειά του δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν νυμφευθῇ πρὶν ἢ ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατρός του. Τότε ἐνόησε τὴν μοῖραν του.

— Διὰ τί νὰ μὴ ἀναχωρήσω πρὸ πολλοῦ; ἔλεγε καθ' ἑαυτόν· σήμερον θὰ ἦτον ἡ καρδία μου ἐλευθερά, καὶ θὰ ἠκολούθουν ἀκριβῶς τὰς παραγγελίας τοῦ πατρός μου· ἀλλὰ καὶ ἡ ταλαίπωρος ἐκείνη νέα δὲν θὰ συναλάμβανεν ἐλπίδας. Καὶ ὁμῶς πρέπει νὰ τὴν λυπήσω. Ὅταν μὴνας πρέπει νὰ περιμείνω ἀκόμη ἕως τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν θ' ἀναγνώσω τὴν ἐπιστολὴν· δὲν πρέπει νὰ μείνω ἐδῶ· καὶ ἡ καρδία μου δὲν θ' ἀνθέξῃ, καὶ ἡ θέσις μου θὰ χειροτερεύσῃ.

Τοιαῦτα λυπηρὰ ἀνεπόλει καθήμενος ὅπου εἶχε καθῆσαι ἡ Σοφία, ὅτε εἰσελθὼν ὑπηρετῆς ἀνήγγειλε τὴν ἔλευσιν τοῦ ἐφημέριου. Μετὰ συνδιάλεξιν δὲ ἀφορώσαν ἀδιάφορα ἀντικείμενα, ὁ ἐφημέριος εἶπε·

— Φίλτετε Μαυρίκιε, ἡ σημερινὴ μου ἐπίσκεψις εἶναι πολλὰ ἰδιοτελής· καὶ μὲν δὲν πρόκειται περὶ τῶν πτωχῶν, οὔτε περὶ ἐπισκευῶν τῆς ἐκκλησίας, οὔτε περὶ ἄλλου φιλανθρωποῦ ἔργου, διὰ τὰ ὁποῖα πολλάκις συνέδραμες, πρόκειται ὁμῶς περὶ σοῦ.

— Περὶ ἐμοῦ; εἶπεν ὁ Μαυρίκιος ὑπερηφάνως.

— Ναι, περὶ σοῦ καὶ περὶ τῆς Κ. Σοφίας Φερρῦ.

— Δὲν ἐνοῶ, ἀπεκρίθη ὁ Μαυρίκιος, ὅστις ὁμῶς ἐνόει κάλλιστα.

— Ἰδοὺ ἀγαπᾷς τὴν Σοφίαν· καὶ αὐτὴ δὲν σε βλέπει μὲ κακὸν μάτι, καί . . .

— Αἰδεσιμώτατε, ὑπέλαβεν ὁ Μαυρίκιος ἐνδᾶκρως, φθάνει ἕως ἐδῶ.

Ὁ ἐφημέριος ἐσιώπησεν ἀπορῶν· ὁ δὲ Μαυρίκιος ἐπανέλαβεν·

— Ἡ τύχη μου μὲ κατατρέχει ἀπῆλως, αἰδεσι-

μώτατε δὲν ἠμπορῶ οὔτε νὰ ὑπανδρευθῶ, οὔτε νὰ μείνω περισσότερο ἐδῶ· αὐριον ἀναχωρῶ.

— Διὰ τί;

— Μὴ μὲ ἐρωτᾶτε, σὰς παρακαλῶ.

Ὁ ἐφημέριος ἰδὼν τὴν τόσῃ λύπῃ τοῦ νέου δὲν ὠμίλησε πλέον περὶ τῆς ὑποθέσεως ἐκείνης. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀνεχώρησε, καὶ ὁ Μαυρίκιος μείνας μόνος ἔκλαυσε πικρῶς.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνεχώρησεν ἀπὸ Ἐγερέλλην μόνος, ἀφίει τοὺς ὑπέρτερας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἡ δὲ ἀναχωρήσας του ἐγένετο γνωστὴ δύο ἡμέρας μετὰ ταῦτα τοῦτο μαθοῦσα ἡ Σοφία ὠχρίασε καὶ ἔκλαυσε ὅπως καὶ ὁ Μαυρίκιος.

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑ

Μελετίου Πατριάρχου τοῦ Τερεθίου.

—οοο—

Ἐνέτυχον ἀρτίως χειρογράφῳ τινὶ οὐ μικροῦ λόγου ἀξίῳ διὰ τὴν γράψασαν χεῖρα καὶ τὸ ἐν αὐτῷ περιεχόμενον. Καὶ πότε μὲν καὶ παρὰ τίνος ἐγράφη μαρτυρεῖ ἱκανῶς ἡ τοῦ χειρογράφου προμετωπίς ἔχουσα οὕτω· «Βίβλος περιέχουσα τὰς δύο ἀκολουθίας τῶν ἐν ἁγίοις πατέρων ἡμῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου, ψαλλομένας, τὴν μὲν τῆς ἱ. Ἰανουαρίου, τὴν δὲ τῆς β'. Μαΐου. Διὰ τὸ μὴ εἶναι δὲ αὐτὰς ἐν τοῖς Μηναίοις ὡς δεῖ γεγραμμένας κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὸ ἔθος τῶν λοιπῶν ἑορταζομένων ἁγίων, ἐγράφησαν ἐνταῦθα ἀνελλιπῶς διὰ χεῖρός τοῦ ἐνταῦθα ἐξορίστου Μελετίου τοῦ ἀπὸ Ἀρίσσης, χρηματίσαντος Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὃ τινι πατρὶς ἢ Λεύκοφρος νῆσος τῆς Τροίας· αἵτινες καὶ ἀφιερώθησαν τῷ πανοσέπτῳ καὶ θειοτάτῳ ναῷ τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης, σεμνυνομένῳ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν καὶ πολυάθλου Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου, εἰς μνημόστυνον αὐτοῦ. Ἐγράφησαν δὲ ἐν Μιτυλήνῃ ἐν ἔτει σωτηρίῳ ΑΨΟΔ', ἐν μηνὶ Μαρτίῳ ἰΔ'. » Τὸ δὲ σπουδαῖον αὐτοῦ δὲν εἶναι βεβαίως ἡ περιεχομένη ἱερά ἀκολουθία, διότι εὐρίσκεται καὶ ἐν τοῖς Μηναίοις, ἀλλὰ τὸ ἐν τέλει τῆς βίβλου προσαρτώμενον ἱστορικὸν ἀπομνημόνευμα, γεγραμμένον τῇ ἰδίᾳ πατριαρχικῇ χεῖρὶ καὶ ἀφορῶν ἐν μέρει τὸν βίον τοῦ γράψαντος καὶ σύγχρονά τινα γεγονότα. Τοῦτου χάριν καὶ ἐθεώρησα αὐτὸ ἄξιον δημοσιεύσεως ἐν τῇ *Πανδῶρᾳ*, ἐν ᾗ πολλὰ τοιαῦτα ἱστορήματα εἶναι ἀποτεταμιευμένα, πρὸς μελέτην καὶ συγγραφὴν ποτε ἀκριβεστέρας καὶ τελειότερας τινὸς ἱστορίας συγχρόνου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους συντελέσαντα.

Ἀναντιρρήτων δὲ ὅτι τοιαῦτα αὐθεντικὰ ὑπομνήματα πολλὰ ὡς ὠρελοῦσι δημοσιευόμενα. Αὐτίκα

τὸ παρὸν ἔθεν μὲν ἐξελέγχει ἀνακρίβειαν τῶν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κούμα λεγομένων (ἱστορ. Ἀνθρωπίνων πράξ. τόμ. Γ'. σελ. 403), ὅτι ὁ πατριάρχης Μελέτιος ἐξωρίσθη εἰς τὴν πατρίδα του *Τερεθον*, ὅπου διέτριψεν ἄλλο τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του, ὁπότε αὐτὸς ὁ ἐξορίστος μαρτυρεῖ ἐν τῷ δε τῷ ὑπομνήματι ὅτι ὑπερόριος ἐγένετο εἰς Μιτυλήνην, καὶ ἐνταῦθα διήλθε τὰ πέντε ἔτη τῆς ἐξορίας του ἀπὸ τοῦ 1769 μέχρι τοῦ 1774· ἔθεν δὲ φησὶ πρὸς πολλοὺς ἄλλοις καὶ τοῦτο τοὺς συκοφαντοῦντας τὸν ἡμέτερόν κληρον ἐπὶ ἀμαθείᾳ καὶ ἀκηδεΐᾳ. Ἡμῖν δὲ τοῖς Ἕλλησι μάθημα γίνεται διδακτικώτατον, ὅτι ἐν καιροῖς δεινότεροις ἄξιαι πολλὰ εἰς ἐκυβέρνησαν ποιμάντορες τὰ τῆς Ἑκκλησίας, τῆς τε ἱεράς καὶ τῆς θύραθεν σοφίας ἐγκρατεῖς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ ποιητικῆς εἰδήμονες (α).

Τοιοῦτοι μάλιστα ἱεράρχαι ὑπῆρξαν οἱ ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ἱ. ἑκατονταετηρίδος πατριαρχεύσαντες, Κύριλλος Στ', Καλλίνικος Γ', Σχμουήλ ὁ πάνυ καὶ ὁ ἡμέτερος Μελέτιος, πάντες τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τριβῶνες, ἢ καὶ φιλοτίμως ἐχρῶντο εἰς ὅ, τι καὶ ἔγραφον. Ἐν τοιοῦτῳ ἑλληνίζοντι ὄρει, εἰ καὶ μὴ ὑπερκαθαρεύοντι, μὴδὲ ἀπλλαγμένῳ βερβαρομένων τινῶν λέξεων εὐχρηστών τότε, εἰναι γεγραμμένον καὶ τὸ ὑπομνημάτιον τοῦ Μελετίου. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τοῦτο μὲν εἶναι τῇ συνήθει γραφῇ γεγραμμένον, ἢ δὲ ἀκολουθία τῶν ἁγίων καλλιγραφικώτατα, καθάπερ τὰ ἀρχαιότατα χειρόγραφα, ἅτινα ἀπεμιμήθη ὁ Πατριάρχης, γενομένης χρήσεως καὶ ὄλων τῶν συντετραπημένων καὶ στενογραφικῶν λέξεων, καὶ διαποικιλλομένων τῶν ἀρκτικῶν γραμμάτων τῶν τροπαρίων μέλινι ἐρυθρῷ. Ἐν τέλει δὲ τῆς ἀκολουθίας εἶναι ἐξωγραφημένη καὶ ἡ πατριαρχικὴ σφραγὶς φέρουσα τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ἔτος τῆς πατριαρχείας 1718. Ἐἴτα δὲ ἔπεται ἡ ἀφήγησις τῶν κατ' αὐτὸν ὧδε·

« Ἔθος παλαιὸν καὶ μάλα κλόν, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, τὰ ὁσημέραι συμπίπτοντα ἐν ἐφημερίσι σημειοῦσθαι καὶ καταγράφεσθαι εἰς ἐνδειξιν καὶ μνή-

(α) Ἐν τῷ ἀνα χεῖρας χειρογράφῳ εὐρίσκονται ἐν τῷ ὀπισθεν τῆς προμετωπίδος τέσσαρα τροπάρια τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Πατριάρχου φέροντα ἐπιγραφὴν· « Μελετίου μεγαλυνάρι εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον », καὶ ἔχοντα οὕτω· « Τῆς τριάδος μύστην καὶ λειτουργόν, καὶ τῆς οἰκουμένης ἀντιλήπτορα καὶ φροσίν, τὸν προστάτην Λέσβου, Ἀρείου καθαρῆτην, Ἀθανάσιον ὁμοῖος πάντες θεόσεμνον ». — Ἔτερον τοῦ αὐτοῦ.

« Ναίροις τῶν ποιμένων ἡ καλλονῆ, καὶ Ἀλεξανδρέων πρέδρος τε καὶ ποδηγός, θρέμμα τῆς Αἰγύπτου, σὺλε Ὀρθοδοξίας, πρεσβύτων μὴ ἑλλίπης ὑπὲρ τῶν δούλων σου ». — Ἔτερον τοῦ αὐτοῦ.

« Θλίψεις καὶ κινδύνους καρτερικῶς, καὶ ὑπερορίας διωγμῶς τε ὑπενεγκῶν, ἐν ἔτει πλείστοις ὑπὸ τῶν κακοδόξων, τῇ προαιρέσει μάρτυς, πάτερ, γενόμενος ». — Ἔτερον εἰς τὸν Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον.

« Δεῦτε εὐφημησώμεν οἱ πιστοί, τοὺς δύο φωστῆρας Ἀθανάσιον τὸν σφρόν, καὶ Κύριλλον θεῖον, τοὺς μύστας τῆς τριάδος, Χριστοῦ τοὺς ἱεράρχας ὁμοῖος γεραίροντες. »

μην διηνακῆ. ἔθεν τοι καὶ ἡμεῖς προήχθημεν ἐν τῷ παρόντι καταγράψαι, οὐ ζῆνα τινὰ (τοῦτο γὰρ ἱστορικῶν ἔργον), τὰ δ' ἡμῖν ἐπακολούθησαντα ὅσον οὕτω δεινὰ, ἀρξάμενοι ὧδε·

« Κατὰ τὸ ἀψῆξ ἔτος, Νομβρίου δ', ἐξωσθέντος τοῦ ἀπὸ Δέρκων κύρ Σχμουήλ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ ἀμοῖρου τούτου διαμείναντος, ἐγένετο συνέλευσις ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ τῇ ἐ τοῦ αὐτοῦ, τῶν τε ἐνδημούντων ἀρχιερέων, ἀρχόντων τε καὶ παντὸς τοῦ εὐαγούς κλήρου τῆς βασιλευσῆς τῶν πόλεων, ἐπὶ ἐκλογῇ καὶ ψήφῳ ἀξίου καὶ ἀρμοδίου προσώπου, καὶ ἱκανοῦ εἰς τὴν τούτου προστασίαν τε καὶ διοίκειν. Καὶ σκέψεως γενομένης κοινῆς ὥρας ἱκανῆς, πρὸντος καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἀρχόντος μεγάλου ἐρμηνέως τῆς κραταιᾶς Βασιλείας κυρίου Νικολάου Σούτζου, κατὰ κοινὴν γνώμην καὶ ἐκλογὴν, ἐξελέγημεν ἡμεῖς καὶ προεκρίθημεν τῶν ἄλλων, καὶ ἐλόντες ἀέκοντες προεβιβάσθημεν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Ὅσον δὲ ἀντέστημεν, ὅσον δὲ ἠγωνίσθημεν διὰ πολλῶν δεήσεων τε καὶ παρακλήσεων ἀποφυγεῖν τοῦτο τὸ δυσβάστακτον καὶ ἐαυρὸ φορτίον, προβάλλοντες ἀδυναμίαν καὶ μύρια ἄλλα, ἄλλως τε ἀφορῶντες καὶ εἰς τὸ τοῦ κυριοῦ ἀντίξου, εἰώμεν λέγειν· ἀλλὰ διὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων παρακλήσεων οὐκ ἠδυνήθημεν ἀποφυγεῖν τοῦτο. Ἀναστάντες γὰρ ἅπαντες εἴλομεν ἡμᾶς εἰς ἀσπαζόμενοι τὴν δεξιὰν ἡμῶν, ὡς ἔστι συνήθες. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπελθόντες εἰς τὴν Ἱψηλὴν Πόρταν ἐψηφίσθημεν καὶ παρὰ τοῦ τότε ὑπερτάτου ἐπιτρόπου διὰ τοῦ συνήθους καθεδρίου λεγομένου, καὶ μετὰ παρόρησις πολλῆς ἐπανήθημεν αὐθὺς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον.

« Τῇ δὲ γ' τοῦ αὐτοῦ, ἡμέρα περσικεῦῃ, συνέλευσεως αὐθὺς συγκροτηθείσης πανδήμου, μετετέθημεν ἀπὸ τῆς ἡς περ ἐνεμόμεθα μητροπόλεως Ἀρρίσσης χρόνους δεκαοκτὼ, μῆνας τέσσαρας καὶ ἡμέρας εικοσιτέσσαρας, ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν καὶ οἰκουμηνικὸν θρόνον· τὰ δ' ἐπακολούθησαντα δάπανα ἐγένοντο ἅπαντα ἐξ ἰδίων, συμποσωθέντα εἰς γρόσια τριακονταδύο χιλιάδας καὶ ἑπὶ πρὸς, ὡς κὰν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας φαίνονται καταγεγραμμένα. Ὅντες δὲ ἐν ἡσυχίᾳ, ἀγαπῶντες καὶ ἀγαπώμενοι, καὶ φροντίζοντες ἀόκνως τῶν τῆς ἐκκλησίας, διεβλήθημεν ἐξ ἀρᾶνους πρὸς τὸν κραταιότατον ἡμῶν ἀνακτα ὥστε μικροῦ δεῖν καὶ θάνατον ὑποστήναι.

« Ἦτις διαβολὴ ἐγένετο οὕτω τῇ ἡ. τοῦ Ἀπριλίου, ἡμέρα δ'. Μετὰ τὸ ἀκρασθῆναι τὴν θείαν λειτουργίαν τῶν προηγιασμένων, ἀπήλθομεν εἰς τὸν νεοοικοδομηθέντα παρ' ἡμῶν οἶκον τοῦ *Μποζατζόγλου* λεγομένου, τὸν καὶ ἀφιερωθέντα παρ' ἡμῶν εἰς κατοικίαν τῶν κατὰ κυρίους διδασκάλων, ἐπὶ τὸ παραδιδόσθαι ἐν αὐτῷ τάτε ἐγκύκλια τῶν μαθημάτων καὶ τὰ φιλοσοφικὰ ὄργια καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ μαθήματα, ἐν ᾗ ἐνεχειρίσθη ἡμῖν γραμματίων τι τοῦ κατ' ἐπιτροπὴν ἐρμηνέως κυρίου Νικολάου Καρτζῆ, δι' οὗ προσεκεκλήμεθα ἀπελθεῖν ἐν τάχει, ὡς δὲθεν ἐρωτηθησόμενοι παρὰ τοῦ

ὑπερτάτου Καϊμακάμπασιᾳ περὶ τίνος ἐρωτήματος· ὅπερ καὶ λαθόντες ἀπήλθομεν εὐθὺς, μὴδὲν τι ὑποπτευσάμενοι δεινόν, ἄτε δὴ ἀθώους ἑαυτοὺς τὸ παρῆπαν εἰδότες. Ἀπελθόντες δὲ ἐν εἰρκτῇ ἐβλήθημεν τῇ τοῦ Μουτζούραγα λεγομένη, μηδεμίᾳ γενομένης ἡμῖν ἐρωτήσεως. Μετ' ὀλίγον δὲ ἤγαγον καὶ ἄλλους ξένους τε καὶ οἰκειούς, συμποσωθέντων ἀπάντων μετὰ τῶν τριῶν ἡμετέρων γίασακτιζίδων ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα. Περί δὲ τὰς δύο τῆς νυκτὸς ὥρας μετήγαγον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ῥηθείσης εἰρκτῆς ἐπὶ τὴν ἐσωτέραν τοῦ ἀρχιεπισκοπείου, ἧτοι εἰς τοὺς λεγομένους Φούρνους, μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν, τοῦ τε ἡμετέρου πρωτοσυγκέλου Ἀννίηλ, τοῦ ἀρχιδιακόνου Κυρίλλου καὶ τοῦ γραμματικοῦ Δημητρίου, τοῦ γραμματικοῦ τοῦ κοινοῦ Θεοδώρου, τοῦ κληρικοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Κατζῆ Ἀσλάνη, τοῦ Καπιλιαχαγιά Ἰωαννάκη, καὶ τοῦ Λεονάρδου Ζωγράφου, ἐτι δὲ καὶ τοῦ ἐπισκόπου Καρύστου Ἰακώβου ὀνόματι μετὰ μίαν ἡμέραν. Ἐθα δὲ ἀναμαθόντες τὴν καθ' ἡμῶν γενομένην διαβολὴν ὡς κατασκόπων καὶ ὡς ἀναστρεφομένων μετὰ τῶν Μοντενεγρίνων, ἐξεπλάγημεν τῶντι, καὶ ἐν ἀπορίᾳ ἐγεγόμεθα ἐπὶ τῷ ἀπροσδοκῆτῳ τούτῳ συμβάματι (α). Πόθεν δὲ τούτῳ, ἡμῖν μὲν ἀδῆλον, ὁ θεὸς δ' οἶδεν, ὅστις καὶ ποιήσει ἐν τάχει τὴν τούτου ἐδίκησιν.

« Γενομένης δὲ προσταγῆς τοῖς ἐνδημοῦσι τότε ἀρχιερεῦσιν ἐπὶ τῷ ἐκλέξει ἕτερον πατριάρχην, ἐξελέγη καὶ προεκρίθη ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης κύρ Θεοδόσιος ὁ Κρῆς. Ὅσα δεινὰ ὑπέστημεν ἐν διαστήματι ἐνδεκα ἡμερῶν τῇ σιγῇ παραδοτέον. Ὅντες γὰρ σιδηροδέσμιοι περὶ τε τὸν τράχηλον καὶ τοὺς πόδας περιεμένομεν ὥρα τῇ ὥρα τὴν τοῦ πικροτάτου θανάτου ἀπόφασιν· ἀλλὰ χάρις τῷ ἁγίῳ Θεῷ τῷ πατάσσοντι καὶ πάλιν ἰωμένῳ, τῷ ἐπινεύσαντι ἰλέως ἐπὶ τὴν ψυχὴν τοῦ κραταιοτάτου καὶ πολυχρονίου ἡμῶν ἀνακτος, ὅστις ἐξερευνήσας ἀκριβῶς τε καὶ συνετώως τὴν καθ' ἡμῶν γενομένην διαβολὴν, καὶ ἐν πληροφῶρῃ γενόμενος παντελεῖ τοῦ πάντη ἀθώου ἡμῶν, σπλαγγισθεὶς ἐχαρίσατο ἡμῖν τὴν ἀπαλλαγὴν καὶ ἐλευθερίαν.

« Καὶ δὴ πρὸς ἐσπέραν τοῦ μεγάλου σαββάτου, τῇ ἡ. τοῦ Ἀπριλίου ἀπαλλαγέντες τῆς εἰρκτῆς, οἱ μὲν ἐπορεύθησαν εἰς τὰ ἴδια, ἡμεῖς δὲ ἐστάλημεν ὑπερόριος διὰ βασιλικῆς προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ εἰς Μιτυλήνην *τζεζιρεμπερτ*, ἔχοντες μουμπασίρην τὸν Σιτ Κατζῆ Σουλεϊμῆν τζαούσιν. Ἐθα παρα-

(α) Ἰδοὺ τί περὶ τούτου λέγει ὁ μακαρίτης Κούμας (ἔθα ἀνωτέρω). « Τοῦ βεῖβρη τότε στρατοπεδεύοντος εἰς Ἀδριανούπολιν, ἕως ἔλαειος Ἰταλὸς τυρκικὴν στολὴν ἐνδεδυμένος διὰ νὰ μὴ κατατρέχεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔκαμε τὸν χειρῶν καὶ ἐπρωματέτο ἐνταῦθ' μὲ μικρὰ πράγματα πρὸς ὄφελός του. Ἀνακαλυφθεὶς δὲ καὶ ὑποπτεθεὶς ὡς κατάσκοπος καὶ βασανιζόμενος νὰ μαρτυρήσῃ τοὺς συνεχόους του, εἶπε (διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰς βασάνους) ὅτι τὸν ἔστειλεν εἰς τούτο ὁ Πατριάρχης. Τοῦτο ἀκούσαντες οἱ κρατοῦντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ἰφυλάκωσαν εὐθὺς τὸν Μελέτιον εἰς τὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δεσποτήριον. Εἰσεθεὶς δὲ ἀθῶος ἐκαταδικάσθη νὰ χῆται μόνον τὴν τὴν ἀξίαν του » κτλ.

γενόμενοι σὺν Θεῷ τῆ κζ'. τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἡμέρα δευτέρα ἐποικήσθημεν κατάλυμα ἐν τῇ μητροπόλει, κακεὶ μείναντες ἡμέρας δεκατέσσαρες, μετῴκησamen εἰς ἕτερον οἶκον τῆ ια'. Μαίτου ἡμέρα δευτέρα, οὐ δὴ καθήμεθα περιμένοντες καὶ ἀπεκδεχόμενοι ἡμέραν παρ' ἡμέραν τὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἡμῶν καὶ ἐλευθερίας, ἐλπίζοντες πρῶτον μὲν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ ἀγίου Θεοῦ, εἶτα δὲ εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ συνέσιν τοῦ κραταιοτάτου ἡμῶν ἀνακτος, ὃν ὁ κύριος διαφυλάττει εἰς ἔτη πολλά.

αψξθ'. Μαίτου κγ'. ἐγγραφή.

Ἡρώην Κωνσταντινουπόλεως Μελέτιος ὁ Τενέδιος. Ἡ Προστίθενται δὲ κατωτέρω ἐξηλλαγμένη ὄψωσὺν γραφῇ καὶ ἠλλοιωμένῳ μέλανι τὰ ἐξῆς:

« Τὴν τῶν ἡμετέρων δεινῶν διανύσαντες ἐξιστόρησιν, οὐκ ἀπεικὸς ἠγῆθημεν καὶ τινα ὑπὸ τοῦ ῥωσικοῦ στόλου ἐν τῷ Αἰγαίῳ διαπραχθέντα πελάγῃ (ἦν καὶ γὰρ πόλεμος μεταξὺ τῶν τε Ῥώσων καὶ τῶν Ὀθωμανῶν, ὅτε ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν ἀνεβιβάσθημεν θρόνον, καὶ αὐτοῦ ὅτε κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς ἐκπεπώκαμεν) ῥαθυμίας γὰρ ἂν γραφῆν ὑποσταίμεν τῆς περὶ τούτων ἀμελήσαντες ἱστορίας καὶ διηγήσεως, καὶ ταῦτα ἡσυχῶν ἄγοντες καὶ οἰκασὺν ἀπηλλαγμένοι φροντίδος.

« Ἐλθόντων οὖν ἡμῶν ὑπερορίων ἐν Μιτυλήνῃ, διεσπάρη εὐθύς λόγος περὶ τῆς τοῦ ῥωσικοῦ στόλου ἐλεύσεως καὶ παρὰ πάντων τὸ τοιοῦτον διεκηρύττετο, τῶν μὲν λεγόντων κατὰ τὸ Πορτομακὸν αὐτὸν γενέσθαι, τῶν δὲ κατὰ τὸ Λιβόρνο. Ἐν τοσοῦτῳ τοῦ αψξθ'. λήξαντος ἔτους καὶ τοῦ ἑβδομηκοντοῦ ἐπιστάντος, περὶ τὰ τέλη τοῦ τότε Ἀπριλίου μηνός, ἀνεφάνη ὁ ῥηθεὶς στόλος κατὰ τὰ λεγόμενα Δωδεκανήσια, διοικούμενος καὶ διακυβερνώμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Ὀρλόφ, ὃς ἅμα τῷ ἔλθειν, προσέβλεπεν εὐθύς τῇ Πελοποννήσῳ ἐπὶ σκοπῷ, ὡς ἔλεγον, τοῦ ἐγκρατῆ γενέσθαι ταύτης, ἀπέτυχε μὲν τοῦ σκοποῦμένου, οὐκ οἶδαμεν ὅπως. Ὄθεν φυγάδος γενομένου ἐκείθεν, συνέβησαν τοῖς ἐκείσε Χριστιανοῖς τσοσῦτα δεινά, ὅσα καὶ διελθεῖν ἀδύνατόν ἐστιν· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀνηλεῶς ἀνῆρθησαν καὶ κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα εἰσελθόντων Ὀθωμανῶν, οἱ δὲ ὑπὸ αἰγμάλωσιαν γεγόνασι, καὶ ὡς ἀνδράποδα ἐνθα κακεῖσε ἀπεμπωλήθησαν, τινὲς δὲ καὶ εἰς τὰς ἐρήμους φυγάδες ἐγένοντο, καὶ σχεδὸν εἰς τριακτὴν ἤλθον κοινὴν φθορὰν καὶ ἀπώλειαν, εἰς ἣν οὐδεπώποτε ἔλθειν μέμνηται τις. Ἠλευθερώθησαν δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, προσδραμόντες τοῖς τῶν Ῥώσων πλοίοις, εἰς τὰ ἀποδράντων καὶ τῶν τῆς Πελοποννήσου ἀρχιερέων, ἐχειροτονήθησαν διὰ βασιλικῆς προσταγῆς καὶ ἀποκατεστάθησαν ἀντὶ αὐτῶν ἕτεροι· καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

« Κατὰ δὲ τὸν Μαῖον μῆνα ἐξῆλθε κατὰ τῶν Ῥώσων καὶ ὁ τῶν Ὀθωμανῶν στόλος, διοικούμενος καὶ διακυβερνώμενος ὑπὸ τοῦ... καπετάνπασια, ἐγγόνου τοῦ ποτὲ Τζαναὺμ Χότζα, καὶ τοῦ Τζεζάρη Χασάνμπεϊ, καπιτάνου καὶ διοικητοῦ τῆς καπιτάνιας. Οὕτως γενομένου καὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν

Πελοπόννησον, καὶ πολέμου συγκροτηθέντος δις καὶ τρίς ἀμφοτέρων τῶν στόλων, ἐνίκησαν οἱ Ὀθωμανοὶ, καὶ εἰς τὸ στενὸν τῆς Σάμου κατέφυγον ἤτοι εἰς τὸ δᾶρ μπουγάζι, κακεῖθεν εἰς Σιγατζίκι, εἶτα εἰς Τζεσμὲν ἀντικρὺ τῆς Χίου. Μετὰ δὲ παρέλευσιν οὐ πολλῶν ἡμερῶν ἀφίκετο ἐκεῖ καὶ ὁ τῶν Ῥώσων στόλος, καὶ πρῶτον μὲν εἰσῆλθον εἰς μάχην δύο τὸν ἀριθμὸν πλοία, ἐν ἑκ τῶν Ῥώσων, καὶ ἕτερον ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν, ἡ καπιτάνια λεγομένη, ἅτινα ἐν τῷ γενομένῳ ἐκείνῳ πολέμῳ διεκάζησαν ἀμφοτέρω, καὶ τῷ πυρὶ παρεδόθησαν. Ὁ δὲ λοιπὸς τῶν Ὀθωμανῶν στόλος, τῷ φόβῳ καὶ τῇ δειλίᾳ συσχεθεῖς, τῷ τοῦ Τζεσμὲ πορθμῷ εἰς Λιμῆνι προσέφυγε συμποσοῦμενος σχεδὸν ὑπὲρ τὰ τριακοντα πλοία. Ἐνθα ἐγκλείστου γενομένου, οἱ Ῥῶσοι συσχεθέντες διηρῶν ἔτινι τρόπῳ πυρὶ αὐτὸν παραδώσωσι· καὶ δὴ τῇ γενεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Προδρόμου, λήγοντος τοῦ Ἰουνίου μηνός, κατέκαυσαν αὐτὸν τρόποις οἷς οἶδασιν εἰς τὸ παντελές, ὥστε ἐνὸς μόνου ἀπολειφθέντος, ἔλαβον καὶ τοῦτο μετ' ἑαυτῶν, περὶ οὐ τινος ἐμπρησμοῦ δικόφως μὲν καὶ ποικιλοτρόπως οἱ πλείονες διεξέρχονται, ὅτι δὲ ὑπῆρξε δεινὸς καὶ παγγάλεπος αὐτοῖς τοῖς Ὀθωμανοῖς καὶ πολλῶν θρήνων ἐπάξιος, δῆλόν ἐστι κἂν αὐτοὶ μὴ εἴποιεν. Οἱ μὲν γὰρ τῆνικαῦτα πυρρικούστοι γεγόνασι, οἱ δὲ ἀπεπνίγησαν γενομένοι ὑποβρύχιοι, τινὲς δὲ καὶ διεσώθησαν ἐπὶ τὴν χερσον διανηχόμενοι. Καὶ τούτων μὲν ἄλλος ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἐφεξῆς ὑπὸ τῶν Ῥώσων διαπραχθέντα, μὴ παρελθεῖν ἡμᾶς καὶ ταῦτα ἀνεκδιήγητα, ἀλλ' ὡς ἐνεστίν, ἐξιστορησάμεν καὶ αὐτὰ ὡς ἀναγκαῖα.

« Ὁ γοῦν Ῥωσικὸς στόλος μετὰ τὸν γενοῦντα ἐκείνον ἐμπρησμόν, διατρίψας τινὰς ἡμέρας κατὰ τὸν Τσεσμὲ, ἀπῆρεν ἐκείθεν ἀπελθὼν εἰς Μιτυλήνην τῇ δεκάτῃ Ἰουλίου, ἡμέρᾳ σαββάτῳ, ἐνθα καὶ ἡμεῖς ἐτυγχάνομεν ὑπερόριοι, ὅστις συνεποσοῦτο ὑπὲρ τὰ τσοσάρκοντα πέντε πλοία, ὧν καὶ αὐτόπται γεγόναμεν ὡς ἰσταμένων ἀντικρὺ τοῦ ἄστεος, καὶ ὑπὸ πάντων ὀρωμένων, ἀλλ' οὐ διηρῶσεν ἐπὶ πολὺ, οὐδ' ὄλως ἐβράδυνεν ἡμέρας τινὰς, ἀλλὰ τῆς ἀμέσως κυριακῆς παρελθούσης κατὰ τὴν δευτέραν τῇ δωδεκάτῃ Ἰουλίου, ἀπῆρεν ἐκείθεν πρὶν ἢ τὸν ἥλιον ἀντεῖλαι, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἀπελθεῖν εἰς Λήμνον, μὴδὲν ἐνταῦθα τὸ παράπαν διανοηθέντος (οὕτω).

« Τούτων δὲ οὕτω γενομένων, ὡς ἀναγκαῖον ἠγοῦμεθα διελθεῖν καὶ ὅσα κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς ῥηθείας Μιτυλήνης οἱ Ὀθωμανοὶ διεπραξάντο, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἡμῶν αὐτῶν τῶν ἐκείσε ὑπερορίων. Ἀποδράντος γὰρ ἐκείθεν τοῦ Ῥωσικοῦ στόλου, οἱ Ὀθωμανοὶ ἤρξαντο διαβρύχεσθαι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, οἷα λέοντες, ἐπαπειλοῦντες καὶ ἐπισείοντες αὐτοῖς θάνατον, ὥστε τῇ ἰδ' τοῦ αὐτοῦ Ἰουλίου μηνός, μεσοῦτις ἤδη τῆς ἡμέρας, περὶ τὰς πέντε σχεδὸν ὥρας, ἐπαναστάσεως γενομένης ἐφώρμησαν ξιφηφόροι καὶ ἐνοπλοὶ κατὰ τῶν δυστυχῶν Χριστιανῶν, ἐπιφέροντες μετ' ἑαυτῶν καὶ πυροβόλα ὄργανα, οἷτινες ἀναιρέσαντες ὄσους καθ' ὅδον

ἔτυγον ξένους τε καὶ αὐτόχθονας, συμποσοῦμενους ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν, ἤρξαντο καταπατεῖν καὶ τοὺς οἴκους, διαρπαζόντες τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ τοὺς ἐγκατοίκους παραδιδόντες θανάτῳ. Ἀγνοούντων δὲ ἡμῶν τοῦτο, εἰσῆλθον καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον κατάλυμα δύο τῶν ἐξ Ἀσίας Ὀθωμανῶν, συντρίψαντες καὶ καταθλάσαντες τὴν θύραν· τότε δὴ τῶν παρ' ἡμῖν φυγάδων ἐκ τοῦ οἴκου γενομένων, ἄτε δὴ τῷ φόβῳ καὶ τῇ δειλίᾳ συσχεθέντων, καταλειφθέντες ἡμεῖς μόνοι, ὡς γεγρακότες καὶ πρὸς φυγὴν ὄλως ἀδυνατοῦντες, ἐκρατήθημεν ὑπ' ἐκείνων τῶν δύο, ἐξ ὧν ὁ εἰς σπασάμενος τὴν ἑαυτοῦ μάχαιραν, τὴν παρ' αὐτοῖς γλαταγάνην λεγομένην, ἐνέδωκεν ἡμῖν ἐκ τοῦ ὀπισθεν αὐτῆς μέρους τσοσῦτα κτυπήματα, ὅσα ἦν ἱκανὰ κατασυντρίψαι ἅπαντα τὰ ὅστέα καὶ λοιπὰ ἡμῶν μέλη· ἀφεθέντες δ' ὑπ' ἐκείνου, ἐκρατήθημεν ὑπὸ τοῦ ἑτέρου ἀνά χειρὸς ἔχοντος καὶ αὐτοῦ τὴν ἑαυτοῦ σπάθην, ἣν καὶ στρεψόμενος ἐνέβαλεν ἡμῖν διὰ τῆς κόψως τσοσῦτα τραύματα καὶ πληγὰς περὶ τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν ἀριστερὰν ἡμῶν χεῖρα, ὥστε μείναντες ἡμιθανεῖς ἐκτάδην ἐκείμεθα, ποταμῶν ἐξερχομένου τοῦ αἵματος. Ἐν τοσοῦτῳ ἐδεήθημεν, παρεκαλέσαμεν, προβάλλοντες αὐτοῖς καὶ ὁσὶν χρημάτων, οὐκ εἰσηκούσθημεν μὲν τοι, οὐδὲ εἰς οἶκτον ὄλως ἐτρέπησαν οἱ ἀνίλει, ἔστ' ἂν ἀποβειβωκότες ἡμᾶς οἰθήντες διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς βύσεως τοῦ παρ' ἡμῶν ἐξερχομένου αἵματος, κατέλιπον ἡμᾶς ἀρξάμενοι λεηλατεῖν καὶ διαρπάξαι τὰ πράγματα ἡμῶν τε καὶ τῶν ἡμετέρων ἀνθρώπων. Τῆνικαῦτα γοῦν εὐκαιρίας δραξάμενοι, ἀναστάντες διὰ τινος θυρίδος ἐρύγομεν, καὶ διὰ τῶν κεράμων ἐνὸς ἐλαιομύλου ἐν τινι γειτνιαζόντι οἴκῳ τοῦ Μανολάκη Τζερμίνῃ εἰσπηδήσαμεν, ἐνθα καὶ ἀπρωρίσθημεν ἐκ τινος δράνας, κειμένης ἐκεῖ πλησίον τοῦ τοίχου, καὶ διαρρήξαντες ἄπερ ἀμφεινόμεθα τῇ δεξιᾷ ἡμῶν χεῖρὶ, ἄτε δὴ τῆς ἑτέρας ἀδυνατούσης, ἀπηλλάγημεν τῆς ἀπικωρήσεως, πεσόντες κατὰ γῆς. Κακεῖθεν ἀνέλαβον ἡμᾶς οἱ παρευρεθέντες ἐγκατοικοὶ, οἷτινες καὶ ἐπεδειξάντο ἡμῖν πᾶσαν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν· ἀλλὰ τοῦ αἵματος σφοδρῶς ἐξερχομένου, καὶ ἡμῶν ἐν λειποθυμίᾳ καὶ σκοτοδινίᾳ μεγίστῃ γενομένων, προσεκληθὴ ὁ ἰατρός Νικόλαος, ἔχων μετ' ἑαυτοῦ ἐν τάξει σωματοφύλακος τὸν Κορκμάζ Μουσταφᾶ ἀγᾶν, ὅστις κατέδεσε τὰς πληγὰς καὶ τὰ λοιπὰ ἡμῶν τραύματα, καὶ οὕτως ἔστη ἡ βύσις τοῦ αἵματος, οὕτως καὶ αὐτῆς βέειν ἀρξάμενος, προσκληθεὶς πάλιν ὁ αὐτὸς ἰατρός, κατέδεσεν αὐτὰς ταύτας τὰς πληγὰς διὰ τινος ἐμπλάστρου καὶ οὕτως ἔστη τὸ βέειν. Οἱ δὲ ἀνίλει καὶ ὄλως ὠμότατοι ἐλείπει δῆμοι, λαθόντες καὶ διαρπάσαντες τὰ ἐν οἴκῳ πράγματα καὶ σκεύη ἡμῶν τε καὶ τῶν ἡμετέρων ἀνθρώπων, ὄχοντο ἀπελθόντες. Ἡμεῖς δὲ ἐκτός τούτων, ὧν ὑπέστημεν, κατηναλώσαμεν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας μόνον περὶ τε τὰ ἱατρικά, εἰς τὰς φυλακὰς καὶ εἰς ἐξαγορὰν μερικῶν μας πραγμάτων διὰ τοῦ τότε κριτοῦ ὑπὲρ τὰ 300 γρᾶσια, μινάσας καὶ τῆς ἀριστερᾶς ἡμῶν βεβλαμ-

μένης, ὡς ὁράται· τὰ δὲ πλείονα τούτων σιγῇ παραπέμπομεν διὰ τε τὸ πλῆθος καὶ τὴν ὑπερβολὴν αὐτῶν.

« Καὶ οὕτω μὲν ἔσχον καὶ τὰ περὶ τῆς νήσου Μιτυλήνης, ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον αὐτῆς ἐπανέλθωμεν. Οἱ οὖν Ῥῶσοι ἀπελθόντες εἰς Λήμνον, καὶ πολιορκήσαντες αὐτὴν ἀπέβησαν ἐπὶ τὴν χερσον, τῶν Ὀθωμανῶν φυγάδων γενομένων ἐνδον τοῦ ἄστεος, καθ' οὐ τινος οἱ Ῥῶσοι ἐν διαστήματι τριῶν μνηῶν οὐ διέλειπον ῥίπτοντες βόμβας τινὰς καὶ τηλεβόλους, ὥστε τῶν Ὀθωμανῶν περιδεῶν καὶ ἐμφόβων γενομένων, καὶ ἐν ἀπορίᾳ τῶν πρὸς τροφὴν ἀναγκαιῶν, ἐγένετο σύμβασις μεταξὺ καὶ συμφωνία τοιαύτη, ὅπως οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ ἐξελθόντες τοῦ ἄστεος διαπεράσωσιν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διὰ τῶν Ῥωσικῶν πλοίων, οἱ δὲ Ῥῶσοι γένωνται ἐγκρατεῖς τοῦ τε ἄστεος καὶ ἀπάσης τῆς νήσου, οἷς καὶ ἐδόθησαν ἐνέχυροι οἱ τῆς νήσου προύχοντες. Τούτων οὕτω γενομένων, ἐπέστη καὶ ἐπεφοίτησεν ἐκείσε νυκτὸς ὁ Τζεζάρης, τὸ τῆς καπετανίας ἐτι φέρων αξίωμα, ἔχων μετ' ἑαυτοῦ καὶ 400 ἢ 500 τῶν στρατιωτῶν, ὡς ἔλεγον, καὶ πολέμου συγκροτηθέντος ἐκατέρων τῶν μερῶν, ἀπεδιώχθησαν οἱ Ῥῶσοι τῆς νήσου, γενομένου ἐγκρατοῦς ταύτης τοῦ ῥηθέντος Τζεζάρη. Οἱ δ' ἐκείσε Χριστιανοὶ ὅσα δεινά καὶ πέρα δεινῶν ὑπέστησαν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν ἔωμεν λέγειν. Πολλοὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν ἀνηλεῶς ἀνῆρθησαν καὶ κατεσφάγησαν, ἕτεροι δὲ εἰς τὸ παντελές ἀπεγυμνώθησαν, τινὲς δὲ καὶ φυγάδες ἐγένοντο, φονευθέντος καὶ τοῦ ἀρχιερέως αὐτῶν κύρ Ἰωακείμ Χίου, καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Τριάδος ἐπονομαζομένης κατακρημνισθείσης. Οἱ δὲ Ῥῶσοι ἀναχωρήσαντες ἐκείθεν ἀπῆλθον εἰς Πάρον, κακεὶ διέμειναν ἐφησυχάζοντες χρόνον ἱκανόν, ἐνασχολούμενοι μόνον ἐπὶ ἄλλωσι τινῶν πλοίων, ἐμπορίας χάριν περιερχομένων. Ἀλλ' ὅτου χάριν ἀπεδιώχθησαν διὰ τσοσῦτων εὐαριθμῶν στρατιωτῶν, ὅσον τῆς Λήμνου, ὅσον καὶ τῆς Πελοποννήσου, ἡμεῖς μὲν οὐκ οἶδαμεν, ὁ Θεὸς δ' οἶδε.

« Διελθόντος δὲ χρόνου ἱκανοῦ, κατὰ τὸ αψξθ'. ἔτος, Ὀκτωβρίου κζ', ἀνεφάνη αὐτῆς ὁ ῥηθεὶς στόλος τῶν Ῥώσων ἐνταῦθα κατὰ τὴν Μιτυλήνην, συμποσοῦμενος τότε ὑπὲρ τὰ 80 πλοία ἅπαντα μικρὰ τε καὶ μεγάλα, ἅτινα τσοσῦτου φόβου ἐνέπλησαν τοὺς Ὀθωμανοὺς, ὥστε ὑποψιασθῆναι καὶ περὶ τοὺς Χριστιανούς, μὴ τι δεινὸν αὐτοῖς ἀπεργάσωνται. Ἀν' ὅτου προσταγῆς γενομένης τῶν ἐνταῦθα προύχόντων, ἀνήγειρον ἡμᾶς μετὰ τοῦ ἀγίου Μιτυλήνης καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων τῆς πολιτείας, ἀπενεγκόντες ἐπὶ τινα οἶκον τοῦ Χατζῆ Γεωργίου, διορίσαντες περὶ ἡμᾶς καὶ φύλακας δύο, τὸν τε καὶ θάσμπασιν τοῦ ἐνταῦθα σατραπέως, καὶ ἕτερον ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Ντελιμπασίδων. Τότε κατὰ τὴν β' ὥραν τῆς λά. τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός, τὰ τῶν Ῥώσων πλοία διαμοιρασθέντα εἰς δύο, τὰ μὲν ἐκ τοῦ ἐνός, τὰ δὲ ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ ἄστεος, ἤρξαντο ῥίπτειν βόμβας τινὰς, καὶ ἕτερων τῶν τηλεβόλων ὀργάνων κατὰ τε τοῦ ἄστεος καὶ

της χώρας. Ὄθεν τῆς 4. Νοεμβρίου ἡμέρα τρίτη, μετοικίσαντες ἡμᾶς πάλιν ἐκεῖθεν, μετήγαγον ἅπαντας ἔσω τοῦ ἄστεως· καὶ οὕτω τῆς δευτέρας καὶ τρίτης διαγενομένης κατὰ τὴν τετάρτην τῆς 6. Νοεμβρίου περὶ τὰς πέντε ὥρας τῆς ἡμέρας, ἀπέβησαν οἱ Ῥώσοι ἐπὶ τὴν ξηρὰν, ἐξεληθόντες ἐκατέρωθεν, καὶ ἐν διαστήματι ὡρῶν τριῶν ἐσθασαν κατὰ τὴν χώραν, τῶν Ὀθωμανῶν φυγᾶδων, γενομένων ἐνδον τοῦ ἄστεως, τότε ἐβλήθημεν καὶ ἡμεῖς ἅμα τῷ ἀγίῳ Μιτυληνῆς κύριῳ Γερασίμῳ, καὶ οἱ λοιποὶ προστώτες τῆς χώρας, τὸν ἀριθμὸν ὑπὲρ τοὺς 15, ἐν τινι εἰρκτῇ κειμένῃ ἐνδον τοῦ ἄστεως, σκοτεινοτάτῃ πάντῃ καὶ ἀφεγγεῖ, *μπλαπᾶ Μουσαῖ* τουρκιστὶ λεγομένη, ἐν ἣ ἐμβάλλονται οἱ φωνεῖς καὶ οἱ κακοποιοὶ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ δὲ Ῥώσοι, τῆς νυκτὸς καταλαβούσης, εἰσῆλθον ἐνδον τῆς χώρας, καταπατοῦντες καὶ λεηλατοῦντες τὰς τῶν Ὀθωμανῶν οἰκίας, καὶ τὰ πράγματα ἐκείνων ἐν μέρει σκύλων ποιούμενοι, ἄχρις οὗ ἡμέρας γενομένης περὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ὥρας ἐξῆλθον τοῦ ἄστεως πάλιν οἱ Ὀθωμανοὶ τὸν ἀριθμὸν ἕως 500, οἵτινες ἠττηθέντες προσέδραμον εὐθὺς ἐνδον, κατκλείσαντες ἀπάσας τὰς τοῦ ἄστεως θύρας· τότε δὲ οἱ Ῥώσοι πρὸς τοὺς ἄλλοις κατεκυρίευσαν καὶ ἐνός προαπτείου, κειμένου παρὰ τὴν θάλασσαν, Μπουρτζὶ λεγομένου, κάκειθεν ῥιπτόντες τηλεβόλους συνεχῶς, ἐπολέμουν τοὺς Ὀθωμανοὺς, ῥιπτομένων ἀδιακόπως καὶ βουβῶν ἐκ τῶν πλοίων, ἐξ ὧν ἐμπεσοῦσα μία ἐν ᾧ ἡμεῖς ἐτυγχάνομεν πεφυλαγμένοι, μικροῦ δεῖν κατέκαυσεν ἂν ἡμᾶς ἅπαντας, εἰ μὴ ἡ θεία δύναμις ἡμῖν ἐβοήθει. Πεσοῦτα γὰρ ὄπισθεν τοῦ τοίχου τῆς ἐσωτέρας φυλακῆς, ἡμᾶς μὲν τῆ τοῦ Θεοῦ συνάρσει οὐκ ἐβλάψεν, ἄνω δὲ κατὰ τὸ τοῦ *Δισδαρι σελαμλί* κατέκαυσεν ἕνα τῶν Ὀθωμανῶν, κατασυντρίψασα καὶ ἐνός ἐτέρου τὸν πόδα ἐπὶ τῆ ἐπιστάσιᾳ ὄντος τοῦ ἀρχαίου ζωμοῦ. Ὄθεν ἡμεῖς περίφοβοι καὶ περιδεεῖς γενομένοι ἠρξάμεθα ἀλαλάζειν, ἐκφέροντες φωνὰς μεγάλας, καὶ οὕτω μετωκισθημεν εἰς ἐτέραν εἰρκτὴν *Πυρελί* λεγομένην, κατὰ τὸ ἀγὰ *κασι* κειμένην. — Οἱ δὲ Ῥώσοι βουλόμενοι ἤδη κατὰ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἐκφυγεῖν τῆς νήσου, συσκεφθέντες ἔγνωσαν δεῖν καταπατῆσαι καὶ λεηλατῆσαι καὶ τὰς τῶν χριστιανῶν οἰκίας, ὅπως ἐξεληθόντες οἱ Ὀθωμανοὶ μὴ ἔχωσιν ὅλως τινὰ αἰτίαν ἐπὶ βλάβῃ καὶ ἀναίρεσει αὐτῶν. Ὄθεν διαρπάσαντες καὶ τὰ τῶν χριστιανῶν πράγματα, καὶ ὅσα τῶν ἡμετέρων ἐναπελείφθησαν ἐκ τῆς τῶν Ἀγαρηνῶν προτέρας διαρπαγῆς, κατακαύσαντες καὶ τὰ δύο γινόμενα τότε βασιλικά πλοῖα, καὶ μίαν τριήρη, ἐτι δὲ καὶ τὰ παλάτια τοῦ τε ἐνταῦθα Μουχαφουσί Ὀτμάν πασιᾶ καὶ τοῦ μουτελίμη Χαλῆλ ἀγὰ καὶ τινῶν ἄλλων, ἐμβάντες ἐν τοῖς αὐτῶν πλοίοις ἀνεχώρησαν αὐτίς κατὰ τὴν Πάρον, λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ εὐρεθέντα ἅπαντα πλοῖα, μεγάλα τε καὶ μικρὰ ἐνδον τῶν δύο λιμένων. Ἐν τινῶν φυγᾶδων γενομένων, οἱ Ὀθωμανοὶ ἐζήτουν ἐξελεθεῖν ἐπὶ ἀναίρεσει τῶν δυστυχῶν χριστιανῶν· ὁ δ' ἐνταῦθα σατράπης ἀπῆ-

τησε τὸ τοιοῦτον τῆ βαθεῖα αὐτοῦ συνέσει, τοῦ Θεοῦ συνεργούτος, ἐστ' ἂν ἐλθόντος καὶ τοῦ Τζεζαζελί, καπιτάν Πασιᾶ τότε ὄντος, ἐκ τῆς Σηστοῦ, κατὰ κοινὴν αὐτῶν γνώμην καὶ ἡμεῖς τῆς εἰρκτῆς ἀππλάγημεν, καὶ κοινῶς ἅπαντες οἱ χριστιανοὶ τοῦ κινδύνου ἠλευθερώθησαν κατὰ τὴν 7 τοῦ Νοεμβρίου, ἡμέρα δευτέρα. Οἱ Ῥώσοι δὲ ἀπελθόντες εἰς Πάρον διέμειναν ἐκεῖ ἐφησυχάζοντες ἕως τοῦ αψοῦ. ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ, ὅτε ἤρξατο ἡ κατάπαυσις καὶ ἀνακωχὴ περὶ συμφωνίας καὶ συμβιβασμοῦ ἀγάπης, ἥτις μέχρι τούδε πέρασ οὐκ ἔλαβε, καὶ ἀγνοοῦμεν τὸ γενησόμενον.

Ἡ τῆς οὖν μάχης ἐτι ἐπικρατούσης καὶ τῆς ἀγάπης μήπω εἰς τούμφανδς προκυψάσης, κατὰ τὸ 1774 ἔτος, Ἰανουαρ. 10, ἡμέρα ἕκτη συνέβη ἐκμετῆσαι τὸ ζῆν τὸν σουλτάν Μουσταφᾶν φυσικῶ θανάτῳ, ἡ ὧς τινὲς φασι, διὰ δηλητηρίου, ὃς ἐδασίλευσε χρόνους 16 μῆνας 2 καὶ ἡμέρας 22, καταλιπὼν ἕνα μόνον υἱὸν σουλτάν Σελημ ὀνόματι, ἐτῶν δεκατριῶν. Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀννηγορεύθη βασιλεὺς ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ σουλτάν Ἀπουλχαμίτ, ὁ καὶ τελευταῖος υἱὸς τοῦ σουλτάν Ἀχμέτ, τῆ δὲ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἀπελθὼν εἰς τὸ Λίγιουπι, διεζώσατο τὴν Ῥομπαίαν, κατὰ τὴν παρ' αὐτοῖς ἐπικρατούσαν συνθήσαν, ἢ ὁ ἅγιος Θεὸς φωτιζοὶ καὶ ὁδηγοὶ ὑπὲρ τῆς καλῆς διοικήσεως τοῦ ὑπκόου αὐτοῦ, ἅμα δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀπαρτισμοῦ τῆς εἰρήνης.

Τῆ 15 Φεβρουαρίου 1861.

Ἐκ Μιτυληνῆς

Γ. Ἄρ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

—000—

ERMANNON ΛΟΥΝΤΖΗ, Α. Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν, Ἀθήναι 1855.

B. Storia delle isole jonie sotto il reggimento dei repubblicani francesi del conte Ermanno Lunzi. Venezia 1860· ἤτοι: Ἱστορία τῶν Ἰονίων Νήσων ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Γάλλων δημοκρατῶν.

Ἔθνος τὴν ἐαυτοῦ ἀγνοοῦν ἱστορίαν ὡς ἀνεργάτιστον φέρεται πλοῖον, ἀτε μὴδὲως γινώσκον πόθεν ἦλθε καὶ πού ὑπάγει. Ἢ δὲ γνῶσις τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος δέον ἵνα ἢ δημόδης καὶ οὐχὶ ἐπιλέκτοις τισὶ προσιτῇ, διότι τοιάδε τις οὖσα, ὁμοιάζει μᾶλλον μυθικῇ τινι καὶ ἀποκρύφῳ σοφίᾳ ἐν σκοτεινοῖς διαιωμένη, τὸ δὲ σκοτὸς ἀείποτε τὰ παιδία, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἀπαίδευτα ἔθνη, τρομάζει.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως χρησιμωτάτη ἡ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας γνῶσις· ἐμποιεῖται δι' αὐτῆς εὐγενὲς τι τῷ ἔθνει φρόνημα, διότι ἐπὶ μὲν τοῖς γενναίοις τῶν προγόνων ἔργοις μεγαλοφρονεῖ ὁ ἀπόγονος,

καὶ δ' ἐρ' ἀ ἐκείνοι ἡμαρτον ἐμαθῶν, διδάσκειται φεύγειν αὐτά. Ὄθεν ὀρθόν τι λόγιον περιφέρεται, ὅτι ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἤκιστα μὲν οἱ βασιλεῖς καὶ δυνάσται διδάσκονται, τὰ μάλιστα δὲ οἱ λαοὶ ὠρελοῦνται. Τίς δ' ὁ τούτου λόγος; ὅτι τῶν μὲν ἰσχυρῶν ἡ καρδία ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων κατακίβζεται παθῶν, ὁ δὲ νοῦς αὐτῶν διὰ ταῦτα σκοτοδινιᾷ, διότι αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὑποκριταὶ εἰσι δι' ὧν τὸ μέγα τῆς ἱστορίας διαδραματίζεται δράμα, οἱ δὲ λαοὶ, οἱ θεαταὶ εἰσιν οἱ ἀπὸ τοῦ δράματος ἠθοποούμενοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ φρονημάτων ἐμφορούμενοι.

Ἰπὸ τοιούτων συνεχόμενος ἰδεῶν ὁ νοῦς ἡμῶν ἐκάστοτε προσέρχεται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν παντὸς πονήματος τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν πραγματευομένου. Καὶ τὴν μὲν τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων ἐκ βρεφῶν διδασκόμενοι, καὶ ὁποῖοτε ἂν τῆς Εὐρώπης μεταβῶμεν ἀκούοντες θυλλουμένην, χαιρόμεν μὲν καὶ ἐπ' αὐτῇ ἐναθρονομεθα, ἀλλὰ καὶ πῶς ὑπὸ συστολῆς καταλαμβανόμεθα κατὰ τοσοῦτον ἐκείνων ἀπολιπόμενοι, ὡς ὁ κληρονόμος πλουσίου τινὸς ὀνόματος αἰδήμων γίνεται εἰ τις, ὑπὸ πενιχρᾶ αὐτοῦ ὄντος βᾶκη, αὐτῷ ὑπομιμνήσκει τῶν ἀρ' ὧν ἔλκει τὸ γένος τὴν δόξαν· οὐχ οὕτω δὲ συμβαίνει ἡμῖν ὁσάκις τὰ ἱστορήματα τῶν δυσκλεῶν τῆς πτώσεως τοῦ ἔθνους ἡμῶν χρόνων διερχόμεθα· ἡ καρδία ἡμῶν συγκινεῖται τότε, πολλάκις δὲ καὶ μέχρι δακρῶν· καὶ τίς δύναται μένειν ἀναλγῆς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ *δισχιλιετοῦς* τούτου μαρτυρολογίου τοῦ Ἑλλήνος! ἀλλ' ὑψηλοφρόνως πῶς τὸ μέτωπον ὀρθοῦμεν, καὶ κατὰ νοῦν ἡμῖν ἐπέρχεται τὸ Σπαρτιατικὸν ἐκείνο, *ἄρες δὲ γ' εἰμὲς πολλῶ τείρων κάρρορες*, καὶ κατὰ τὰς τύχας καὶ κατὰ τὸ φρόνημα. Μακάριοι δ' ἄλλῳδως ἔσμεν οἱ Ἕλληνες, διότι καθ' ὅλον τὸν μακρὸν τοῦτον τῆς δουλείας ἡμῶν αἰῶνα ἐταπεινώθημεν, παντοειδῶς ἐκολαφισθημεν, εἰς ὕβριν τοῖς κρατοῦσιν ἐδόθημεν, ἔρμαιον δὲ ἀπὸ τοῦ ἐνός τυχοδιώκτου εἰς τοῦ ἄλλου τὰς χεῖρας ἐνεπίπτομεν, οὐδαμῶς ὅμως ἐκπεφιλισμένοι ἐφάνημεν τῆς δουλείας ἐφορτώθημεν τὰς ἀλύσεις, καὶ τὸν ζυγὸν ἐπὶ τοῦ τραχήλου ἐβαστάσαμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ βάρος τῶν ἀλύσεων ἀείποτε ἠσθανόμεθα, καὶ μέλημα ἡμῶν αἰδίων ἦν πῶς τὸν ζυγὸν νὰ τιναξώμεν ἐν ἄλλοις λόγοις, ἔθνος εἰ πέρ τι καὶ ἄλλο εὐγενὲς ἀείποτ' ὑπῆρξαμεν, κἂν τε εὐτυχοῦντες, κἂν τε δυσπραγοῦντες.

Ὅποιος λοιπὸν χάριτας ὀφείλομεν τοῖς ἱεροφάνταις ἐκείνοις, οἵτινες ἐν τῷ σκοτεινῷ τῆς δουλείας ἡμῶν ἀντρω γενναίως εἰσέρχονται ὅπως ἀπὸ τοῦ ἀφώτου τούτου σπηλαίου ἀναγάγῃσι πρὸς τὸ φῶς ἀπολωλοῦσιν τινὰ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας σελίδα, καὶ δεῖξωσιν ἡμῖν εἰς παρήγορον θέαμα τὴν μαρμαμένη μὲν οὐχὶ δὲ καὶ εἰδεχθῆ ὄψιν τῆς δουλικῆς γενετέρας ἡμῶν; Πόσον δ' εὐχάριστον τὸ ὄραν ὅτι κἂν ἀστόργως οἱ τότε κρατοῦντες πάσης τιμῆς ἀπεστέρησαν ἡμᾶς, ἡμεῖς ὅμως δικαιοῦμεθα διεκδικεῖν μέρος τι δόξης τῆς ἐκείνων, ἢν περ νοσφιζόμενοι ἐκείνοι φιλαργύως πᾶσαν ἰδιοποιήθησαν; Καυχᾶται καὶ ἡ Ἑνετία ἐπὶ τοῖς τροπαίοις αὐτῆς, ἀλλὰ τού-

των πολλὰ δι' Ἑλληνικῶν ἤγειρα χειρῶν! Καυχᾶται καὶ ἡ δύσις διότι κατεναυμάχησε παρὰ τὴν Ναύπακτον τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, ἀλλὰ πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Αὐστριακοῦ Δὸν Ἰωάννου συνέπραξεν *ὀκτακισχίλιοι* Ἕλληνες πεσόντες ἐνδόξως εἰς τὴν μάχην παρὰ χιλίοις διακοσίους μόνον Ἑνετοῖς (α)! Κατετρόμαξε καὶ τὴν Εὐρώπην ἡ τῶν Ὀσμανιδῶν ἐπιδρομὴ, ἀλλὰ τὸ ἄνθος τῶν σουλτανικῶν στρατῶν ἦσαν οἱ Γενιτζαροὶ, οἱ δὲ *γεσοῦλλεχοι* οὗτοι ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἑλληνικῆς ἐλαμβάνοντο ποιίμνης! Ὁ ἐν Κρήτῃ Χάνδαξ μετὰ εἰκοσιοκτὼ μόλις ἔτη ἐξεπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Κυπριστῆ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀμυνόμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἦσαν Ἕλληνες, Ἕλληνας δὲ καὶ ἀρνησθήσασκε καὶ αὐτὸς ὁ πορθητῆς ὑπῆρξε.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἐν τοῖς τὰ μάλιστα ἀξίοις τῆς ἀγάπης ἡμῶν καταλέγεται ὁ Κύριος Ἑρμάννος Λούντζης ὁ ἀγαθὸς οὗτος τῆς μεγάλης Ἑλλάδος πολιτῆς διὰ τῶν δύο συγγραμμάτων αὐτοῦ, περὶ ὧν ἐνταῦθα πρῶτον λόγον, οὐκ ὀλίγας οἰοῖται καλλιψήστους σελίδας τῆς πατρῴας ἡμῶν ἱστορίας προραίνει ἡμεῖν. Τούτων τὸ μὲν πρῶτον, ὅπερ καὶ ἑλληνιστὶ συνέγραψε, τρεῖς ὄλους αἰῶνας τῆς κατὰ τὰς Ἰωνίων νήσους κυριαρχίας τῶν Ἑνετῶν ἀνελίσσει, ἀφροῦ ἐν τῷ προλόγῳ τὰ κατὰ τὸν σταυροφορικὸν μεσχιωνισμόν περιληπτικῶς ἐξέθετο, τὰς τύχας τῶν Ἰονίων νήσων ἀκολουθήσας ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τοῦ ὄλου Βυζαντινοῦ συνδέσμου ἀπεσπάρθησαν· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, εἰκοσάμηνον μόνον χρόνον τῆς ἐξουσίας τῶν Γάλλων ἱστορεῖ. Ἄλλ' ὁ συγγραφεὺς οὐδόλως ἐδάκεν ἡμῖν τὸν λόγον δι' ὅν τὸ δεύτερον τοῦτο ἔργον Ἰταλιστὶ ἐφιλοπόνησε· καὶ γινώσκουμεν μὲν ὅτι οἰκεία τῷ συγγραφεῖ ἡ τῆς Αὐσωνίας φωνή, πλὴν διατί νὰ μὴ προτιμηθῇ ἡ πάτριος; Ἀνάγκη ἄρα ὅπως ὑπομνήσωμεν αὐτῷ, ὅτι τὸ μὴ εἰς τὴν πάτριον αὐτοῦ γλῶσσαν τὴν ἰδίαν ἱστορίαν ἔχον ἔθνος καθυστερεῖ πολὺ κατὰ τὸν πολιτισμόν; Ἢ διέφυγεν αὐτοῦ τὴν μνημῆν τὸ ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος, καὶ τοῦ Λατίνου, ἔχθην «nam si quis mino-rem gloriae fructum putat ex graecis litteris percipi, quam ex latinis, vehementer errat, propterea quod Graeca leguntur in omnibus fere gentibus (ἤτοι ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρ' Ἑλλήνων ἀπάντων), latina suis finibus, exiguis sane, continentur». (β) Εὐχόμενοι λοιπὸν ὅπως καὶ τὸ πλείστου λόγου ἀξίον πόνημα τοῦτο τύχη ἢ παρ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἢ παρ' ἄλλου φιλοπόνου τῆς εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν μεταρράπτως, μεταδίδωμεν εἰς τὴν ἐρ' ἐκάστου κρίσιν ἡμῶν.

Ὁ ἑλληνισμὸς, ἀφοῦ ἐπὶ ἐξ ὄλους αἰῶνας ἐχρησίμωσεν ὡς θυρεὸς τῆς Δύσεως κατὰ τῶν ὑπὸ φανατισμοῦ ἀκράτου ἀκαταμαχῆων γενομένων δόλων τῶν διαδόχων τοῦ καμηλοκόμου τῆς Μεδί-

(α) «A la bataille de Lepante il y eut douze cents Vénitiens de tués et huit mille Grecs». Villemaieu, sur l'état des Grecs, p. 143.

(β) Cicero, pro Archia, § 40.

νης, επέπρωτο να ἴδῃ στρεφόμενα κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως ὑπὲρ ὧν προῦκινδύνευον. Ἡ κατὰ τῶν τῆς Παλαιστίνης κρατούντων ἀπίστων ἐτοιμασθεῖσα Β' σταυροφορία οἰοῖται ἀρπυῶν ἀτάκτων στρατιὰ ἐπέπτη κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ἐκάστη δ' ἐλώριόν τι οἶον ἢ δυνήθη ἀφάρπασεν αὐτοῦ, ἀφοῦ ἡ ἀρπαγὴ μάλιστα ἐνομιμοποιεῖτο διὰ κηρύγματος τῆς Ἑνετίας, δι' οὗ ἀπλετος ἄδεια ἐδίδοτο παντὶ Ἑνετῷ τε πολίτῃ καὶ συμμάχῳ ἵνα ἰδίᾳ ὀπλίση ὀπλίτας καὶ πλοῖα καὶ πρὸς ἴδιον αὐτοῦ ὄρελος ὑποτάξῃ οἷαν δυνήθη ἐκ τῶν τῶν Βυζαντιῶν ὑποκειμένων νήσων, ἢ τῶν ἐπὶ τῆς στερεᾶς πόλεως. Ἡ ληστεία διὰ τοῦ νόμου τούτου ἡμιτῆ ἐκπύρῃ ἐπιχειρήσῃ, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας τοῦ Κωνσταντινίου τὸν παρανόμως κρατοῦντα τῶν σκήπτρων Αὐτοκράτορα ἐρυγάδευεν ὁ τυφλὸς τῆς Ἑνετίας στρατάρχης Δάνδολος.

Ὁ πεπωρωμένος παπικὸς φανατισμὸς ἐξώπλιζεν οὕτω τοὺς ἀμαθεῖς Ἑσπερίους λαοὺς κατὰ μὲν τὴ φαινόμενον κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν, πράγματι δὲ κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑσ, μηδὲ ὅπως ἀναλογιζόμενος ὅτι ἀνεπαίσθητον μὲν ἐπέφερε βλάβην κατὰ τῶν βαρβαρικῶν στιφῶν, ἄτινα, τὰ ὄπισθεν αὐτῶν ἀσφαλῆ ἔχοντα, ἀρθῶνως ἀνδράσι τε καὶ πάσῃ ἄλλῃ χρεῖα ἀνεβρόντων, καιρίαν δὲ τὴν πληγὴν κατέφερον κατὰ τε τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἰταλιωτῶν χριστιανῶν. Διενεμήθησαν τὰ σκῦλα ταῦτα οἱ τυχοδιώκται τῆς παπικῆς στρατιᾶς, ἀλλ' ἕκαστος ἰδίᾳ μὲν ἦν ἀσθενὴς διὰ τὸ μικρὸν τῶν δυνάμεων ἐπαρκουσῶν ἀπλῶς εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους ἐριδας, ἕνωσις δ' ἀπάντων ἀδύνατος ἀπέβαινε διὰ τὰ ἐμφύλια μίστη, ἀντίον δ' αὐτοῖς πελώριος ὑψοῦτο ὁ τῶν Τούρκων κολοσσός, ὅστις καταβαλὼν μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ Βυζαντινὸν κράτος λάβρος ἐφ' ἐκάστου τῶν τιμαριωτῶν Φράγκων ἡγεμονίσκων ἐπέπεσε, καὶ ὡς σάπυνος πομπόλυγας ἀπέναντι τῆς πνοῆς αὐτοῦ ἐδραπέτευσε πάντας, ὡς ἐλάχιστα τῆς διαβάσεως αὐτῶν μνημεῖα καταλιπόντας ὀλίγους πύργους τῆς ἐπὶ τῶν περιοίκων τυραννίας αὐτῶν μνημόσυνα, καὶ ὀλίγους ἀκόμψους τάφους τῆς ἀδόξου αὐτῶν ἐμφανίσεως ἐνθυμήματα. Μόνοι τῆς Ἑνετίας αἱ κατακτήσεις ἐπὶ πλείονα παρέμειναν αὐτῇ χρόνον, οὐχὶ τόσον ἐνεκα τῶν κραταιῶν στόλων αὐτῆς, οἷτινες παραπλέοντες πάντα ἐπιβουλεύομενον ἀνεχαιτίζον, ὅσον διὰ τῆς πρὸς τοὺς κατακτηθέντας ἐπεικούς πολιτείας, οἷτινες ἄλλως τε βλέποντες οἷα ἔπασχον κακὰ οἱ γείτονες ὁμοεθνεῖς, οἱ εἰς κληρὸν τῆ Τουρκικῆς μοχθηρίας λαχόντες, ἐκυτοὺς ἐμακάριζον ὡς φιλανθρωποτέρων καὶ χριστιανῶν τοῦλάχιστον δεσπότη ὑπείκοντες. Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς κρατούσης Ἑνετίας πολίτευμα οὐ μικρὸν προσεβοήθει ἀριστοκρατικῇ αὐτῇ ἦν πολιτεία, τὸ δὲ τοιοῦτον εἶδος, φύσει πάνταν μὲν ἀτομικὴν τυραννὸφρονα ὑπερνηορίαν καταστέλλει, πᾶσαν δὲ ἰδιωτικὴν εὐεξίαν βρῆθει· κατ' αὐτὸ οἱ κρείττους, ἦτοι οἱ ἀριστοί, οὗτοι δ' ὀλίγοι καὶ ἐκ γενεᾶς, μόνοι τὰ τῆς πολιτείας διαχειρίζονται, τοῖς δ' ἥτιοισιν, ἦτοι τοῖς ὑπακόοις, μόνον πρὸς τὰ ἴδια

καὶ τὰ τοῦ οἴκου μελετᾶν ἐπιτρέπεται, καὶ μηδὲ ὅπως περὶ τὰ πολιτικὰ ἀσχολεῖσθαι, πράγματι δ' οὕτως ἀλήθεια γίνεσθαι τὸ Ἀριστοτέλειον ἐκεῖνο λόγιον, οὐ σχολῆ δουλοῖς, τὸ δὲ πολιτεῦσθαι σχολῆς τὰ μάλιστα δεῖται.

Τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα, κατὰ τούτο μὲν ἔχει κακῶς, διότι κτῆμα τοὺς πολλοὺς τοῖς ὀλίγοις ἀρίστοις, ἀλλ' ὡς ἀρετὴν ἔχει τὸ σώφρον, καὶ τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ μέτρον κυβερνᾶν· ἐστὶ δ' ἡ ἀριστοκρατία, ὡς εἶπειν, αἰώνια τυραννὶς σώφρων καὶ ὑπὲρ τοῦ ὑλικῶς εὖ ἔχει τῶν ὑπὸ ἡμέρας μεριμνῶσα· ὡς δὲ μεριμνᾶ τοῦ μὴ ἐγγίγνεσθαι τῶν ὄλων στάσεις, οὕτω περὶ πλείστου ποιεῖται τὸ πάντα τυραννησίοντα προλαμβάνειν. Ἡ Ἑνετία καὶ αὐτὴ τὴν ἀρχαίαν ὑπερέβλεπε Ῥώμην κατὰ τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα· οἱ Ἑνετοὶ ἦκιστα τοὺς ὑπὸ ἡμέρας κατέβλητον, μάλιστα δὲ φρονίμως ἐκυβέρνων αὐτοὺς, ἀριστοκρατικῶς μὲν, ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε δημοφιλῆς, διὰ τὸ ἰθαγενῆς, δημοτικῶς διοικήσεις παρ' ἐκάστοις συσταίνοντες ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν Ἑνετοῦ τινος ἰθνητῆρος, οὐχὶ ὁμοῦ ἀνευθύνου, ἀλλὰ τούναντίον μάλιστα ἀπευθύνου, διότι καὶ κατὰ τούτου ἐπετρέπετο τὸ ἀντιλέγειν, καὶ πρὸς τὴν κρατοῦσαν τοῦ κράτους ὑπερτάτην τῆς Ἑνετίας σύγκλητον κατηγορεῖν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἐγγυρῶντες Ἀρχὰς ἀντιπολιτεῦσθαι ἐπιτρέπετο διὰ τῶν πρὸς τοῦτο ἐπιτετραμμένων ἄλλων ἀρχῶν *contradittori e difensori del Comune* ὀνομαζομένων, διότι ὡς κάλλιστα συνήδει ἡ Ἑνετικὴ φρόνησις, ὅτι ἡ ἀντιπολιτεῦσις κρατύνει τὸ πολίτευμα, μωρὸν δὲ καὶ ἄφρον ἐδόκει αὐτῇ τὸ καταστέλλειν πᾶσαν ἀντιπολιτεῦσιν, ἦτις ἐν τῇ φύσει οὐσα τοῦ ἀνθρώπου, ἀνάγκη ἐν πάσῃ πολιτεῖᾳ νὰ ὑπάρχῃ, καὶ ὅπου μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ ἐνεργεῖ, πλείστον τῆ πολιτείας καλῶν παραιτίος γίνεται, ἐνθ' ὅπου τῆς μαστιζούσης τυραννίας καταστέλλεται, κρύβδην βουλεύεται, καὶ ὡς δικλανθάνον πῦρ ὑφέρπει ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ δυνάστου καθ' οὗ ἐν ὥρᾳ τρομερὸν ἐκρήγνυται.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως εὐπροσδεκτοτέρα ἡ Ἑνετικὴ ἐγίνετο ἀρχή· καὶ τοι οἱ Ἑνετοὶ ἐλατινοφρόνουν, οὐχὶ διὰ τοῦτο καὶ φανατικοὶ ἦσαν· ὅθεν πολὺν μὲν λόγον ἡ ἱστορία ποιεῖται τῶν πρὸς τοὺς Πάπας διενέξεων τῆς Ἑνετικῆς Συγκλήτου, πολλὴν δὲ τιμὴν περιποιεῖ τῇ Ἑνετίᾳ τὸ ἀνεξίθρησκον, καθ' οὗς χρόνους ἅπασα ἡ Κύριον ἐμαστιγοῦτο ὑπὸ τοῦ Πάπᾳ. Οὕτω βλέπομεν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Κυρίου Ἑρμάννου Λούντζη, ὅτι οὐ μόνον πλήρως ἄδεια ἐδίδοτο τοῖς ὀρθοδόξοις ἵνα τὰ τῆς λατρείας αὐτῶν τελῶσι δημοσίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δημοτελεῖς ἐορτὰς οἱ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου προῖττάμενοι ἐν ἴσῃ ἦσαν μοῖρα τοῖς κρατοῦσι Λατινοῖς ἐπισκόποις, παρ' οἷς παρέδρευον, καὶ ἴσα αὐτοὺς ἐκαίνοις ἐτίμα ὁ Ἑνετὸς Γενικὸς Προβλεπτής, ὁ καὶ ὑπερτάτος τῶν νήσων Ἀρχων, ὅστις καὶ τὰ παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων κομιζόμενα ἅγια εὐσεβῶς ἡσπάζετο, καὶ ἐν παντὶ καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐπιδεικνύετο ὅτι τὴν θρησκείαν τῶν κατοικῶν ἐτίμα, ἐν οὐδενὶ παραπικρῶν αὐτοὺς, ὡς μάλιστα εἰ-

δὲ, ὅτι εἰς τὴν θρησκείαν ὑβρίζεσθαι παντὶ ἀνθρώπῳ ἀναισώτατον.

Πλείστα δὲ τὰ μαρτυροῦντα περὶ τῆς πρὸς τοὺς ὑπὸ ἡμέρας παρεχομένης ἐλευθερίας· ἡμεῖς δὲ ἐνός μνησκόμενοι κατὰ δὴλον τὸν λόγον καὶ περὶ τῶν ἄλλων ποιήσομεν, ἐστὶ δὲ τὰ ἐξῆς, ὅπερ ἐν σελ. 72—73 ἀναγινώσκομεν· ἀλεεται μάλιστα ἐκ παρὰ ραδύσεως ὅτι, ἐναντιουμένου ποτὲ τοῦ Προβλεπτοῦ εἰς τὴν συγκάλεισιν τοῦ Συμβουλίου σκοπεύοντος τὴν ἐκλέξῃ Πρέσβυν καὶ ἀποστείλῃ ὅπως καταμνήσῃ αὐτὸν τὸν Προβλεπτήν πρὸς τὰς Ἑνετικὰς ἀρχὰς, οἱ Ζακύνθιοι ἀνεφέρθησαν πρὸς τὴν Ἑνετικὴν Σύγκλητον, ἦτις οὐ μόνον διέταξε τὸν Προβλεπτήν νὰ συγκατανέυσῃ εἰς τὴν συνάθροισιν τοῦ Συμβουλίου, ἀλλὰ καὶ νὰ προσδρεύσῃ *Συγελεύσεως τοιοῦτον ἐγούσης σκοπόν.* Ἡ ἀξιοσημείωτος τῶν ἐπισημασθῆσιν, ἐνῶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπάρχουσι κράτη συνταγματικά ὅπου οὐδ' ἥτιων ταύτης ἄδεια ἐπιτρέπεται τοῖς πολίταις.

Ἔτερον παράδειγμα τῆς ἀφιεμένης εἰς τοὺς πολίτας ἐλευθερίας περὶ τὰς ἐκλογὰς τῶν δημοτικῶν αὐτῶν Ἀρχῶν μνημονεύεται ἐν αὐτῇ τῇ 73 σελίδι, τὸ ἐξῆς· ὁ ἀρχιστράτηγος Φραγκίσκος Μυροζίνης (οὗτός ἐστιν ὁ περιδοξὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ὁ ἐν πλείστοις μάχαις τοὺς Τούρκους ταπεινώσας, τὰς Ἀθήνας δὲ, καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον, καὶ πολλὰς τῶν νήσων ἀπελευθερώσας τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ) ἠθέλησε κατὰ τὸ 1660 νὰ ἐπιβάλῃ τὴν εἰς τὸ Συμβούλιον Ζακύνθου παραδοχὴν ἀτόμου· τὰ μέγιστα τὴν Ἑνετίαν ὑπερησῆσαντος, ἀλλ' ἀπεκροσθῆναι ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου· εἶθε καὶ σήμερον ἐδίδοτο ἀλλαχοῦ τοσαύτη παρρησία, οἷα παρεῖχετο τότε τοῖς δὴ λεγομένοις διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν φαύλην τῆς Ἑνετικῆς Ἀριστοκρατίας ὑπακοήν!

Ἀλλὰ καὶ ἐθροφυλακῇ, κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν, ὑπῆρχεν ἐπὶ Ἑνετῶν ὀργανισμένη ἐν ἐκάστῃ νήσῳ ἐκ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐξοχαῖς, ἦτοι χωριοῖς, οἰκούντων· ἦν δ' αὐτὴ κατὰ λόγους διατεταγμένη, καὶ ὑπὸ ἐγγυρῶν ἀξιοματικῶν κυβερνωμένη· διετέλουν δ' ἐθροφυλακῆς πάντες οἱ Ἴόνιοι ἀπὸ τοῦ 20 μέχρι τοῦ 65 τῆς ἡλικίας αὐτῶν ἔτους. Ἐνῶ δὲ ἡ Ἑνετία ὀπλιζε τοὺς ὑποταγμένους αὐτῇ Ἴονίους, τὴν σήμερον τοῖς δὴ ἐλευθέροις καὶ αὐτονομίως λεγομένοις Ἑπτανήσις οὐδὲ ὅπως ὑπὸ τῆς κρατοῦσης προστάτιδος ἐπιτρέπεται τὸ ἔχειν παρ' αὐτοῖς οἰονδῆποτε ὄπλον, ἀσύντακτος δὲ κατὰ τοῦτο ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ ἐλευθερῇ Ἑλλάδι μένει ὁ Δῆμος.

Φροντὶς δὲ καὶ ἐπιμέλεια οὐχὶ ἡ τυχοῦσα ἐλαμβάνετο ὑπὲρ τῶν ἀπόρων, τῶν γερόντων, καὶ τῶν ἀπροστατευτῶν παιδιῶν (σελ. 477), οὐδὲ παρίστατο ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν Ἑνετίαν Ἑλληνικαῖς νήσοις τὸ εἰδεχθῆς ἐκεῖνο θέαμα τῶν κατὰ τὰς δημοσίας ἡμῶν ὁδοὺς περιηγόντων τῆς ἀθλίης καὶ δυστυχούσης ἀνθρωπότητος τὴν εἰκόνα, τῶν ἐν βράκει, καὶ κραιπάλῃ, καὶ κακοηθείᾳ ἐνεκλυμένων ἀναπήρων ἀν-

δρῶν, ἀσεμνοῦσῶν γυναικῶν καὶ διεφθαρμένων παιδιῶν.

Τῆς δὲ δικαιοσύνης, τοῦ ἀρθου τούτου πάσης καλῶς ὀργανισμένης πολιτείας, πληρέστατα ἀπελαμβάνον οἱ Ἴόνιοι, διότι ἠδύνατο ἐκκαλεῖσθαι πᾶσαν δίκην πρὸς τὰ τῆς Ἑνετίας δικαστήρια (σελ. 148) ἄπερ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους Ἑυρωπαϊκῆς ἀπελάμβανον φήμης, διότι ὡς ὁ πάλαι Ἀθήνησιν Ἀρειὸς Πάγος καὶ θεοὺς ἐδίκασεν, οὕτω καὶ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἐνώπιον Ἑνετῶν δικαστῶν συνέβη τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς καὶ ἐστεμμέναι νὰ ὑποβάλλωσι κεφαλαί.

Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐξηγεῖται τὸ διατί ἂν κατὰ τοὺς ἀκλειεῖς χρόνους τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους ἡμῶν δουλείας ἐξέλαμψάν τινες ἀνδρες καὶ διεκρίθησαν ἐπὶ ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ, οὗτοι ἦσαν κυρίως ἐκ τῶν γεννηθέντων ὑπὸ τὴν Ἑνετικὴν κυριαρχίαν.

Ἦλθον καὶ ἡ ἐπὶ δεκατέσσαρας αἰῶνας ἀμάσασα περικληστῆς Ἁγίου Μάρκου πολιτεία ὑπὸ γήρατος καὶ δοξῆς κεκμηκυῖα ἐπέπρωτο δυσκλεῖς νὰ λάβῃ πέρασ, διότι εἰς τοὺς χρόνους ἀφῆκε τὸ νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς ἐκυτῆς τύχης, ἐπιβουλος δ' ἀείποτα ὁ ξένος, ἂν Ναπολέων ὁ μέγας ἦ.

Ἀλλὰ καὶ ἂν διὰ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Ναπολέοντος, τοῦ κατὰ φυσικὸν λόγον τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας ὑπερησῆσαντος μᾶλλον ἢ ὅτι ἐμερίμνα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑνετίας, δὲν ἐπῆρχετο τὸ τέρμα τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας, ἤθελε τοῦτο ἐπέλθει ἐξ ἀνάγκης ἐνεκα τῶν νέων ἰδεῶν αἵτινες ὡς ἀπὸ φλογώδους κρατῆρος ἐφ' ἀπάσης τῆς ὑψηλῆς ἐξεχύθησαν διὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπαναστάσεις αὐτῆ ἀρχῶν ἀπὸ πολλοῦ ἐγκυμονουμένων ἐν τοῖς σπλάγχθοις τῶν λαῶν (α) ἐφανεροῦτο τὸ δρέπανον τῆς καταστροφῆς περιάγουσα ἐφ' ὅτι οὐχ ὡμοίαζεν αὐτῇ, οὐδὲν δὲ ὁμοιον εὗρισκεν, ἄρα καὶ τὰ πάντα ἀνέτρεπεν.

Ἡ κατάσταση τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας κατὰ τὰς τελευταίας αὐτῆς ἡμέρας εἰκονίζεται ζωηρότατα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἡμῶν· γῆρας ἔσχατον, ἐκνευρισμὸς παντελής, ἔλλειψις πατριωτισμοῦ, ἀπορία χρημάτων, καὶ ὡς εἶπειν οὐδὲν ἄλλο ἀπομείναν αὐτῇ εἰμὴ τόση πνοὴ ὅση ἔρκει ἵνα μὴ ἐν τοῖς τεθνεῶσι λογισθῇ. Τοιαύτη κατάστασις, ἦς ζῶν ἀντίτυπον παρίστησι κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν ὁμορὸν τι ἔθνος, περίφημον καὶ αὐτὸ, οὐχὶ δι' ἄτερ καλὰ ἔφερον εἰς ἔρανον τῶ παγκοσμίου πολιτισμοῦ, ἀλλὰ διὰ τὰ κακὰ ἄπερ ὅπου ἂν οἱ πόδες αὐτοῦ ἐπάτησαν παρηκολούθησαν αὐτὸ, τοιαύτη κατάστασις, λέγομεν, ἦν ἀδύνατον νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν καὶ οἱ ζωτικωτέρως ἔχον-

(α) Καὶ προφῆτευσαν αὐτὴν οἱ μεγάλοι τῆς ἐποχῆς ἄνδρες· Ἰδοὺ δὲ τὰ ἐν τῷ J. J. Rousseau. « Nous approchons de l'état de crise et du siècle des révolutions... du rang de roi, qu'un lâche, un méchant, un fou peut remplir comme un autre, il monte dans l'état d'homme, que si peu d'hommes savent remplir. Emile, liv. III, t. II, p. 63—64 éd. 1819. Paris

τες τὰς δυνάμεις ἐκινδύνουν νὰ μείνωσιν ἀπόπληκτοι.

Τοιοῦτον λοιπὸν κράτος ἠδύνατο νὰ μὴ σθεσθῆ ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις, καὶ τοὶ πολέμια ἐκπύρτετο τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ ἐν τῇ παραφορᾷ αὐτῆς μαινομένη ἐκήρυττε καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐκπτώτον ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, οὐχ ἦττον διὰ τῶν ἔργων, ἅτινα ἦσαν συνέπεια τῶν ἀναλλοιώτων ἀρχῶν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀναποδράστου τοῦ πολιτισμοῦ ἀνάγκης, ἀπεγένετο ὁ θερμότετος τοῦ χριστιανισμοῦ σύμμαχος, τοῦ χριστιανισμοῦ ὅστις ὡς φοινίξ ἀπὸ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐκκαρθεύσης πυρᾶς ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ ἀθεϊσμοῦ ἀνέδου νέος καὶ ἀκμαίος, ἐν τῇ πυρᾷ καταλιπὼν ὅτι ταπεινὸν καὶ γαιώδες καὶ δυσειδὲς περιέβαλεν αὐτὸν ἢ τοῦ Μεσσιῶνος βαρβαρότητος;

Ἡ Συνθήκη τοῦ Campo Formio, δι' ἧς ἡ Ἑνετία παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὴν Αὐστροίαν, παρ' ὀλίγον νὰ γίνῃ αἰτία τῆς καταρρέψεως τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ὅστις ἂν μὴ ἄγρυπνος καὶ προβλεπτικὸς ἴστατο, παρ' ὀλίγον ἠμαύρωνε τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἡ δ' ἱστορία ἤθελε μνημονεύει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὡς ἄλλου Ἀνταλκίδου. Ἴδου δὲ πῶς. Ἡ Ἑνετικὴ προσωρινὴ κυβέρνησις, ἅμα μαθούσα τὴν συνθήκην ἀπέστειλε κρύφα τοῦ Βοναπάρτου πρέσβεις πρὸς τὸ Διευθυντήριον (Directoire), ὅπερ ἦν ἡ τότε ὑπερτάτη ἐν Γαλλίᾳ ἀρχὴ, ὅπως καταγγεῖλῃ τὸν Βοναπάρτην, ἀλλ' οὗτος μαθὼν τὰ κατὰ τὴν πρεσβείαν στέλλει τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατηγὸν Duroc, οὗτος δὲ καταφθάσει τοὺς πρέσβεις ἐν Πεδεμοντίῳ, εἶχε δ' ἐντολὴν ὅπως δέσας αὐτοὺς χειρὰς τε πόδας τε ἀπαγάγῃ ἐνώπιον τοῦ Βοναπάρτου (p. 63—74) τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐπραξε. Δι' ἄλλου λοιπὸν ἀδικήματος τὴν καταγγελλάν τοῦ ἤδη πεπραγμένου ἀδικήματος ἐματαίωσεν, ἀλλὰ μὲν καὶ εἰς τὸ μέλλον μνημόσυνον ἀνεξίτηλον τῆς πλάνης ὅσων λαῶν ἀπὸ τῶν ξένων προσδοκῶσι τὸ καλὸν, ἡ αἰσχρὰ αὕτη καπιλαία τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας ἔθνους ὅπερ τοὺς Γάλλους δημοκοποῦντας ἐδέχθη παρ' αὐτῶ ὡς σωτήρας.

Δι' ἀπάτης ἐκράτησε τῆς Ἑνετίας ὁ Βοναπάρτης καὶ νόμισμα ἐποίησατο τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς ὅπως ἀγοράσῃ τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας εἰρήνην· δι' ἀπάτης ὡσαύτως κατέλαβε καὶ τὰς Ἰονίους νήσους πρὸς ἃς ἀπέστειλε τὸν στρατηγὸν Gentili ὅπως λάβῃ τὴν στρατιωτικὴν ἐπ' αὐτῶν κατοχὴν, σὺν αὐτῶ δὲ καὶ τὸν φιλόλογον Arnault ὅπως διὰ πομπῶδων προγραμμάτων, πρὸς ἃ καὶ ἡ πάτριος τῶν Ἑλλήνων δόξα καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα πρεῖγον ἀρθῶσαν ὕλην, φενακίση τοὺς Ἕλληνας καὶ χειροθέη καταστήσῃ αὐτούς. Τοῦθ' ὅπερ καὶ συνέβη.

Τὸ ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς κυριαρχίας ἱστορῆμα τοῦ Κυρίου Δούντζη διδασκτικώτατον ἅμα καὶ συγκινητικώτατον ἐστίν. Ποικίλλει δ' αὐτὸ ἐν συγγραφεὺς δι' ἐπεισοδίων ἐν οἷς ποῦ μὲν καταλάμπει τοῦ Ἑλλήνος ἡ ἀδιάσειστος εἰς Θεὸν πίστις, ποῦ δὲ τοῦ πατριώτου ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἀσέβητος ἔρωξ;

ποῦ δὲ τοῦ Ἰονίου τὸ ἄκρω φιλόξενον καὶ πρὸς τὰ καλὰ ἀπαράμιλλον. Ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ διδασκόμεθα καὶ τὸ ἀγχιτροπον τῶν ὄχλων· ἅμ' αἱ τύχαι τῆς Γαλλίας ἀπέβησαν αὐτῇ παλιόροποι, καὶ ἀμέσως τὰς ἐορτάς ἃς ἐπανηγύρισαν οἱ λαοὶ κατὰ διαταγὴν τῶν φιλεόρτων κυριῶν τῶν διεδέχθη ὑπόκωφρος δυσμένεια. Οἱ Γάλλοι φιλοδόμησαν ἐπὶ τῆς ἄμμου, ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια δὲν εἶχεν ἐξηποστείλει αὐτοὺς ὅπως οἰκοδομήσωσι, μᾶλλον δὲ ὅπως καταστρέψωσι προώρισεν αὐτούς· καὶ ἀληθῶς κατέστρεψεν, καὶ τὴν ρίζαν αὐτῆν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐξέχρωσεν, πανταχοῦ δ' ἐνέσπειρον τὸν σπόρον τοῦ νέου πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν Συρίαν, καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Τουρκίαν καὶ Ἑλλάδα, καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ Ὀλλανδίαν καὶ Ἰσπανίαν, καὶ αὐτὴν τὴν ὑπερβόρειον Ῥωσίαν, ὁ ἐξεγερθεὶς ἀπὸ τῶν Περσίων Τυρῶς ἐπὶ εἰκοσιν ἔτη περιέφερε τὸ ἀροτρόν του· ἀκαμάτως ἐσπεῖρε, καὶ ὁ σπόρος ἐνέμεινεν, ὁ δὲ σπείρας τὸν σπόρον κεκμηκῶς ὑπὸ τοῦ πολλοῦ καμάτου κατεβλήθη καὶ ὑπνώσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς ἀγίας Ἑλένης νήσου.

Ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τῶν πυρετωδῶν ἐκείνων χρόνων κατὰ τοσοῦτον ἀσφαλέστερον ἀντιλαμβάνομεθα τῶν εὐεργετημάτων ἅπερ ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐπεδαφίλευσεν εἰς τὴν ὑφήλιον· ἀλλὰ πόσον κατεδιώχθη! καὶ διωκομένη ὅμως ἠνάγκαζε τοὺς διώκοντας νὰ ἐπικαλῶνται κατ' αὐτῆς αὐτὰς ἐκεῖνας τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου καὶ ὁσίου ἃς πρὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς προέγραφον. Ἀκολουσιν οἱ βασιλεῖς τότε πρῶτον πρὸς τοὺς λαοὺς, καὶ λαλοῦντες, ὅπως θερμάνωσιν αὐτῶν τὰ στήθη κατὰ τῶν Γάλλων, ἐπικαλοῦνται τὰ μαγικὰ τῆς πατριδος καὶ τῆς ἐλευθερίας ὀνόματα. Συμμαχίαι ἀνόσιοι Χριστιανῶν πρὸς Τούρκους συσταίνονται, ὁ Πατριάρχης ἐν ὀνόματι τοῦ Γούρκου ἐπικαλεῖται τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα· ἡ Ῥωσσία προκηρύττει σταυροφορίαν, καὶ λέγει ὅτι ἡ υπεράσπισις τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ κινδυνεύουσα ὑπὸ τῶν ἀθέων Γάλλων ἦν αἰτία τῆς συμμαχίας αὐτῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν, αἱ σημαῖαι τοῦ σταυροῦ παρίπτανται παρὰ τὴν ἡμισέλιον, καὶ λησμονεῖ ὅτι ὁ Νωάμεθ, μεθ' οὗ συνεξστράτευεν, ἦν καὶ ἔσται ὁ ἀσπονδότετος τοῦ Χριστοῦ πολέμιος. Ἀληθῆς πολιτικὴ βαβυλωνία! διότι τὸ ναυάγιον τῆς ἀρχαίας καταστάσεως συμβαίνειν ἐσύγχυσε φίλους καὶ ἐχθροὺς, ἕκαστος δὲ πρὸς τὸ ἐντυχὸν ἐρέβριπτετο καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐστηρίζετο, ἐν τῇ ταρχῇ τοῦ νόου μὴ ἔγων καιρὸν πρὸς τὸ σκεφθῆναι ἂν φίλου ἔδραττε δεξιάν ἢ πρὸς ἐγγειρίδιον τὴν χεῖρα ἤπλωνεν ἀπ' οὗ ἐμελλε καθημερῶ μὲνην τὴν χεῖρα αὐτοῦ ν' ἀποσύρῃ.

Ἡ φιλοσοφικὴ ἱστορία τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασεως εἰσέτι δὲν συνεγράφη, διότι ἡ ὕλη οὐκ ἐσωρεύθη. Ὁ ταύτην μέλλον συγγραφεὺς, ἀνάγκη ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς τινος νὰ περιλάβῃ ἅπαντα τὸν ὀρίζοντα ἐπ' οὗ ἐδραμάτισε τὰ καθ' ἑαυτὸ τὸ μέγα τοῦτο γεγονός· τὸ ἀποκαλούμενον Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ὁ δ' ὀρίζων οὗτός ἐστι μέγας ὅσον καὶ ἡ ὑδρόγειος σφαῖρα,

ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ.

—000—

Πολλάκις οἱ φυσιολόγοι καὶ οἱ ποιηταὶ περιέγραψαν πομπῶδως τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, παρατήσαντες τὴν δροσερὰν χλόην καὶ τὰ ποικιλόχροα ἄνθα αὐτῆς, ἐπ' ὧν πτερυγίζουσι λαμπροαεῖς χρυσαλλίδες, καὶ τὰ σκιερὰ καὶ πολυδένδρα δάση, ὅπου ἐμφωλεύουσι μυριάδες θηρίων καὶ πτηνῶν. Καὶ ἀληθῶς τὰ ἐπὶ γῆς καὶ ἦσαν καὶ ἔσονται ἀνεξάντητος ὑπόθεσις θαυμασίων περιγραφῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τῇ θαλάσῃ δὲν εἶναι ἀνάξια τοῦ καλάμου τῶν ποιητῶν καὶ τῶν φυσιολόγων· τὰ θαλάσσια φυτὰ, οἱ ἀναρίθμητοι καὶ πολυποικίλοι ἰχθύς, τὰ ὄστρακα, εἶναι περιεργότατα δημιουργήματα τῆς φύσεως.

Τὰ θαλάσσια φυτὰ εἶναι ὅλα σχεδὸν ἐκ τῆς τάξεως τῶν φύκων, ἥτις κατέχει τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς φυτικῆς κλίμακος καὶ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς μύκητας. Καὶ ὅμως ἡ ποικιλία αὐτῶν εἶναι μεγίστη καὶ ἀξιοσημείωτος, διότι διαφέρει καὶ κατὰ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ χρῶμα, καὶ τὸν ὄγκον. Πλησίον τῶν *Algaric* κῶν *Protoκοκκῶν*, ἐξ ὧν καὶ πενήτηκοντα χιλιάδες συννημέναι μόλις σκεπάζουσι τὴν κεφαλὴν καρφίδος, καὶ οἱ ὅποιοι πληθυνόμενοι τεραστίως χρωματιζοῦσι τὰ ὕδατα τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, εὐρίσκεις βοτάνιας μυριάμετρους. Οἱ ἀπλοῦστεροι φύκοι ἔχουσι σχῆμα στρογγύλου κοιτῶνος· ἄλλοι εἶναι ὡς μακρὰ νήματα πρασινωπά, ἄλλοι ἔχουσι γένη, ὡς πτερὰ γρηφίδος, ἡ ὁμοιάζουσιν οὐρανὸν ταῦνος, ταινίαν βράδων τῆν, σχεδία ζωγραφικὰ κομψότατα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ χρώματα διαφέρουσι· οἱ μὲν εἶναι πράσινοι, οἱ δὲ φαιοί, ἄλλοι ἐρυθροὶ πορφυροί, πολλάκις δὲ καὶ πολύχροες. Οἱ παρὰ τὴν θάλασσαν κατοικοῦντες λαοὶ μεταχειρίζονται τὰ φυτὰ ταῦτα πολυτρόπως· καὶ τὰ μὲν τρώγουσιν (ἐν μάλιστα τούτων παράγει καὶ σάκχαρ. Φαινόμενον τόσῳ μάλιστα παραδόξον ὅσῳ τὸ φυτὸν ἐκεῖνο γεννᾶται καὶ ζῆ μεταξὺ ἀλμυροῦ ὕδατος) τὰ δὲ μεταχειρίζονται ἄλλως· πῶς κατασκευάζουσι παραδείγματα χάριν χαρτίων ἐξ αὐτῶν ἐδοκίμασαν δὲ νὰ κατασκευάσωσι καὶ ὑφάσματα. Οἱ ἐν Αὐστραλίᾳ κατασκευάζουσι μουσικὰ ὄργανα καὶ ἀγγεῖα, εἰς δὲ τὰς ἑβρίδας νήσους ἀλατίζουσι τὸν τυρὸν διὰ τῆς κόνεως τοιούτων φυτῶν. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Κίναν πλέκουσι σχοινία ἵνα δένωσι τὰ ἐμπορεύματα, ἀλλαχοῦ δὲ τὰ βράζουσι καὶ ἐξάγουσι κόλλαν. Ὅλα σχεδὸν τὰ θαλάσσια ζῶα τρέφονται τρώγοντα τὰ φυτὰ ταῦτα, ἀλλαχοῦ δὲ χρησιμεύουσι καὶ εἰς ποιμνίων τροφήν. Κατὰ τὰς ἀρκτητικώτερας χώρας σκεπάζονται μεθ' αὐτῶν φυτὰ καὶ αἱ καλύβαι, καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας πολλὰ ἐξ αὐτῶν χρησιμεύουσιν ἀντὶ ξύλων καυσίμων· τὰ ὀνομάζουσι δὲ ξύλα τῶν πτωχῶν· ἐξάγουσι πολλὴν θερμότητα καὶ ὀλίγον καπνόν. Εἰς τινὰ μέρη τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν πρὸς τὸν Ἰκεανόν, τὰ τελευταῖα ταῦτα φυτὰ πῶλονται ἀντὶ δεκατεσσάρων δρ. τὸ φορτίον· τὰ μεταχειρίζονται δὲ καὶ ἀντὶ λιπάσματος· Γνωστὸν εἶναι πρὸ ἡμῶν τὸ *μυρμηκοδότανον*, τὸ

διότι καὶ αἱ ἐν Ἀμερικῇ ἀπελευθερώσεις τῶν λαῶν, καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἡ ἀλύψις ἀπὸ τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ διὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ Σινικοῦ κράτους ἡ διάνοιξις, καὶ τῶν Ἰνδιῶν οἱ κλυθμοὶ, καὶ τῆς Συρίας αἱ σφαγαί, καὶ ἡ τῶν ἐν Ῥωσίᾳ δούλων χειραφέτησις, καὶ τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας οἱ ὑπόκωφοι βρυχηθμοὶ, καὶ τῆς Ἰταλίας ἡ παράδοξος ἐνοποίησις, καὶ τοῦ Περσικοῦ ὁ κλονισμὸς, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ πανθ' ὅσα διεπράχθησαν καὶ διαπραχθήσονται καθ' ὅλον τὸν καθ' ἡμᾶς ἰοῦ αἰῶνα, οὐδὲν ἄλλο ἦν ἢ ἔσεται εἰμὴ ἡ πραγματοποίησις τῶν ἐν τρισὶ λέξεσιν ἐπὶ τῶν σημαιῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀναγραφειῶν νέων ἀρχῶν, τῆς ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ καὶ αὐτονομίας ἐκάστου λαοῦ καὶ ἐκάστης ἐθνότητος· τῆς πρὸς ἀλλήλους ἸΣΟΤΗΤΟΣ ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῆς ἐνός ἐκάστου εὐθύνης, καὶ διὰ τοῦτο ὑποχρεωτικῆς συμπεράξεως ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ ὅλου τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ τῆς ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ, ἥτις ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ κυρία τῆς κοινωνικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἀρετῆ, διότι ἀνακρίπτει τὴν ἀνθρωπότητα ἅπαντα ὡς ἀποτελοῦσαν καὶ συναπαρτιζούσαν τὸν ἐπὶ τῆς γῆς οἶκον τοῦ Θεοῦ τοῦ καινοῦ ἡμῶν πατρός.

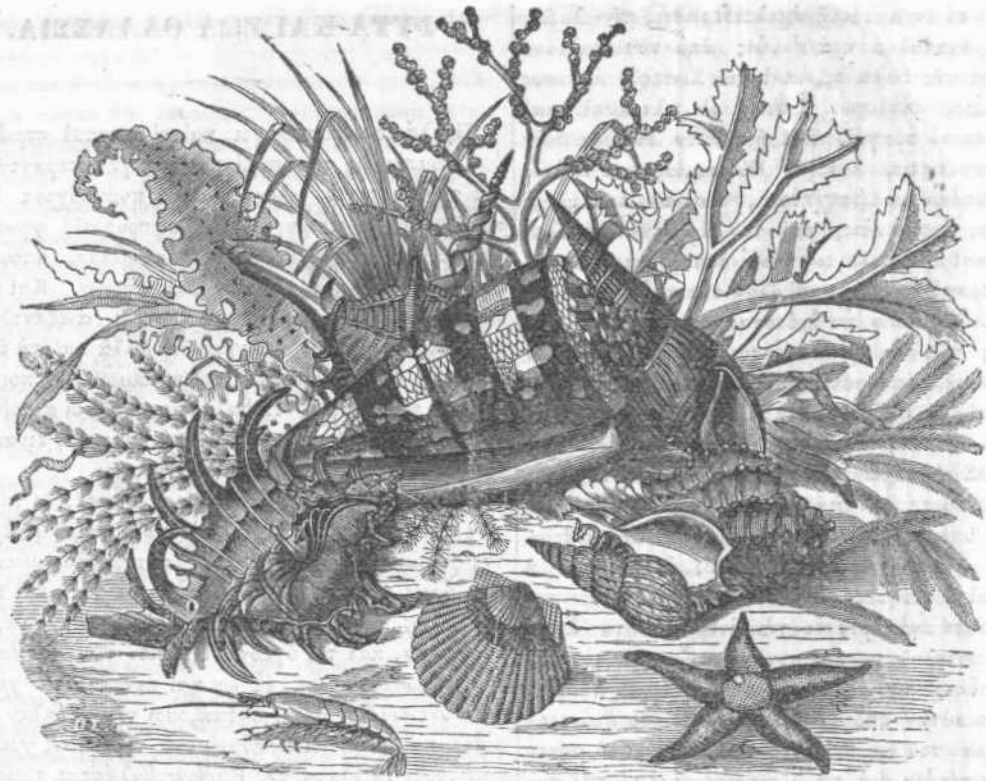
Ἰπὸ τοιαύτην ἐποψὴν μελετώμενον τὸ δεύτερον σύγγραμμα τοῦ Κυρίου Δούντζη παρέχει οὐ μόνον ἱστορικὴν τέρψιν διὰ τὰ μετὰ χάριτος οὐ τῆς τυχοῦσης ἐν αὐτῷ ἀφηγήματα, ἀλλὰ καὶ τὴν σπουδαιοτάτην δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ὠφέλειαν, διότι δι' αὐτοῦ οἰοῖται περιστάμεθα κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν καθ' ἣν ἐμβρυογενῆς ἐν μέσῳ ἡμῶν παρέστη ὁ νεώτερος πολιτισμὸς, ὅστις ἀπὸ τῶν Ἰονίων νήσων μετηνέχθη ἐν σπέρματι εἰς τὴν ἀντικρὴ Ἑλλάδα, ἔθθα ἐμελλε μετ' ὀλίγα ἔτη νὰ ὑψωθῆ ἐπὶ τῶν βράχων τῆς ἀγίας Λαύρας τὸ λάβαρον τῆς Ἑλληνικῆς παλληγενεσίας, ἧς τὸ ἔργον οὐκ ἔσται τέλειον εἰμὴ ἀφοῦ πραγματοποιήσῃ τὸ μέγα κήρυγμα τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἑθνικῆς Συνελεύσεως· *«Ἑλληγες εἰσὶ πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες»* καὶ τὴν *Ἑλληνικὴν γαίην* πατρίσιν ἔχοντες·

Ἀπονέμοντες λοιπὸν τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν ἐπὶ τοῖς ἀναγνώσμασι τούτοις τῷ ἀκαμάτῳ ἡμῶν καὶ καλῷ φίλῳ Κυρίῳ Ἐρμάνῳ Δούντζη, προτρέπομεν αὐτὸν ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον, γράψῃ δὲ τὰς τύχας τῆς αὐτονομισθείσης Ἰονίου πολιτείας καὶ καταλήξῃ αὐτὰς εἰς τὴν ἡμέραν, ἥτις ἴσως κείται ἐγγύτερον ἡμῶν ἢ ὅσον ἡμεῖς προσδοκῶμεν, καθ' ἣν ἡ Ἐπὶ τῆς κοινῆς ἔξει τὰς τύχας πρὸς τὰς τῆς ἐλευθερίας Ἑλλάδος.

Turne, quod optanti divum promittere nemo
Luderet, volvenda dies en attulit ultro (α).

Ἀθήνησι τῇ 20 Φεβρουαρίου 1861.

N. I. ΣΑΡΗΘΑΟΣ.

Θαλάσσια φυτά και μαλάκια.

όποιον μεταχειρίζομεθα ως άνθελμιντικόν. Κατὰ τὸν Κοραῆ, ἴσως εἶναι τούτο τὸ ἀγίθιον Σαρτόριον τοῦ Διοσκορίδου.

Εἰς πολλὰ μέρη μεταχειρίζονται φυτὰ θαλάσσια ὡς θεραπευτικὰ παθῶν στιθικῶν, φυματίων τῶν πνευμόνων καὶ τῆς βρογχοκίτης.

Εἰς τὴν Γαλλίαν μάλιστα πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἰωδίου, ἰατροὶ τινες διεσκόρπιζον εἰς τοὺς κοιτώνας ὅπου ἦσαν φυματῖαι ἀσθενεῖς ἐκ τῶν φυτῶν τούτων.

Τὰ φυτὰ ταῦτα, καὶ τοὶ ἔχοντα ποικιλίας καὶ διαφοροῦς ιδιότητες, ἀνήκουσιν ὅμως, ὡς εἴπομεν, ὅλα εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν οἰκογένειαν. Ἐξ ἐναντίας τὰ ζῶα τῆς θαλάσσης ὑπάγονται εἰς πολλὰς κλάσεις, οἷον τὴν τῶν ἰχθύων, τῶν ἐρπετῶν κλ' ἀλλ' ἡμεῖς θέλομεν εἰπεῖ σήμερον ὀλίγα περὶ μόνον τῶν μαλακίων, τῶν ὁποίων ἡ κλάσις περιέχει ἄπειρα γένη καὶ εἶδη, οἷον πολυπόδα, σπιπίας, ἀργοναύτας, ναυτίλους, καλαμάρια καὶ τὰ τοιαῦτα. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ κλάσις αὕτη ἦτο ἄλλοτε, ἐπὶ τῶν λεγομένων γεωλογικῶν χρόνων, πλουσιωτέρα, διότι περιεῖχεν εἶδη σωζόμενα σήμερον εἰς κατὰστασιν ἀπολιθώσεως. Οἱ γαστερόποδες εἶναι μαλάκια γυμνά ἢ περιβαλλόμενα δι' ὀστράκων ἐν γένει μονοθύρων. Συλλογαὶ τοιούτων πλουσιωτάται εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης, καὶ τοιαῦτα εἶναι ἡ ὠραιότης καὶ ἡ ποικιλία τῶν χρωμάτων αὐτῶν, ὥστε νομίζεις ὅτι βλέπεις ἄλλα καὶ χρυσαλίδας. Αἱ κωνοειδεῖς κογχύλαι, τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληες ὠνόμασαν δόξαν τῆς θαλάσσης

διὰ τὴν ὠραιότητα αὐτῶν, εἶναι καὶ σπάνια καὶ πολύτιμοι μουσεῖα δὲ τινα, ἐν' ἀποκτήσῃ μίαν μόνην ἐπλήρωσαν καὶ ὑπὲρ τὰς χιλίας δραχμὰς. Μετὰ τὰς κογχύλας ταύτας ἔρχονται αἱ καὶ σήμερον πολυλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καλούμεναι πορφύραι, ἐξ ὧν λέγεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐξῆγον χρῶμα πορφυροῦν. Κομψαὶ τὸ σχῆμα καὶ λαμπραὶ τὸ χρῶμα εἶναι καὶ ἄλλαι κόγχαι, οἷαι ἡ χοιρίνη, αἱ σαλπυγοειδεῖς κογχύλαι καὶ καθεξῆς.

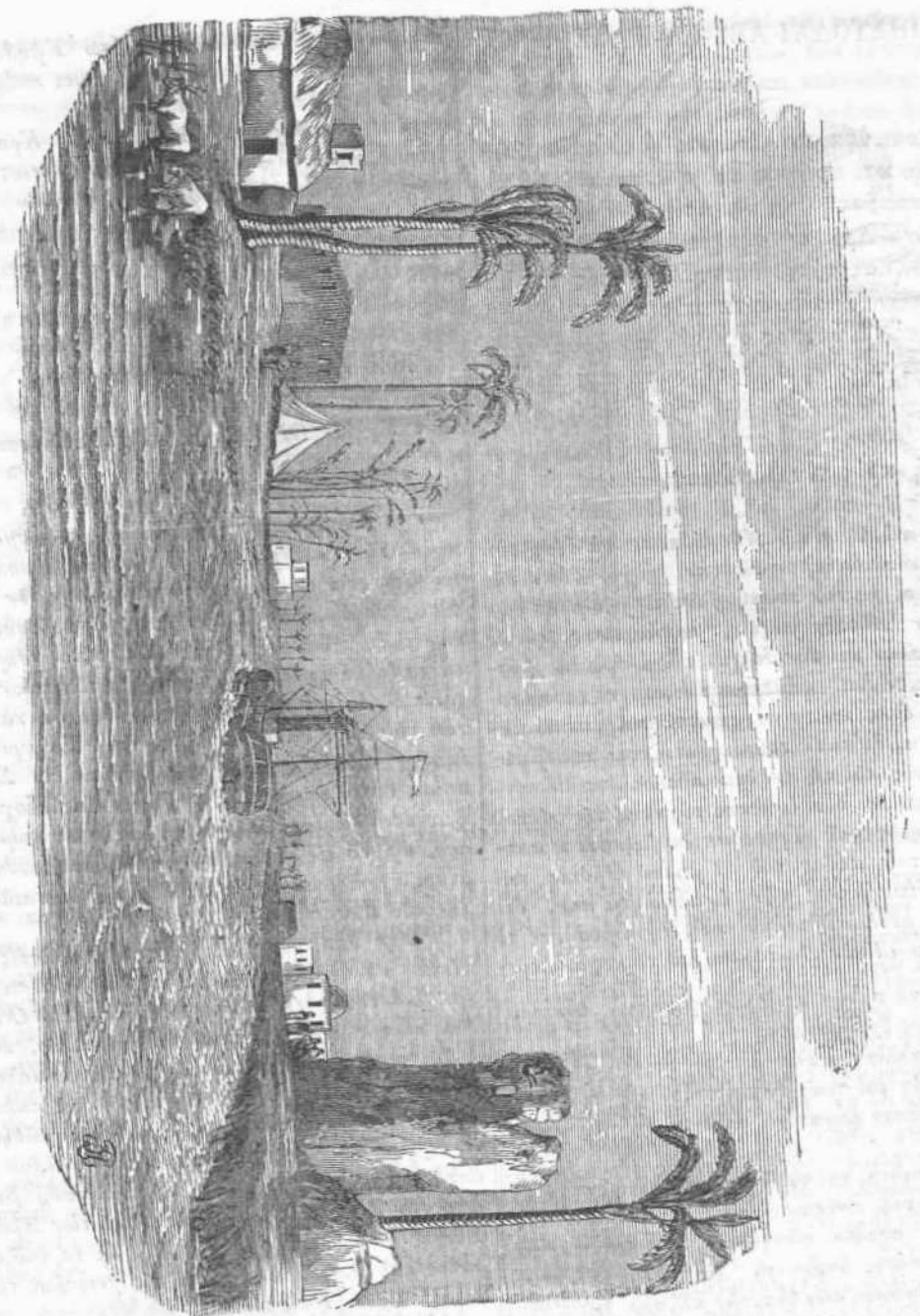
Τὰ δίθυρα ὀστρακοδέρμη εἶναι ἔτι μᾶλλον γνωστά, καὶ μᾶλλον ἐπιζήτητα παρὰ τῶν θεραπευόντων μάλιστα ἰδιαζόντως τὴν γαστέρα. Οὕτω δὲ ὠνομάζονται τὰ ὀστρεῖδια, τὰ κτένια, τὰ μύδια, αἱ καλὸγγαμαί, τὰ γαῖδουρόποδα, κλ.

Ἄλλη οἰκογένεια ὀστρακοδέρμων εἶναι ἡ τῶν ἀστακῶν, καρίδων, καραβίδων, παγοθύρων, παγουρομάτων, κλ.

Εἰς τὴν κλάσιν τῶν ἐχινოდέρμων ἀνήκουσιν οἱ ἐχῖνοι, οἱ σταυροί, κλ. τοὺς ὁποίους μεταχειρίζονται εἰς τινὰ μέρη καὶ ἕνα λιπκίνωσι τὴν γῆν.

Θυμακτοτέρα δὲ πάντων εἶναι ἡ τάξις τῶν μικροσκοπικῶν καὶ ἀόρατων σχεδὸν ζωύριων, διὰ τὸν πολύπλοκον αὐτῶν ὄργανισμὸν. Ὁ Λιννέος εἶχε δίκαιον βεβαιῶσαι ὅτε ἔλεγε· « Τὰ μικρὰ βλέποντες πρέπει νὰ θυμαζώμεν τὴν φύσιν ». C'est surtout dans les petites choses qu'il faut admirer la nature.

Διῶρυξ Μαχμουδιέ.

ΔΙΩΡΥΞ ΜΑΧΜΟΥΔΙΕ.

—000—

Ἡ διῶρυξ ἢ ἐπικλυομένη Μαχμουδιέ τῆς ὁποίας παράκειται ἡ εἰκὼν, φέρει ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς Κάϊρον. Ἀρχομένη ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ διατρέγουσα τεσσαράκοντα χιλιομέτρα, ἀπολήγει εἰς τὸν Νεῖλον καὶ συμμίσγει αὐτῷ. Καὶ πάλαι μὲν ὠνομάζετο διῶρυξ τῆς Κλεοπάτρας, ἀλλ' ἐγκαταλείφθησα πρὸ αἰῶνων, ἀνεκαινίσθη ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τὸ 1839 ἔτος, ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ τριακοσῖαι καὶ δεκατρεῖς χιλιάδες φελάχων, ἄνδρες,

γυναῖκες καὶ παιδιά, συναθροισθέντες διὰ τῆς βίας, εἰργάσθησαν ἐπὶ τούτῳ. Καὶ ἀπέθανον μὲν πολλοὶ ἕνεκα τῶν κόπων, τῶν κακουγιῶν καὶ τῆς τυραννίας τῶν ἐπιστατῶν, ἡ διῶρυξ ὅμως ἠνοίγη ἐν τὸς μηνῶν ἕξ. Εἶναι δὲ πλατεῖα καὶ βαθεῖα, καὶ ὑψηλὰ τείχη ἀνεγερθέντα πολλαχοῦ ἐκατέρωθεν ἀποκρούουσι τὴν πλημμύραν τοῦ ποταμοῦ.

Ἡ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς Κάϊρον δι' ἀτμοπλοίου μετάβασις διαρκεῖ ὀκτὼ ὥρας. Θέλει δὲ ἀποκτήσει ἡ διῶρυξ αὐτὴ μεγίστην σημαντικότητα ἐάν ποτε ἀποκοπῇ ὁ ἰσθμὸς τοῦ Σουέζ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΒΔ-ΕΛ-ΚΑΔΕΡ.

—ooo—

Ἐδημοσιεύσαμεν ἄλλοτε (φυλλάδ. 259) ἐπιστολὴν καὶ στίχους τοῦ γνωστοῦ Ἀβδ-ἐλ-Καδέρ πρὸς τὴν ἐν Παρισίοις Γαλλίδα Κ' Ἐρνεστίνην Δρουαί· σήμερον δὲ δημοσιεύομεν καὶ δύο ἄλλας αὐτοῦ ἐπιστολάς πρὸς τὸν βασιλέα ἡμῶν ἀπονεμόντα αὐτῷ τὸν μεγαλόσταυρον τοῦ Σωτῆρος διὰ τὴν προστασίαν ἣν ἐχορήγησε τοῖς χριστιανοῖς κατὰ τὰς σφαγὰς τῆς Συρίας, καὶ τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργόν.

Ἴδου ἡ πρὸς τὸν βασιλέα·

« Δόξα τῷ Θεῷ τῷ εὐδοκῆσαντι νὰ θέσῃ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν ἔξοχον θέσιν τῆς προόδου, καὶ νὰ τὸν κοιμήσῃ ἀπ' ἀρχῆς μετὰ τῶν ἐκλάμπρων Αὐτοῦ φώτων, κατασιήσας οὕτως αὐτὸν τὸ μέσον καὶ τὴν ἰστίαν τῆς ἀνθρωπίνης τελειοποιήσεως. Καὶ σήμερον βλέπομεν τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη νὰ προσέρχωνται παρ' αὐτῷ καθάπερ νῆπια, διότι ἐκ τούτου φωτίζεται καὶ ἐμψυχούται ὁ νοῦς καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῶν.

« Ἐπομένως ὁ εἰλικρινὴς εὐχέτης τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Τρισεβάστου Ἀρακτοῦ ὑποβάλλω εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ὑψηλοῦ Θεοῦ, καὶ τοι συναισθανόμενος τὴν ἀναξιοτήτά μου, ὅτι παρέλαβον μετὰ σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης τὸ Ὑψηλὸν Βασιλικὸν Διάταγμα καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς παράσημον τὸ καλούμενον τοῦ Σωτῆρος.

« Τοῦτου ἕνεκα ἐλογώσαμην ἑμαυτὸν ὡς τὸν εὐτυχέστερον τῶν ἀνθρώπων, καθὼ ἀξιοθεῖς τοιαύτης Ὑψηλῆς τιμῆς καὶ χάριτος, ὑπερβαίνουσας κατὰ τὴν δόξαν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην.

« Ἀλλοτε, Μεγαλειότατε, ἐμάρθανον ἐξ ἀκοῆς τὰς Βασιλικὰς τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος μεγαλοδοξίας, ἣδη δὲ δοξάζω τὸν Θεόν, διότι καὶ ὀφθαλμοφανῶς ἀπολαύω Ὑψηλοῦ Αὐτῆς δειγματος.

« Πραγματικῶς, Μεγαλειότατε, ἐν τῇ βαρβάρῳ ἐκείνῃ σκηνῇ οὐδὲν ἕτερον διεπραξαμην εἰ μὴ ὅ,τι ἀπῆτον τὰ καθήκοντα τῆς ἀνθρωπότητος.

« Ἡ Βασιλικὴ Ὑμῶν Μεγαλοπρέπεια μυριοπλασίως ἀντήμειψε τὴν διαγωγὴν μου ταύτην, καὶ μὲ ἐτίμησε μὲ πολυτιμότερον δῶρον ἀπὸ τοῦς μαργαρίτας τοῦς περιεχομένους ἐν τῷς κογχυλῶν τῆς θαλάσσης.

« Δὲν μοι μένει ἄλλο ἢ νὰ καθικετεύσω τὸν Ὑψίστον ἵνα διαωρίσῃ τὸ Κρατος τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, καὶ διαφυλάτῃ τὴν ἀμεινον Αὐτῆς μεγαλοδοξίαν εἰς αἰῶνας αἰῶνων καὶ μέχρι συντελείας. Ω Ὑψίστε Θεέ, γένοιτο! Ἀμήν.

« Ὅπως γνωρίσῃ δὲ ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης τὴν ἐκτασίαν τῆς εἰλικρινοῦς μου εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν εὐκλεῖαν Αὐτῆς Μεγαλοπρέπειαν,

εὐχομαι ν' ἀξιοθῶ νὰ ἐκτελέσω Ὑψηλὰς Αὐτῆς διαταγὰς, κατὰ τὸ ἐπιταίμενόν μοι καθήκον πρὸς τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα.

« Διὸ ἐτόλμησα νὰ ὑποβάλλω, Κραταιότατε Ἀραξ, τὴν εὐχετικὴν μου ταύτην ἐπιστολὴν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἐνδόξου Ὑμῶν Θεοῦ, καὶ ὑποσημειοῦμαι ὁ πτωχὸς καὶ ἐλάχιστος θεράπων.

» ΑΒΔ-ΕΛ-ΚΑΔΕΡ,

» Υἱὸς τοῦ Μεχ' Ἐδ' Δίν ».

Ἴδου καὶ ἡ πρὸς τὸν ὑπουργόν·

« Τῇ 15 Ὀκτωβρίου Ἐβδὲλ τοῦ ἔτους 1277.

» Ἐξοχώτατε!

« Ὑποβάλλω τὰ βαθύτατα σεβάσματά μου πρὸς τὴν ὑμετέραν ἔξοχότητα, προθυμοποιούμενος νὰ θέσω ἐν ὄψιν αὐτῆς ὅτι ἠξιώθη, ἐν στιγμῇ εὐτυχεστάτῃ, νὰ δεχθῶ μὲ ταπεινοφροσύνην τὴν ἐπιστολὴν ὡς καὶ τὸ βασιλικὸν παράσημον, τὸ ἐπικαλούμενον τοῦ Σωτῆρος, μὲ τὸ ὅποιον ἡ κραταιὰ Βασιλικὴ Μεγαλειότης ἠδδόκησε νὰ τιμῆσῃ τὸν ταπεινὸν αὐτῆς θεράποντα. Συγχρότως δὲ ἔλαβον καὶ τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21 Σεπτεμβρίου 1860 ἐπιστολὴν τῆς ὑμετέρας ἔξοχότητος, ἣτις ἐδιπλασίασε τὴν πρὸς αὐτὴν εὐγνωμοσύνην μου, ἀφ' οὗ εἰς αὐτὴν ἀνέγγυσα ὅτι ἠξιώθη τοιαύτης ὕψηλης τιμῆς ἐκ μέρους τῆς κραταιᾶς Ἑλληνικῆς Βασιλείας.

« Δὲν ὑπάρχον, ἔξοχώτατε, ἐκφράσεις δυνάμει νὰ ἀνταποκριθῶσι εἰς τὴν ἀπεριόριστον καὶ βαθυτάτην εὐγνωστοσύνην, ἣν μοι ἐπέτρεσε ἡ ἀγαθότης τῆς Βασιλικῆς εὐαρεσχείας, καθ' ὅση ἡ διαγωγὴ μου ἐν μέσῳ τῆς βαρβάρου καταστροφῆς τῆς Δαμασκῦ δὲν ὑπερέβη τὰ παρὰ τῆς συνειδήσεώς μου ἐπιβαλλόμενά μοι καθήκοντα, τὸ δὲ δεῖγμα τῆς ἐξόχου καὶ ἀπαραμύλλου τιμῆς, ὅπερ μοι ἀπενεμήθη, δὲν ἐπροκαλέσθη βεβαίως ἀπὸ τὴν ἀξιοτήτά μου, ἀλλ' ἕνεκα τῶν πράξεων, αἵτινες ὑπαγορεύθησαν εἰς ἐμὲ, ὡς ἐκ τοῦ αἰσθήματος καὶ φιλανθρωπίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ δελήματος τοῦ Ὑψίστου.

« Ἡ πρὸς τοὺς ὑπερόχους τοῦ Κραταίου Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς τοὺς προστατευόμενους τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως συμπάθειά μου δὲν προέρχεται μόνον ἀπὸ τὰ πρὸς αὐτοὺς ἰδιόζοτα αἰσθήματά μου, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῶν ὀποίων ὀφείλω καθήκοντων ἀπέμειναι τῆς ἐμπειρευτικῆς διακεκριμένης φιλίας, ἣτις μὲ ἐνδύει μὲ τοὺς ἐπίτιμους ἀντιπροσώπους τῆς Ἑλλάδος ἐν Συρίᾳ, τοῦ τε ἐξόχου καὶ σεβαστοῦ Κυρίου Νικολάου Κατάρη, προξένου τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος καὶ τοῦ ἐν Δαμασκῷ προξενικοῦ πράκτορος Κυρίου Σπάρταλη, ὅς σεβόμην δι' ἃ ἐκδόμησεν αὐτοὺς ὁ Κύριος ἀγαθὰ προτερήματα, αἵτινα εἰσὶ μαργήτης τῶν καρδιῶν, καὶ παριστάουσι κατ' ἀξίαν τὸν ἐν τῇ ἀνατολῇ λάμποντα

Ἑλληνικὸν ἀστέρα. Διὰ ταῦτα, Ἐξοχώτατε, δὴ μολογῶ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐκφράσεων τῆς εὐγνωμοσύνης μου, ἀλλὰ διακηρύττω ὅτι εἶμαι πρόθυμος ἐν παντὶ καιρῷ νὰ πράξω ἔργα εὐάρεστα εἰς τὸν ὕψιστον καὶ εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος· θέλω δὲ διὰ τῆς εἰλικρινοῦς πρὸς αὐτὸ ἀφοσιώσεώς μου νὰ λάβω θέσιν εἰς τὰ χρονικά τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου διὰ τῆς αἰωνίου πρὸς αὐτὸ εὐγνωμοσύνης μου.

« Ὅθεν τολμῶ νὰ καθικετεύσω τὴν Ὑμετέραν εὐμενεστάτην Ἐξοχότητα, νὰ εὐρεσθηῖ νὰ ὑποβάλῃ ἐν καιρῷ εὐθέτῳ, εἰς τὰς στυλοῦσας Βασιλικὰς θύρας τὸ βαθὺν σέβας, τὸ ἀρειλόμενον εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀδελφίαν τοῦ Ἡγεμόνος Σας, καθὼς καὶ τὴν ἔξοχον εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὰς ὕψηλὰς χάριτας τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος.

« Ἐνδῶ δὲ πρὸς τὰς Ὑμετέρας δεήσεις καὶ τὰς ἰδικὰς μου εἰς τὸν Πατριάρχον Ποιητὴν τοῦ Κόσμου ὅπως διαφυλάτῃ καὶ στερέθῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἀπαρτα τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον, τὸ προστατεῖον τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἐργαζόμενον ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας τῶν λαῶν.

« Ἦδη δὲ εἰς πιστοποίησιν τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας μου, καὶ τῆς ἐξόχου ὑπολήψεώς μου ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς εὐμενεστάτης Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, παρακαλῶ νὰ δεχθῆ εὐμενῶς τὴν ἐκφράσιν τῆς πρὸς Αὐτὴν ἰδιαιότητος εὐγνωμοσύνης τοῦ διατελοῦντος ἤδη ὑπὸ τὴν ἔξοχον προστασίαν τῆς ὕψους ἐνός μου νὰ γράψω πρὸς Αὐτὴν τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν μου, καὶ νὰ καθικετεύσω τὸν Ὑψίστον τὸν ὄντα πηγὴν τῶν οἰκτιρμῶν, ἵνα διαφυλάτῃ ἐν ὑγείᾳ καὶ μακροθυότητι τὸ διακεκριμένον ἄτομον τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος· ὑποσημειοῦμαι δὲ, ὁ εὐχέτης τῆς Ὑμετέρας Ἐνδοξότητος.

» Ὁ ΑΒΔ-ΕΛ-ΚΑΔΕΡ

» υἱὸς τοῦ Μεχ' Ἐλ' Δίν »

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ Τῇ ΔΥΣΒΙ (1).

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Ἡ βάρβαρος κοινωνία.

—ooo—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Αἱ γυναῖκες τῆς Γαλατίας.

Α'.

Γαλατικὴ φυλὴ.

—ooo—

Βλέπομεν ὅτι τὸ ἐπικρατέστερον στοιχεῖον τοῦ λαοῦ

(1) ἴδε φυλλάδιον 261.

τῶν βρετανικῶν νήσων καὶ τῆς εὐρείας χώρας τῆς ὀριζομένης ὑπὸ τῆς θαλάσσης, τῶν Ἀλπεων, τῶν Πυρηναιῶν καὶ τοῦ Ῥήνου καὶ καλουμένης Γαλατίας, ἦν τὸ Γαλατικόν· καὶ ὁμοίως οἱ Γαλάται δὲν συνεκρότουσαν, ὡς συνήθως ὑποθέτομεν, σῶμα πεπυκνωμένον. Ἐξ ἐναντίας καὶ δύο ἄλλα φύλα, τὸ τῶν Γάλλων καὶ τὸ τῶν Κέλθων, ἦσαν μετὰ αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Κέλθοι ὑποδιερίθοντο εἰς δύο, εἰς Κέλθους ἐκ τῆς πρώτης εἰσοδῆς μεμιγμένους μετὰ Γάλλων, καὶ εἰς Βέλγας καὶ Κέλθους ἐκ τῆς δευτέρας (4). Διεξοδικαὶ καὶ ζωηραὶ συζητήσεις ἐγένοντο ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπὸ τῶν ἐθνογράφων περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Κέλθων, τῶν μὲν Γάλλων ταυτιζόντων ἐν γένει αὐτοὺς μετὰ τῶν ἀρχαίων Γάλλων, τῶν δὲ Γερμανῶν ἀξιώντων ὅτι ἀνήκον εἰς τὴν γερμανικὴν φυλὴν ἢ περὶ τούτων ἔρευνα δὲν εἶναι ἀναξία σήμερον, ὅτε πιθανόν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία νὰ ἐρίσωνται περὶ τῆς ἀριστερῆς ὀχθῆς τοῦ Ῥήνου· διότι τὸ ζήτημα τῶν φυσιῶν ὀρίων δὲν εἶναι ἀλλότριον τοῦ φυλετικοῦ. Οἱ μὲν Γερμανοὶ διεγχερίζονται ὅτι τὸ γεωγραφικὸν ὄριον τῆς Γαλλίας εἶναι τὸ Οὐόγεσον ὄρος, οἱ δὲ Γάλλοι ὅτι πρέπει νὰ παραταθῆ μέχρι Ῥήνου. Σήμερον ὑπὸ πᾶν πρόβλημα ἐθνογραφικῶν κρίπτονται σπουδαιόταται πολιτικαὶ δυσκολίαι, καὶ πολλάκις συγγραφεὺς οὕτως τὴν ἀξίαν δὲν ἐκτιμῶσιν οἱ πολλοί, δύναται νὰ ἀπονεύμῃ εἰς τὸ ἔθνος πρὸς ὃ αἰσθάνεται συμπάθειαν ἀξιολογώτερας ὑπηρετίας ἢ ἐμπειρος στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης ἐγκριτος.

Β'.

Γαλατία καὶ Γαλλία.

Ὁ Κ. Φαλμεράγερ καὶ ὁ συντάκτης τῆς ἐφημερίδος τῆς Ἀγούστους οἵτινες ἀμφισβητοῦσι τὴν καταγωγὴν τῶν Ἑλλήνων, θὰ ἐπράττον σοφῶς ἐάν περιήρχοντο τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐμελέτων τὸν λαὸν μετὰ τῆς ἀπροσωποληψίας ἣν χορηγεῖ ἡ ἀληθῶς γαλνία καὶ μεγαλοπρεπὲς ἐπιστήμη. Θὰ ἀνευρίσκον ἀνευ δυσκολίας πάντας τοὺς κυριωτέρους χαρακτῆρας περὶ ὧν ὠμίλησαν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Τοῦτο βεβαῖοι εἰλικρινῶς καὶ ὁ Κ. Ἀβού, οὔτινος ἡ μαρτυρία δὲν εἶναι ὑπόπτως (2). Ἐπίσης εὐρίσκωμεν σήμερον παρὰ τοῖς Γάλλοις ὅλας τὰς κλίσεις τῶν Γαλατῶν, ὧν τὴν θαυμασίαν περιγραφὴν κατέλιπεν ἡμῖν ὁ Καῖσαρ. Ναι μὲν αἱ Ῥωμαϊκαί, φραγγικαί, γερμανικαὶ καὶ ἄλλαι ἐπιδρομαὶ παρήλλαξαν τὸν πρῶτον τύπον, καὶ ἕκαστος Γάλλος δὲν ἔχει τὸ ὕψηλόν ἀνάστημα, τὴν λευκὴν ὄψιν, τοὺς κυανοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ξανθὴν καὶ ὑπόφαιον κόμην, ὡς περιγράφει Διόδωρος ὁ Συκελιώτης· ἀλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνους

(1) Ὁ Καῖσαρ (Πολεμοὶ Γαλατίας, Βιβ. Α', Κεφ. Α'), λέγει· ἔτι οἱ Βέλγαι διέφερον τῶν Γάλλων κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἦθη καὶ τοὺς νόμους· τοιαῦτα ἰδοῦσάντων καὶ οἱ Ἕλληνας. ἴδε Στραβ. Βιβλ. Α'.

(2) Grèce contemporaine. Ch. 14, population de la Grèce. « Οἱ Ἕλληνας δὲν εἶναι Σλαῦσι. »

δεν μετεβλήθη. Τολμηρός, φιλοτάραχος, άκράχτος, δραστήριος, συμπαθής, φίλος ένθερμος του πολέμου και του λόγου ο Γαλάτης, καταφέρεται έτι και νυν προς τας διχοστασίας αίτινες, και τοι άνδρειον, παρ έδωκεν αυτόν τω Καίσαρι τόν στρατιωτικόν αυτόν πνεύμα εύκόλως παρεκβαίνει εις μανίαν φιλόμαχον σώζει δε την πάλαι βροπήν προς την θεοκρατίαν, άγνωστον τή άρχαία Ελλάδα και Ιταλία, βροπήν ητις υπήρξεν ή δύναμις της θρησκείας των Δρυιδών, υπηγόρευσε τας σφαγάς του Αγίου Βαρθολομαίου και τας δρακοντιάδας (1), και παρέδωκεν επί των καθ' ημάς χρόνων την άγωγήν της νεολαίας εις τους Ιησούτας και εις τά άναριθμητά μοναχικά τάγματα άτινα, εύπειθη εις τας έν Ρώμης άδηγίαις, παράτουσι την Ιταλικήν ανεξαρτησίαν ώς και την τής ανατολικής χερσονήσου, και σπειρούσι πανταχού την διχόνοιαν, χάριν της περιφιλαύτου έξουσίας ητις έκρήμνισεν εις την άβυσσον, όθεν ανακύπτει μετά τούστων αιώνων άγώνας και πόνουσ, την άλλοτε ίσχυροτάτην Ιταλίαν.

Αλλ' ο πολιτισμός, και τοι διατηρήσας έν Γαλατία τας άρχαίας ταύτας ιδιότητας και κλίσεις, ήλλοίωσεν όμως κατά πολύ τας γαλατικές έξεις. Δέν όμιλώ περί τής Μασσαλίας και των άποικιαίων αυτής, όλων έκπολιτισθεισών πρό τής ρωμαϊκής κατακτήσεως, άλλ' άν Φωκαεύς τις έδύνατο ώς πάλαι να υπάγη να πωλήση τούς οίνους της Προθηγίας εις τά ένδοτέρα της Γαλατίας, θα εύρισκε πολλήν μεταβολήν.

Είς την εύρυχωροτάτην χερσονήσον την καλουμένην Αρμορικήν, εις τά χωρία των Κουρισολιτών, των Οσισιμίων και των Ροδόνων θ' άκούση όμιλουμένην έτι και νυν την γλώσσαν των Κελτών, θα ίδη τούς χωρικούς κομποτροπούτας και την γαλατικήν φέροντας άναξυρίδα (2), και έκ των προλήψεων, των μύθων και της δημοτικής ποιήσεως θ' αναγνωρίση περυσωθείσας έναντίον και αυτόν των θριάμβων του χριστιανισμού τας άρχαίας των Δρυιδών δόξας. Ταύτα πάντα άποδεικνύει ο K. Emile Souvestre έν τοις περιέργοις αυτού συγγράμμασι περί των νομιών της άρχαίας Βρετανίας. Αλλ' ή Γαλατία έδιδάχθη παρά της Ελλάδος την καλλιέργειαν της άμπέλου, και σήμεραν έπι άποτελοούσης τόν κυριώτατον αυτής θησαυρόν, άλλά πόλεις μεγάλαι και εύδαίμονες άνηγέθησαν αντί των πρό του Καίσαρος άμόρφων, άλλ' εις τούς άγρούς, οικίαί όπου επικρατεί φιλοπονία και εφρήνη διεδέχθησαν τας στρογγύλας καλύδας, παρά τά προπύλαια των ύποίων προσεπατταλεύοντο αι κεφαλαί των έχθρων και τά φρονευθέντα θηρία. Ο Στράβων και Διόδωρος ο Σικελιώτης, καθό τρόφιμοι άμ-

φότεροι του ελληνικού πολιτισμού και άλλα έχοντες έθιμα, υπελάμβανον τά κελτικά χωρία αντί νεκροταφείων. Και όμως ο Στράβων, τόν φιλοσοφικόν έχων νούν τής φυλής αυτού, έμάντευσε θαυμασίως τόν μέλλον της Γαλατίας είπών ότι, ή θεία πρόνοια άνύψωσε τά όρη, συνεπίνκνωσεν αυτά και διεύθυνε τά ρείθρα τούστων ποταμών, ίνα καταστήση την Γαλατίαν την άνθηροτέραν χώραν του κόσμου.

Γ.

Κατάστασις των γυναικών της Γαλατίας.

Οι Έλληνες και οι Λατίνοι επαινοϋσιν έκ συμφώνου τόν κάλλος των γυναικών της Γαλατίας, την λευκότητα της όψεως, τόν ύψος και την κομψότητα του άναστήματος αυτών (1) αλλά και τοι τούσαυτα έχούσας θέλητρα, μετεχειρίζοντο όμως αυτάς οι άνδρες μετά της τραχύτητος εκείνης, ητις είναι προφανέστατον σημεϊον της νηπιότητος των εθνών. Και τωόντι, όσφ πλέον ή κοινωνία είναι πεπολιτισμένη, τόσφ μάλλον οι άνδρες φέρονται έπισεικώς, φιλοκαγαθως, εύμενώς προς τόν άσθενέστερον φύλον. Και έπί αυτών των χρόνων του Καίσαρος, ότε δηλαδή ή Γαλατία, χάριτι της έπιβροής της Μασσαλίας και της γείτονος Ιταλίας, είχε προσδέυσει κατά πολλά, ο σύζυγος είχε δικαίωμα ζωής και θανάτου επί της γυναικός ως και επί των τέκνων αυτού, οι δε πλούσιοι ήσπάζοντο την πολυγαμίαν. Εάν τις σύζυγος απέθνησκεν αίφνης ή έγίνετο θύμα άσυνήθους νόσου, αι γυναίκες αυτού έδασανίζοντο και εάν ένεκα της άποτροπαίου ταύτης διαδικασίας προέκυπτε τις ύποψία έναντίον αυτών, καταδικάζοντο εις πολύ φρικωδέστερα βασανιστήρια, και επί τέλους έκαίοντο (2). Αι δικαστικά δοκιμασία, αίτινες έμόλυναν τόν μεσαιώνα της καθολικής Ευρώπης, ήσαν γνωσταί πρό πολλού εις τινα μέρη. Παρά τισι των βελγικών λαών, όσαίς σύζυγος συνελάμβανεν ύποψίας περί της πίσσεως της γυναικός αυτού, έρρίπτεν εις τόν Ρήνον τόν νεογόνον, εάν δε ή σανις επέπλεε, τόν παιδίον έθεωρείτο γνήσιον (3). Έλλην τις ποιητής, ού τινος άγνωσίται τόν όνομα, όμιλεί μετ' άγανακτήσεως περί του άποτροπαίου τούτου εθίμου (4).

« Θρασαλέοι Κελτοί ποταμῶ ζηλήμονι Ρήνῳ τέκνα ταλάντευσαι, και ού πάρος είσι τοκῆς, πριν πάνν άθρήσασι λελουμένον ύδατι σημῶν. αἴψα γάρ ήνικα μητρὸς όλισθήσῃ διά κόλπων νηπιαχός πρώτων προχέει δάκρυ, τόν μὲν άείρας αυτός έπί άσπίδι θήκεν ένόν πάνν, οὐδ' άλεγει. οὕτω γάρ γενέταο φέροι νόον, πριν γ' έσπαθήσῃ, κελ μὲνον λουφοσίην έλεγειγὰ μου ποταμοῦ »

(1) Γυναίκες έχοντες εύειδέ"ε. (Διόδ. Σικελ Βιβ. Ε'.) Καλλι-
στας. (Αθην. Βιβ. ΙΙ', κεφ. 4.) 'Αμ. Μαρκελ. Βιβ. ιε. κεφ. 12.
(2) Καίσαρ, πόλεμος Γαλατών, Βιβλ. στ', κεφ. 19.
(3) 'Ιουλ. ο Κραβ. Έπιφτ. ιε. προς τόν φιλόσοφον Μάξιμον.
(4) 'Ιδε Anthol. Graeca. Edit. stereot. tom. 1. Lips. 1823
έν τοις έπισεικτικόν έπιγράμμασι §. 123. σελ. 87.

ή δε μετ' ειλίθεσαν επ' αληθειν αλγους έχουσα μητηρ, ει και παιδὸς αληθεα οιδε τοκῆ. εκδέχεται προμύουσα, τι μήσεται άστατον ύωρ ».

Κατά τά μέσα της πρώτης εκατονταετηρίδος πρό Χριστού, τά άγρια ταύτα έθιμα παρηλλάγησαν κατά πολλά ή προίξ, ητις είναι ή βάσις πάσης νομοθεσίας δικαίας και λογικής άφορώσης την συμβίωσιν, έθεωρείτο έν γένει σεβαστή, και ο σύζυγος μετά τόν γάμον παρακατέθετε ισάξιον τίμημα, όπως τά έξ αυτών κέρδη φυλασσόμενα κληροδοτηθώσι τω έπιζήσοντι (1). Αι γυναίκες είχαν τινά έξουσίαν επί των υιών μέχρι της εφήβου τούτων ηλικίας, άλλ' ή άγωγή ήν αληθής έπιστήμη, ητις κατά τούς πρώτους χρόνους δεν έξεστεινετο πέραν της περιθάψεως του σώματος.

Δ.

Ίέρειαι.

Γνωστόν πόσον μέγιστα ήσαν έν Γαλατία τά προνόμια της θεοκρατίας ητις, όπως και ή άριστοκρατία είχαν άπόλυτον έξουσίαν, ήν μετά σειραν άγώνων άπώλεσαν άμφότεραι αι τάξεις αυται. Επειδή δε κατετάσσοντο και γυναίκες εις τόν τρομερόν τάγμα των Δρυιδών (2), υπετέθη ότι είχαν και θρησκευτικήν ενέργειαν πολύ άνωτέραν της των ελληνιδών ιερείων, ένω τά των Δρυιδών, ως και τά των Βραχμάνων της Ινδίας και του βουδικου Λάμα και των καθολικών Ρωμαίων, απέτελουν τούστων άδυσώπητον και άκαμπτον ιεραρχίαν, ότε αι κατώτεραι τάξεις ήσαν παθητικά όργανα μυστηριώδους τινός ιδέας μάλλον πολιτικής ή θρησκευτικής. Αι Ίέρειαι των Δρυιδών, είτε μάγοι ήσαν είτε προμάντις, ούτε των προνομίων άλλ' ούτε της τάξεως των ιερέων μετείχον. Εξ έναντίας, αντί της χορηγουμένης προς τας γυναίκας ιερωσύνης, επεβάλλοντο αυταίς όροι άποτροπαίου και παράλογοι και ποτέ μὲν υπεχεροϋντο να εκραυλιζώνται υπό του θελοντος να μάθη παρ' αυτών τά μέλλοντα, ποτέ δε να μένωσιν επί πολύ ει και διά πνυτός άγευστοί γάμου, άλλοτε δε και να παρευρίσκωνται γυμνά εις νυκτερινά μυστήρια, όπου έχουσαι τόν σώμα μέλαν βεβαμμένον, την κόμην άτάκτως κατακεχυμένην, και ως φρενάλητοι σείουσαι δάδας, έραίνοντο αληθείς Εύμενίδες (3). Ο δε Στράβων βεβαιού ότι αι Ίέρειαι των Δρυιδών ήσαν ύπόχρεοι να πράττωσι φόνον κατά τινι ενιαυσίαν τελετήν, καταδεικνύουσαι ούτω ως διά συμβόλου τόν δόγμα των Δρυιδών, παρεμύερον ικανώς προς τόν πανθεισμόν του Πυθαγόρου και των Βραχμάνων. Τά θηριώδη καθήκοντα άτινα εκπληροϋσιν ένίοτε, καθιστώσι πιθανώτατα τά λεγόμενα. Ίέρειαι πολιότριγες, λευχείμονες, λεπτότατον ένδυμα

και ζώνην χαλκην φορούσαι, και γυμνόποδες συνεξοστράτευον μετά των Κίμβρων, έλαιμοτόμουσ τούσ αιμαλώτους, και έποιούντο μαντείας έκ του προχεομένου αίματος, άλλαι δε και διασχίζουσαι αυτούς εππλάγγνεον προφητεύουσαι νίκην τοις οικείαις (1). Παρά τοις Γάλλοις τόν άπεχθές τούτο καθήκον έξεπληροϋτο υπό των άνδρων.

Προμάντις όμοιαι προς τας των Δρυιδών εκάθηντο επί των βαθυκυμόνων ακτών της Αρμορικής, ο δε Πλούταρχος όμιλεί φρίσων περί των καταγωγίων εκείνων της βαρβαρότητος και της δεισιδαιμονίας, και διηγείται ότι ξένοι ελθόντες εις τινι των νήσων τούτων, απέδιώχθησαν υπό των άνέμων, των κεραυνών και υπό τρομερών όπτασιών. Αυτοί οι εγγώριοι ναυτικοί ήρχοντο προς αυτάς μετά τρόμου. Βλέπομεν δε έκ του πανικού φόβου του κυριεύσαντος των Γαλατών κατά την πολιορκίαν των Δελφών ότι, ει και ήζιον ότι μόνην την κατάπεισιν του ούρανοϋ (2) έροβούντο, όμως είχαν και αυτοί θρησκευτικας δεισιδαιμονίας ως και οι λοιποί των λαών. Ίσως ο βομός της Πυθίας ανεκάλεσεν εις την μνήμην των άγρίων άλλ' εύπροσβλήτων τούτων ψυχών τας έννά άδελφάς, αίτινες έχρησμοδότηον έν τη άρμορικη νήσω Σένη (3).

Ε.

Γαλλελληνίδες. — Χιομάρα και Κάμμα.

Η επικρατεστερα άρετή των γυναικών της Γαλατίας ήτο ή άνδρεία ήσαν αληθείς συμπολίτιδες της Ιωάννης Hachette, Μαργαρίτης d' Anjou και της K. Ρολάν. Και υπό τόν ούρανόν δε της ήδυπαθούς Ασίας δεν μετεβλήθη ή γενναία αυτών φύσις. Γνωστόν ότι ή ασιατική Γαλατία είχε κατακτηθη υπό των Κιμβρογαλατικών φυλών, των Τολιστοβοίων, των Τεκτοσάγων και των Τρόκμων, κυβερνωμένων υπό τετραρχών ως και οι άποικοι Έλληνες, ότε δε εκηρύχθη πόλεμος μεταξύ Αντιόχου και Ρωμαίων, ο βασιλεύς της Συρίας είχε μετά των στρατευμάτων αυτού και συμμάχους Γαλάτας. Πρό της έν Μασσαλία μάχης χιλιοι έξ αυτών, τολμηροί ως ο Μάρκος Βάτσαρης, ώρμησαν κατά του ρωμαϊκού στρατοπέδου, έξύβρισαν τόν ύπατον, και διαταράξαντες τά πάντα επανήλθον ήσύχως εις τας θέσεις αυτών (4). Εκ τούτου αι λεγεώνες αναγνώρισαν τόν άρχαϊον έχθρόν της Ρώμης. Μετά την έν Μασσαλία νίκην ο Μάνλιος προσετάχθη υπό της Γερουσίας να προσβάλη τούς Γαλάτας, πρώτον άρχηγόν έχοντας τόν Ορτίαγον, έν Έλλην ιστορικός, ο Πολύβιος, έγνώρισεν έκ του πλησίον, έχοντα φρόνημα γενναϊόν, πολλήν σύνεσιν και πολλήν ευγένειαν περί τούς τρόπους, και

(1) Στράβ. Βιβλ. Ζ'. §. 3.
(2) Τοιαύτην άπόκρισιν είχαν δώσει προς 'Αλέξανδρον τόν Μέγαν.
(3) Τη σήμεραν καλουμένη Ile de Saix.
(4) Γίτ. Αίβ. Βιβ. ΑΖ', κεφ. 18.

(1) Dragonnades. Ούτω όνομάσθησαν αι επί Λοδοβίκου του ΙΔ' (1683) κατά των Διαμαρτυρομένων γενόμεναι κακώσεις υπό ένόπλιον στρατιωτών των καλουμένων « Δρακόντων ». Σφραγί δε τ' ο 'Αγ. Βαρθ.λομαίου καλουμένη, ως γνωστόν, αι κατ' έντολήν της Αλεξανδρινής των Μεδίκων και Καρόλου του Θ' ένεργηθείσαι την ήμέραν καθ' ην έρωτάζετο ο άγιος ούτος (24 Αυγούστου 1372) κατά των Διαμαρτυρομένων έπίσης. Σ. ΠΑΝΔ.
(2) Πλατεϊαν, και καταβαίνουσαν μέχρι γονάτων.

(1) Καίσαρ, πόλ. Γαλατών, Βιβλ. Στ', κεφ. 18.
(2) 'Αθηναίοι έδωκε Διόδωρος δε ο Σ κελιώτης (Βιβλ. Ε') ένομάζει αυτούς « Φιλοσόφους και Θεολόγους. »
(3) Πλίν. Φυσ. Ιστορ. Βιβ. ΕΒ', κεφ. 2.—Τάκ. Χρον. Βιβ. ΙΔ'.

ἐνδρίαν ὑπερέραν τῆς τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ. Καὶ ἡ Χιομάρα δὲ ἦτο περιώνυμος διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ τὸ κάλλος· παρηκολούθησε τὸν σύζυγον αὐτῆς εἰς Ὀλυμπον, ὅπου διεθύνον ὡς ἀνώτατος ἀρχηγὸς τὴν ἀμυναν τῶν ἰδίων συμπολιτῶν, καὶ μετὰ τὴν ἦταν τοῦ γαλατικοῦ στρατοῦ ἐπέσειν εἰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων. Αἱ αἰχμάλωτοι ἀνετέθησαν εἰς τὰς φροντίδας κεντυρίωνος ἀκούστου, ὅστις μὴ κατορθώσας νὰ δελεάσῃ ἄλλως τὴν ὠραίαν Χιομάραν κατέφυγεν εἰς τὴν βίαν. Αὐτὴ δὲ ἀγανακτήσασα ὑπεσχέθη αὐτῷ πολὺ χρυσίον ἐὰν ἀπελευθέρου αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κεντυρίων ἐμελλε νὰ λάβῃ τὰ χρήματα κατ' ἰδίαν διότι ἐπόλει τὴν Χιομάραν μυστικῶς, αὐτὴ προέτρεψε τοὺς δύο κομιστὰς γαλατιστὶ ὁμιλήσασα νὰ φονεύσωσιν αὐτόν. Τούτου δε φονεθέντος ἔλαβε τὴν κεφαλὴν, περιεκάλυψεν αὐτὴν διὰ τοῦ ἐνδύματος καὶ ἔδραμε πρὸς τὸν σύζυγον. Ὅτε δὲ ὁ Ὀρτίγος ἦλθε πρὸς αὐτήν, ἔρριψε πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀχρείου εἰπούσα· « Δὲν θὰ καυχήθῃσι ποτε δύο ἄνδρες, ὅτι μὲ περιέθαλψαν. » Ὁ Πολυβίος, ὅστις συνδιελέχθη μετ' αὐτῆς εἰς τὰς Σάρδεϊς ἐθαύμασε καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν ἀγχίνουαν καὶ τὴν ψυχικὴν ἀνδρίαν αὐτῆς.

Ἡ νίκη τῶν Ῥωμαίων ἠλλοίωσε τὰ ἦθη τῆς Γαλατίας, καὶ ταχέως αἱ Γαλλελληνίδες γράφησαν τὴν πολυτέλειαν· ἡ πορφύρα ἀντικατέστησε τὸν σάγον· ὁ χαρακτήρ ὁμοίως τῶν γυναικῶν ἐτήρησε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δραστηριότητα. Ἡ ἱστορία τῆς Κάμμας ἦν διηγεῖται ὁ Πλούταρχος, ἐχρησίμευσε τῷ καθ' ἡμῶς Ἰυβήνῳ ποιητῇ Μοντανέλλῃ ὡς ὑπόθεσις τραγωδίας, καθ' ἣν ἡ ὀνομαστὴ Κ. Ριστόρη, ἣν εἶδον ἐσχάτως ἐν Φλωρεντίᾳ ὑποκρινομένην τὴν Ιουδήθ, κατέκτησε καὶ νέας δάφνας.

Ἡ Κάμμα, νέα καὶ ὠραία ἱέρεια τῆς Ἀρτέμιδος, νυμφευθεῖσα τὸν τετράρχην Σινάτον, ἐνέπνευσε τοσοῦτον ἔρωτα πρὸς τινὰ συγγενῆ αὐτοῦ Σίνουρξ τοῦνομα, ὥστε καὶ νὰ δολοφονήσῃ αὐτὸν διενεργηθὴ ὁ ἔρωθ' ἐπειδὴ δὲ ἦτο καὶ πλούσιος καὶ ἰσχυρὸς, εὐκόλῳ ἦτο ν' ἀποφύγῃ τὴν τιμωρίαν τοῦ νόμου· ἐκέρδησε δὲ ἐπιτιθείως καὶ τῶν συγγενῶν τῆς Κάμμας τὴν σύμπραξιν· αὕτη δὲ μὴ ἀντέχουσα πλέον εἰς τὰς ἀδικαίους προτροπὰς καὶ πιέσεις τοῦ Σίνουρξ καὶ τῶν συγγενῶν, εἶπεν ὅτι συγκατατίθεται νὰ νυμφευθῇ αὐτόν καὶ νὰ λησμονήσῃ τὸ κακούργημα. Τὴν ἡμέραν δὲ τοῦ γάμου, κρατοῦσα κατὰ τὸ ἔθος ἐν τῷ ναφῷ τῆς Ἀρτέμιδος φιάλην πλήρη οἴνου, ἐποικήσατο κατὰ πρῶτον σπονδίας, ἐπεὶ μετὰ ταῦτα ἐξ αὐτῆς καὶ προσέφερε τὸ λοιπὸν πρὸς τὸν Σίνουρξ, ὅστις ἐρρόφησεν αὐτό. Τότε ἡ ἱέρεια, ἀκτινοβολοῦσα ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ, εἶπεν τὰς χεῖρας πρὸς τὴν θεάν, καὶ ἀνεφώνησεν ἐντόνως· « Εὐχαριστῶ σε, θεά, ὅτι με νῆξωσας νὰ ἐκδικήσω ἐν αὐτῷ τῷ ναφῷ σου τὸν θάνατον τοῦ συζύγου μου, ἕνεκα ἐμοῦ δολοφονηθέντος. Ἦδη δὲ εἶμαι ἐτοιμὴ νὰ καταβῶ πρὸς αὐτόν εἰς τὸν ἄδην. Σὺ δὲ, Σίνουρξ, πάντων τῶν ἀνθρώπων κακουργότερε, εἰπέ πρὸς τοὺς περὶ σὲ νὰ σ' ἐτοιμάσωσι συνδόνην καὶ τάφον, διότι τοιοῦτον παστὸν σοὶ πα-

ρεσκεύασα. » Καὶ ὁρμήσασα ἐνηγκαλίσθη τὸ θυσιαστήριον, οὐδ' ἀφῆκε πλέον αὐτὸ μέχρι τελευτῆς. Ὁ ἀναγνώστης ἐνόησεν ὅτι ἡ φιάλη περιεῖχε δαλγηθήριον.

ΣΤ'.

Ἀνδρία τῶν γυναικῶν τῆς Ἑλβετίας
καὶ τῶν Κίμβρων.

Ἐνῶ δὲ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν Γαλατῶν ἔφερον αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ελλάδα, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Ἰταλίαν, εἰσέβαλον πολλὰκις εἰς τὴν χώραν αὐτῶν φοβερά στίφη, ἀγωνιζόμενα νὰ κατακτήσωσιν αὐτήν. Ἡ ἀξιολογώτερά δὲ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ τῶν Κίμβρων, οἵτινες ἐμειναν περὶ τοῦ Ῥήνου (1) εἰς τὴν Κιμβρικὴν χερσόνησον καὶ εἰς τὴν παρακειμένην χώραν, καὶ ἐνωθέντες μετὰ τευτονικοῦ τινος ἔθνους συνεκρότησαν φοβερὸν στρατὸν ἐκ 300,000 ἀνδρῶν. Οἱ Κίμβροι καὶ οἱ Γεῦτονας, τοῦτο τὸ ὄνομα δίδεται αὐτοῖς συνήθως, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἐπὶ ἀμαξῶν. Ἀναχωρήσαντες ἐκ τῶν παραλίων τῆς Βαλτικῆς μετὰ τοιαύτης ἐπιτυχίας καὶ δρώσεως εἰσέβαλλον εἰς τὰς ἑλβετικὰς κοιλάδας. Αἱ ἐξ φυλαί αἱ ἀπαρτιζοῦσαι τὸν ἐν Ἑλβετίᾳ κατοικοῦντα γαλατικὸν λαὸν ἐνωθεῖσαι μετ' ἐκείνων ἐξέτειναν τὰς ἀρπαγὰς αὐτῶν μέχρι Γαλατίας καὶ μέχρι αὐτῆς τῆς Ἰσπανίας. Νόνος δὲ ὁ Μάριος κατώρθωσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν χειμάρρον. Ἐν Ἰδατοῖς Σιζτίοις (Λιζ) συνεκροτήθη μάχη, ἣτις ἐμελλεν ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης τῆς Δύσεως. Καὶ πρῶτον μὲν συνεπλάκη ἡ τῶν Ἀμβρόνων ἑλβετικὴ φυλὴ (1) μετὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων· νικηθεῖσα δὲ κατέφυγεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τευτόνων, καταλείψασα τοὺς νικητὰς ἀμαξίας· ἐφ' ὧν ἦσαν αἱ γυναῖκες καὶ ὁ θησαυρὸς αὐτῶν. Αὗται ὅμως ὀπισθεῖσαι μετὰ πελέκων καὶ ξιφῶν παρατάχθησαν πρὸ τῶν ἀμαξῶν, καὶ κατέφερον πληγὰς κατὰ τὴν Ῥωμαίων καὶ τῶν φυγάδων οὐς ὠνόμαζον προδότας· ἤρπάζον γενναίως τὰ γυμνά ξίφη, ἀπέσπων τὰς ἀπίδας τῶν Ῥωμαίων, μηδὲ ὡς ὑπεχώρουν τραυματιζόμεναι, ἀλλὰ καὶ κατακοπτόμεναι δὲν ὑπεχώρουν (2)· ἡ ἀνδρία τῶν γυναικῶν τούτων ἀνέτειλε τὴν καταδίωξιν, ὥστε μετὰ τῶν ἰδίων συζύγων κατέφυγον καὶ αὐταὶ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τευτόνων.

Μετὰ τὴν ἦταν τῶν Ἀμβροτευτόνων ὑπελείπετο τῷ Μάριω ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τῶν Κίμβρων. Ὁ Μάριος καὶ ὁ Κάτουλος προσέβαλον αὐτοὺς κατὰ τὰς δόχους τοῦ Ἡριδανοῦ, καὶ μετὰ μακρὰν καὶ αἱματηρὰν μάχην ἀπαλλάχθη ἡ Ἰταλία ἀπὸ τῶν τρομερῶν τούτων ξένων. Ἄμα ἰδοῦσαι αἱ γυναῖκες τῶν Κίμβρων ὅτι ἡ φυλὴ αὐτῶν ἠττήθη, ἐπενθηρό-

(1) Πλούτ. ἐν β. Μαρίου. — Ἀμαξία, ἔκραζον ἀλαλάζοντες ἐν ταῖς μάχαις· πιθανῶς δὲ τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομα αὐτῶν.

(2) Τραύματα καὶ διακοπὰς σημάτων ὑπομένουσαι, μέχρι τελευτῆς ἀτήρησι τοῦ θυμῶν. Πλούτ. αὐτ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—οοο—

ΔΙΚΗ ΕΝ ΣΥΡΙΑ. Ἡ ἐν Μασσαλίᾳ Σημαφόρος περιέχει τὴν περιγραφὴν δικαστικῆς τινος συνεδριάσεως, γενομένης ἐν Βηρυτῷ τὴν 4 Δεκεμβρίου 1860, εἰς τὴν παρεμύθη ἀδεία τοῦ Ἀχμέτ-πασα ὁ περιγράφων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συνεδρίασις οὐδεμίαν ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὰς τῶν ἡμετέρων δικαστηρίων, περιεργον ἐνομίστημεν τὴν μετάφρασιν καὶ δημοσιεύσιν τῆς ἐκθέσεως.

« Ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων εἶναι ἐπιμήκης, ἔχουσα 15 μὲν μήκους 6 δὲ πλάτους μέτρα, καὶ ὁπῶ μεγάλα παράθυρα μετὰ πραπετασμάτων κατὰ τὸ εὐρωπαϊκόν, ὑπὲρ τὰ ὅποια ὑπάρχουσιν ἄλλα μικρότερα ἀλλὰ στρογγύλα, ὑάλους ἔχοντα χρωματιστούς.

« Καὶ πρὸς τὸ βάθος μὲν κεῖται μέγα ἀνάκλιτρον· ἐκ δεξιῶν δὲ καὶ ἀριστερῶν δυο διπλὰ θρόνα, καὶ μετ' αὐτὰ πολλοὶ ἄλλοι θρόνοι. Ἀντικρὺ τοῦ ἀνάκλιτρον καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ ἐτεθησαν θρανία τὰ μὲν διὰ τοὺς μάρτυρας καὶ τοὺς ὑποδίκους, τὰ δὲ διὰ τοὺς θεατὰς. Ἐκ δεξιῶν, ἐν μέσῳ τῆς αἰθούσης, παρὰ τὴν εἴσοδον, κεῖται τράπεζα πράσινον ἔχουσα ἐπικάλυμμα, ὀπισθεν τῆς ὁποίας κάθονται ὁ γραμματεὺς καὶ ὁ ἀνακριτής, ἔχοντες πρὸ αὐτῶν μὲν μέγαν σωρὸν ἐγγράφων, ὑπὸ τὴν τράπεζαν δὲ σάκκου λευκοῦ πλήρεις βιβλίων καὶ καταστήκων. Ἀπέναντι τῆς τραπέζης ταύτης κεῖται ἄλλη τράπεζα, πράσινον ὡσαύτως ἔχουσα τὸ ἐπικάλυμμα, παρὰ τὴν ὁποίαν κάθονται οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δυνάμεων.

« Ἰσοῦ δὲ καὶ οἱ δικασταί. Εἰς τὸ ἀνάκλιτρον κάθεται ὁ μουφτὴς Χερουάν ἐφένδης, ἐλθὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ Φουάτ-πασα. Ἐξ ἡλικίας 35 ἐτῶν, θρησκείας μέλανας καὶ ζωρούς, ὠραιοτάτην κεφαλὴν καὶ γένειον κατὰ μυχρον. Ὁ κεφαλόδεσμος αὐτοῦ εἶναι λευκός, καὶ πράσινον τὸ χειρῶν τῶν ἐνδυμάτων. Κάθεται δὲ τουρκιστί, σταυροπόδης, καὶ ἀμφιταλαντεύεται ἀδικαίως.

« Ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ κάθεται τῆς Βηρυτοῦ ὁ μουφτὴς, Ἀχμέτ ὁ Τριπολίτης, αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις ἤρνηθη νὰ υπογράψῃ τὴν ἀπόφασιν τὴν καταδικάζουσαν ἄνευ ἀποδείξεων εἰς θάνατον, τὸν ταλαιπωρῶν χριστιανὸν τὸν κατατομηθέντα τὴν 23 τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου. Εἰς τὸ ἐξ ἀριστερῶν διπλοῦν θρανίον κάθεται ὁ διοικητὴς Βηρυτοῦ, ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου (ὁ ἀληθὴς εἶναι ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μουφτὴς), ἐξ ἀριστερῶν τοῦ διοικητοῦ ὁ ἄδρος-ἐφένδης, καὶ παρ' αὐτῷ τουρκὸς τις συνταγματάρχης, εἰς δὲ τὸ ἐκ δεξιῶν διπλοῦν θρανίον ὁ ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Βηρυτοῦ· ὁ Τσουζι-ἐφένδης εἶναι ἀνακριτής.

« Τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μετὰ μεσημβρίας κηρύττεται ἡ ἐναρκίς τῆς δίκης. (Συγχρότως φέρουσιν εἰς τὸν μουφτὴν Ἀχμέτ μακρὸν τσιμβούκιον, ὃ

φησαν καὶ ἔπεισαν κήρυκας πρὸς τὸν ὑπατον Ζητούσαι, ὅπως σωθῶσιν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν στρατιωτῶν, νὰ παραδοθῶσιν αἰχμάλωτοι εἰς τὰς ἱερείας περὶ ὧν εἶχον ἀκούσει ὅτε ὑπερέβησαν τὰς ἄλπεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ αἵτησις ἀπεβρίβη προετίμησαν τῆς αἰσχύνης τοὺς ἐκ τοῦ πολέμου κινδύνους, καὶ παραταχθεῖσαι ὀπισθεν τῶν ἀμαξῶν μετὰ τοσαύτης ἀνδρίας ἠγωνίσαντο, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ νικηταὶ ἐξεπλάγησαν· ὅτε δὲ εἶδον ὅτι οἱ στρατιῶται ἔπραζον τὰς αἰχμάλωτους καὶ ἐνέπηγον τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐπὶ λογγῶν, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ παραδώσωσιν εἰς τοιαύτην ὕβριν τὰ πτώματα αὐτῶν, αἱ μὲν τυτοκτονήθησαν, αἱ δὲ ἀπέκτειναν διὰ πελίκων τὰς συντρόφους αὐτῶν, ἅλλαι ἀπηγωνίσθησαν διὰ τῶν λωρῶν τῶν ἀμαξῶν, καὶ ἄλλαι ἐβρίβησαν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἵππων ἢ τὰ κέρκτα τῶν βοῶν. Αἱ δὲ μπερες ἔνα σώσωσι τὰ ἴδια τέκνα ἀπὸ τῆς δουλείας ἀπέπνιγον αὐτὰ.

Ἡ ἦτα τῶν Ἑλβετῶν καὶ τῶν Κίμβρων προανήγγελλε τὴν τύχην τῶν γαλατικῶν φυλῶν. Ἡ ἀχελίνωτος ἀνδρία καὶ τὸ φιλοτάραχον αὐτῶν ταχέως θὰ ὑπέκυπτον εἰς τὴν στρατιωτικὴν τάξιν, τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐμπειρίαν· ὁ Καῖσαρ κατακτίσας τὴν Γαλατίαν, συνέδεσεν αὐτὴν μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ μετὰ τοῦ λατινικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ σήμερον δὲ μετὰ τοσοῦτους αἰῶνας οἱ μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Γαλατίας δεσμοὶ εἰσι τοιοῦτοι, ὥστε ἐν μὲν Παρισίοις βασιλεύει ἰταλικὴ δυναστεία, οἱ δὲ ἀπόγονοι τῶν πρώτων κατακτητῶν τῆς Ῥώμης συνέμιξαν τὸ ἴδιον αἷμα πρὸς τὸ τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὰ ἐνδοξα πεδία τοῦ Παλαίστριου, τοῦ Μοντεβέλλου, τῆς Μαζέντης καὶ τοῦ Σολφερινοῦ. Ἀφοῦ δὲ οἱ Λατῖνοι, σχίσαντες τὰς συνθήκας τοῦ 1815 ἔτους, ἐπανέλαβον ἐν τῇ Δύσει τὴν θέσιν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς φυλὴν πρώτην λαβοῦσαν παρὰ τῆς Ελλάδος τὸ εὐεργέτημα τοῦ πολιτισμοῦ, καθιέρωσαν νέαν ἐποχὴν διὰ τῆς εἰς Συρίαν ἐκστρατείας. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν ὅτι δύο ἄλλοι λαοὶ, καταγόμενοι ὡς καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τῶν Πελασγῶν ἐπευφήμησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ τοὺς θριάμβους αὐτῶν κατὰ τῶν βαρβάρων (1), καὶ ὡς αὐτῶν πολιτικῆς ἐλευθερίας ἠσπασθησαν. Οἱ Ἕλληνας καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιζῶσιν ὅτι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ ἰταλικὴ χερσόνησος ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τῶν Ἀλπεων μέχρι τοῦ Ἀδρίου, θέλει σημάνει καὶ ἡ τελευταία ὥρα τῆς βαρβαρότητας κατὰ τὴν ἀνατολικὴν χερσόνησον, ἀπὸ τῶν χιονοσκεπῶν κορυφῶν τῶν Καρπαθίων μέχρι τῶν περπῶν καὶ χρυσαυγῶν παραλίων τῆς Ρόδου καὶ τῆς Λέσβου.

ΔΩΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ.

(1) Οἱ Ἴταλοι ὀνομάζουσι βαρβάρους τοὺς Ἀστριακοὺς, ὡς ἀπογόνους λαῶν μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν. Οἱ κατ' ἔτος ἐν Αὐγούστῳ καὶ ἐν Βενετίᾳ παρ' αὐτῶν διατακτόμενοι φένοσι κατὰ τὴν τελευταίαν κατασχῆν, δὲν ἐμετρίσταν ἐπομένως τὴν σημασίαν ἣτις δίδεται παρὰ τῶν Ἰταλῶν εἰς τὴν λέξιν barbari.

δὲ Χερουάν ἐφένδης κατασκευάζει σιγάρον προσφέρει αὐτὸ τῷ πασῶ, ἐτοιμάζει δὲ καὶ ἕτερον δι' ἐκυτόν.) Ὁ πρόεδρος σημαίνει τὸ κώδωνα, καὶ κλητὴρ (ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ) ἐμφανισθεῖς, ἤκουσε τουρκιστὶ τὰς τελευταίας διαταγὰς. Μετ' ὀλίγον εἰσέρχονται δώδεκα Δρούσοι δέκα καὶ δεκαπέντε ἐτῶν ἡλικίαν ἔχοντες. Ἐρωτηθέντες τί εἶδον καὶ τί ἤκουσαν ἐκ καιρῶ τῶν συμβάντων ἐν Ζάχλη καὶ Δέρ-ελ-Καμάρ, ἀπεκρίθησαν ὅλοι ἐπίσης, ὅτι οὐδὲν εἶδον, οὐδὲν ἤκουσαν, καὶ οὐδὲν ἐπραξαν· ὅτι δὲν γνωρίζουσι τὴν πυρίτιδα καὶ ὅτι ποτὲ δὲν ἤγγισαν ὄπλον. «Ὅλοι, εἶπον, ἐφυλάττομεν πρόβατα καὶ βόας εἰς τὸ βουνόν.» Εἰς μόνον προσέθετο καὶ τοῦτο· «Ὁ θεὸς μου ἐφρονεῖται εἰς Ζάχλην.» Ἄφου δὲ καταγράφησαν τὰ ὀνόματά των καὶ ἠρωτήθησαν ἐὰν ἔχωσι πατέρα, μητέρα καὶ ἀδελφούς, ἀπεπέμφθησαν. ἕτερος δὲ τις ἐρωτήθηκε· «Τί ἡλικίαν ἔχεις,» ἀπεκρίθη· «Μήπως ἤξεύρω; ὅταν ὁ πατήρ μου ἀπέθανεν ἤμην πολλὰ νέος.»

Ὁ κλητὴρ εἰσάγει νέον Δρούσον δεκαοκταετῆ, κατηγορούμενον ὅτι παρευρέθη εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ Δέρ-ελ-Καμάρ, αὐτὸς ὅμως ἠρνήθη προσθεῖς· «Δὲν εἶδα ποτέ μου πυρίτιδα, οὔτε ἤγγισα ὄπλον.» Ἐρωτηθεὶς δὲ καὶ περὶ ἄλλων δὲν ἀπεκρίθη.

Ὁ κλητὴρ ἀπήγαγε καὶ αὐτόν.
Ἐνταῦθα ἐγένετο διακοπή. Ὁ μουφτὴς Ἀχμέτ ἀπεκαρῶθη, ὁ συνταγματάρχης ἐκοιμήθη, καὶ ὁ Χερουάν ἐφένδης κατασκευάζει σιγάρον.

Ὁ καπνὸς πυκνοῦται, διότι ὅλοι σχεδὸν καπνίζουσι. Κλητὴρ τις ἐμφανισθεὶς φέρει ἀναφορὰν τῶν κατοίκων χριστιανικοῦ τίνος χωρίου, παρακειμένου εἰς Δέρ-ελ-Καμάρ· ἀνεγνώσθη δὲ μεγαλοφώνως ὑπὸ τοῦ γραμματέως. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου, πάντε ἀποροί, ζητοῦσι βοήθειαν παρὰ τοῦ δικαστηρίου. Ὁ μουφτὴς, ὁ πρόεδρος, συνομιλεῖ μετὰ τοῦ διοικητοῦ Βηρυτοῦ, καὶ ἡ ἀναφορὰ τάσσεται μετ' ἄλλων ἐγγράφων. Φέρουσι μακρὸν *τσιμπούκιον* πρὸς τὸν στρατηγόν. Ὁ συνταγματάρχης κοιμάται πάντοτε. Ὁ γραμματεὺς σημαίνει τὸν κώδωνα, καὶ ἔρχεται ὁ κλητὴρ, ὅστις διατάσσεται νὰ φέρῃ τὸν κατηγορούμενον Σαῖδ. Οὗτος εἶναι νέος τριακονταετής, Δρούσος, μέλανα ἔχων τὸν μέγαν μύστακα, καὶ μαύρους ἄμα δὲ καὶ ζηρούς τοὺς ὀφθαλμούς. Φέρει δὲ ἀλύσεις αἱ ὁποῖαι σύρονται καὶ βροντοῦσιν.

Οὗτος κατηγορεῖται ἐπὶ δολοφονία πρᾶχθείση εἰς τὸ χωρίον Βαλιμά, ἐν Μεντίν, τὸ δὲ δικαστήριον πρὸ τινῶν ἡμερῶν εἶχεν ἀποφασίσει νὰ γίνωσι καὶ νέαι ἀνακρίσεις ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ.

Αἱ ἀνακρίσεις ἐγένοντο, καὶ ὁ πρόεδρος ἀναγινώσκει τὴν ἐκθεσιν ὑπογεγραμμένην παρὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ μέρους ἐκείνου. Ἰδοὺ αὕτη·

«Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐξετασθέντων Δρούσων ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ὀνομαζόμενος Ἀλί Σαῖδ, ἐπὶ τῶν συμβάντων τῆς Μετὲν, διέβη διὰ τοῦ χωρίου Σαλιμά, κρατῶν ἀπὸ τῆς κόμης τὴν καθημαγμένην κεφαλὴν τοῦ Χριστιανοῦ Ἀβουκατάρ, τὴν ὁποίαν ἔφερε πρὸς τὸν ἀρχηγόν του Κατάρβεν. Περιπλέον εἶναι ἄνθρωπος βίαιος καὶ κακῆς διαγωγῆς.»

Ὁ Πρόεδρος. Τί ἔχεις νὰ εἰπῆς;
Ὁ Ὑπόδικος. Ὅλα εἶναι ψευδῆ· ἄς ἔλθωσιν ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι ἐμαρτύρησαν ἐναντίον μου, καὶ ἂν ἐπιμένωσιν ἐνώπιόν μου, ἄς πῆσῃ ἡ κεφαλὴ μου εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ χυθέντος αἵματος.

Τὰ λόγια ταῦτα ἐπρόσφερον ὁ Σαῖδ, μετὰ πολλῆς ὑπερηφανίας καὶ αὐθαδίας· ἀναλαμβάνει τὰ δεσμά, καὶ φέρεται ἐκ νέου εἰς τὴν εἰρκτήν.

Ἡ θέρη εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ ὁ καπνὸς πυκνός· ὁ πρόεδρος διατάττει τὸν κλητὴρα ν' ἀνοίξῃ ἐν παράθυρον· ὁ διοικητὴς τῆς Βηρυτοῦ λαμβάνει βουβυλίον πλήρη ὕδατος καὶ πίνει· δίδει δὲ αὐτόν πρὸς τὸν συνταγματάρχην ὁ ὁποῖος ἐξόπνησε τέλος πάντων· πίνει δὲ καὶ κύτος. Καταπίπτει βροχὴ ὡς κατακλυσμὸς καὶ βρονταὶ μεγάλαι ἀκούονται· Κλείουσι τὸ ἀνοίχθην παράθυρον διότι ἐμβαίνει βροχὴ.

Φέρουσι τὸν Γιουσοῦρ Μιμπαλέτ, *βεκίλην* τῶν χριστιανῶν τῶν προσβληθέντων εἰς Σιδῶνα ὑπὸ τῶν Δρούσων καὶ ἠττηθέντων. Ἐκθέτει διὰ μακρῶν τὰ δυστυχεῖ ἐκεῖνα γεγονότα, καὶ λέγει πῶς, ἀφου ἐνικήθησαν καὶ ἀπεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Δρούσων, ἐπανελθόντες εἰς τὴν Σιδῶνα προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν μουσουλμάνων καὶ ἐφρονεῖσθαι οἱ πλείστοι.

Ὁ Πρόεδρος. Ἐκ τῶν μουσουλμάνων τούτων ἐγγνώρισες κανένα;

Ὁ μάρτυς ἀναφέρει τὰ ὀνόματα δύο ἢ τριῶν καὶ ῥητῶς τὸ τοῦ Ἀσίς, ὄντος ἐν φυλακῇ.

Μετὰ τινὰς ἐρωτήσεις, καὶ ἀποκρίσεις ἔρχεται ὁ ὑπόδικος Ἀσίς.

Ὁ γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὰς ἐναντίον αὐτοῦ μαρτυρίας· αὐτὸς ὅμως ἀρνείται πάντα. «Ἦμην, λέγει, εἰς τὴν οἰκίαν μου, οὔτε ἐπραξα οὔτε εἶδα τί.» — Ὁ μάρτυς καὶ ὁ κατηγορούμενος ἔρχονται εἰς λόγους, καὶ ὁ Ἀσίς προτείνει ν' ἀποδείξῃ διὰ μαρτύρων τὴν ἀθωότητά του. Ὁ γραμματεὺς σημειοῖ τὰ ὀνόματα τῶν μαρτύρων τούτων, οἵτινες θέλουσι προσκληθῆναι νὰ μαρτυρήσωσιν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Ὁ μάρτυς καὶ ὁ ὑπόδικος ἀπέρχονται.

Παύσις ἐπὶ πέντε λεπτά. Ὁ μουφτὴς καταβαίνει καὶ ἐλθὼν κάθηται ἐξ ἀριστερῶν τοῦ διοικητοῦ. Συνομιλοῦσιν ὀλίγον καὶ μετὰ ταῦτα οὗτος ἐξέρχεται. Οἱ περιετώτες συνδιαλέγονται.

Ἡ συνεδρίασις ἐπαναλαμβάνεται. Ὁ Ἀχμέτ-πασα, εἰτέρχεται καὶ κάθηται εἰς τὸ ἀνάκλιτρον. Ὁ Χερουάν ἐγερθεὶς κάθηται εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἀχμέτ-πασα. ἔρχεται ὁ κατηγορούμενος σὲν Ἰβραῖμ, ὁ ἐπονομαζόμενος Βαλαδόρας (σὲν τῶν χρυσομήλων)· φέρει πράσινον κεφαλόδεσμον, καὶ ῥάκη ἀντὶ ἐνδύματος. Εἶναι πεντηκοντούτης.

Ὁ Διερμηγεύς. Τὸ ὄνομά σου;

Ὁ Ὑπόδικος. Σὲν Ἰβραῖμ.

Ὁ Πρόεδρος. Δὲν ἔχεις ἄλλο ὄνομα;

Ὁ Ὑπόδικος. Καὶ σὲν Βαλαδόρας.

Ὁ Πρόεδρος. Πῶς ἔχεις τοῦτο τὸ ἐπώνυμον;

Ὁ Ὑπόδικος (γελῶν). Μὲ τὸ ἔδωκαν, δὲν ἤξεύρω.

Ὁ γραμματεὺς ἀναγινώσκει ἐκθεσιν κατ' αὐτοῦ, ὅπου κατηγορεῖται ὡς ἐρεθίσας εἰς πόλεμον.

Ὁ Πρόεδρος. Τί λέγεις;
Ὁ Ὑπόδικος. Οὔτε εἶδα, οὔτε ἤκουσα, οὔτε ἤξεύρω τίποτε· δὲν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κατοικίαν μου.

Ὁ Πρόεδρος. Καὶ ἐπιμένεις εἰς ταῦτα;

Ὁ Ὑπόδικος. Οὔτε εἶδα, οὔτε ἤκουσα, οὔτε ἤξεύρω τίποτε. — Καὶ ἀπεχώρησεν ὅπως ἀτάραχος.

Ὁ πασῶς σημαίνει τὸν κώδωνα καὶ ἔρχεται ὁ κλητὴρ.

Φέρετε καρέν.

Μετὰ τινὰ δευτερόλεπτα ἔρχονται τρεῖς ὑπηρέται· ὁ μὲν φέρει μεγάλον δίσκον ἐπὶ τοῦ ὀπίου κείνται δύο *ἰμβρίκια*, καὶ δωδεκάς *φλιτζανίων*. Ὁ πασῶς λαμβάνει πρῶτος, μετὰ ταῦτα τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δυνάμεων καὶ οἱ παρόντες Εὐρωπαῖοι. Ἄφου δὲ ἐπιον, ὁ κλητὴρ φέρει τοὺς ἐρεθίστας.

Τέσσαρες Μαρανίτιδες εἰσέρχονται μίξι κατόπιν τῆς ἄλλης, κεκαλυμμένοι ἔχουσι τὸ πρόσωπον διὰ μακροῦ λευκοῦ πέπλου. Τὰς προσκαλοῦσι δὲ νὰ καθίσωσιν ἀφου ἠρώτησαν τὰ ὀνόματά των κλ.

Ὁ Πρόεδρος. Ποία εἶναι ἡ ὀνομαζομένη Βεδράν;

Ὁ Γυνή. Ἐγώ.

Ὁ Πρόεδρος. Κατηγορήσας τὸν Σεξὲν ὅτι ἐφόνευσεν τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἔπρεπε νὰ φέρῃς μάρτυρας. Αὐτὸς εἶναι;

Ὁ Γυνή. Ναί, ἐφένδη.

Ὁ γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὴν ἐγκλησίν της. Ὁ Σεξὲν προσεκάλεσε τὸν ἄνδρα μου νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του λέγων ὅτι θὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὴν σφαγὴν τοῦ Δέρ-ελ-Καμάρ. Ἀνεχώρησαν ὁμοῦ· ἐπειδὴ δὲ δὲν τὸν ἐπίστευσα, τοὺς παρεκολούθησα. Ὅταν ἐφθάσαμεν πλησίον εἰς τὸ χωρίον, ὁ Σεξὲν ἐκτύπησε τὸν ἄνδρα μου καὶ τὸν ἐξέριψε κατὰ γῆς· καὶ βελῶν τὸ ξίφος εἰς τὸν λαίμῳ του, καὶ πατήσας δυνατὰ ἐπάνω εἰς αὐτό, τὸν ἐκοίφεν, ἂν καὶ ἐφώναξα καὶ τὸν παρεκάλουν νὰ μὴ φονεῖται τὸν ἄνδρα μου. Ἐφώναξα πολὺ καὶ οἱ παρόντες μάρτυρες ἀκούσαντες ἔτρεξαν καὶ εἶδαν τὰ γινόμενα.

Οἱ μάρτυρες ἐπικυροῦσι τὸν φόνον.

Ὁ Πρόεδρος. Νὰ ἔλθῃ ὁ Σεξὲν.

Ὁ κλητὴρ φέρει ἕνα Δρούσον εικοσιπέντε ἔως τριακοντα ἔτων, ὅστις χαιρετᾷ τὸ συμβούλιον· εἶναι ἰσχνός, ὠχρὸς καὶ ἠλλοιωμένος, δὲν ἔχει δὲ ἦθος φονεῶς· ἦτο γραμματεὺς σὲν Δρούσου παρὰ τὸ Δέρ-ελ-Καμάρ. Κόπτει τὴν κεφαλὴν, νεύει τοὺς ὀφθαλμούς καὶ οὐδὲν βλέπει.

Ὁ γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὰς ἐναντίον αὐτοῦ μαρτυρίας.

Ὁ Πρόεδρος. Τί λέγεις;

Ὁ Ὑπόδικος. *Ἐφένδουμ* (κύριοι), δὲν γνωρίζω αὐτὴν τὴν γυναῖκα οὔτε τὴν εἶδα ποτέ.

Ταῦτα ἀκούσασαι αἱ τέσσαρες γυναῖκες ἀφῆκαν φωνὰς δυσχερεῖς, ἀκατάληπτους, χειμάρρους λόγων καὶ κατηγοριῶν. Ὁ ἀνακριτὴς ἀγωνίζεται νὰ τὰς καθυσοχάσῃ. Μόλις γίνεται σιωπὴ. Ὁ δὲ κατηγορούμενος ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτά. Νεαὶ φωναὶ τῶν μαρτύρων τὰς καθυσοχάζει καὶ πάλιν.

Ὁ κατηγορούμενος λέγει ὅτι οὐδὲν εἶδε, καὶ

ὅτι ἔχει μαρτυρικὰ τῆς καλῆς του διαγωγῆς ὑπογεγραμμένα παρὰ χριστιανῶν. Καὶ προσάγονται μὲν ταῦτα, ὁ δικαστὴς ὅμως τὰ θεωρεῖ ἀπαράδεκτα. Μετὰ τὰς ἐξηγήσεις λέγει καὶ πάλιν ὅτι οὐδὲν εἶδε, καὶ ὅτι δὲν γνωρίζει τὴν γυναῖκα ἐκείνην.

Ἡ Βεδράν δὲν ὑπομένει πλέον, καὶ ἐγερθεῖσα ἀποτείνεται πρὸς τὸν ὑπόδικον ἐντόνος. «Ταλαίπωρε! Τολμᾷς ν' ἀρνῆθῃς; δὲν με γνωρίζεις; δὲν ἐνθυμεῖται ὅταν γονατισμένη ἐμπρὸς σου κλαίουσα, παρακαλοῦσα, ἀποσπῶσα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου σὲ ἔλεγα ἂ ἔλεος! ἔλεος! μὴ φονεῖς τὸν ἄνδρα μου! Ἀχρεῖς! τὰ ἀρνείσαι σήμερον ἐμπρὸς εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Σουλτάνου τὸ ὅποιον θὰ σὲ κρίνῃ! Εὐτυχῶς δὲν ἤμην μόνη· ἰδοὺ ἀκόμη ἐξ ὀμμάτων τὰ ὁποῖα εἶδαν ὡς τὰ ἰδικά μου.»

Ὁ ἐγκλωόμενος θέλει νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλὰ τὸν ἀντικόπτουσι αἰφωναὶ καὶ τῶν τεσσάρων γυναικῶν.

Ἡ σκηνὴ αὕτη κατέπληξε καὶ τὸ δικαστήριον καὶ τοὺς παρεστώτας· αἱ φωναὶ τῆς γυναικὸς ἐσπάραιτον τὴν καρδίαν· ἡ ταλαίπωρος, διηγουμένη καὶ πάλιν πρὸς τὸ δικαστήριον τὴν τρομερὰν σκηνὴν τοῦ φόνου, ἔτεινε τὰς χεῖρας πρὸς τὸν ὑπόδικον καὶ ἔλεγε·

«Σεξὲν, δός με τὸν ἄνδρα μου, καὶ ἂν δὲν ἤμπορῆς νὰ με τὸν δώσῃς σὺ, θὰ με τὸν δώσῃ ὁ σουλτάνος. Περίεργοι εἶναι τῶνόντι οἱ φονεῖς μας· ἐὰν μὲν εἶναι Δρούσοι, λέγουσιν ὅτι οὐδὲν εἶδαν καὶ οὐδὲν ἤκουσαν· ἐὰν δὲ ἄνθρωποι τῆς κυβερνήσεως, δι' ἄσχυρίζονται ὅτι οὐδὲν ἔγεινε παρόντων αὐτῶν. Ποῖοι λοιπὸν ἐξωλόθρευσαν τόσους χριστιανούς; Σεξὲν, δός με τὸν ἄνδρα μου διότι χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔχω οὔτε ἄρτον.»

Καὶ παρεδόθη εἰς κλαυθμούς· ὁ δὲ πρόεδρος τὴν καθυσοχάζει μὲ γλυκεῖς λόγους. Αἱ τέσσαρες γυναῖκες ἀποπέμπονται διαταχθεῖσαι νὰ ἐπανέλθωσι τὴν ἐπιούσαν· ἐξέρχονται δὲ εὐχαριστοῦσαι τὸ δικαστήριον.

Ὁ ἐγκλωόμενος, ὅστις ἐγένετο μελανός, ἐγερθεὶς εἰπέ τινὰς λόγους πρὸς τὸ δικαστήριον, ἀρχίσας οὕτω· *Ἐφένδουμ, Ἀμάν*, (Κύριοι, συγγνώμη . . .) ὁ διοικητὴς ἐσάμανε, καὶ διέταξε νὰ τὸν ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν φυλακὴν.

Ἡ συνεδρίασις διελύθη, καὶ οἱ περιστώτες βαθείως συγκινηθέντες, ἀπεχώρησαν ἀποχαιρετίζαντες τὸ δικαστήριον.

Διερκούσης τῆς συνεδριάσεως, ὅλοι οἱ εἰσερχόμενοι ἀπέβαλλον τὰς ἐμβάδας, ἐξερχόμενοι δὲ ἀνελάμβανον αὐτάς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚ ΒΑΓΔΑΤΙΟΥ. Ὁμογενῆς τις καὶ συμπολίτης γράφει ἡμῖν τῇ 10 τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου ἐκ Βαγδατίου τὰ ἐξῆς. . . «Ἐλθὼν ἐνταῦθα διευθύνω ἐμπορικὸν κατάστημα. Τὸ Βαγδατίον ἐκτίσθη, ὡς λέγεται, ἐπὶ τῶν ἐρεπιῶν τῆς ἀρχαίας Βαβυλώνας, ἔχει δὲ περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας κατοίκων, τῶν πλείστων Ἀράβων, Ἑβραίων καὶ χριστιανῶν εἰς πολλὰς αἰρέσεις διαιρουμένων. Οἱ χριστιανοὶ οὗτοι ἔχουσιν ἐπὶ τὰ ἐκκλησίας, ἀμερικὴν, ἀρμενοκαθολικὴν, λατινικὴν, διαμαρτυρο-

μένην, γραικοκαθολικὴν, συριακὴν καὶ κελουτανικὴν. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ δύο προξενεῖα γενικά, ἀγγλικὸν καὶ γαλλικόν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον θεωρεῖται ὡς ἄλλη πρεσβεία, καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ἐν Ἰνδίας κυβερνήσεως. Ὁ πρῶτος Ἕλλην ἔμπορος ὁ ἐλθὼν ἐνταῦθα εἰμὶ ἐγώ· ἔχω δὲ καὶ γραμματεῖα τοῦ καταστήματος συμπολίτην Ἕλληνα ἐξ Ἀνδριτσαινῆς τῆς Ὀλυμπίας τὸν Κ. Γ. Πολ. . . Σπανίως βλέπομέν τινα ὁμιλοῦντα τὴν ἑλληνικὴν, καὶ ὁ τοιοῦτος εἶναι ἢ ἰατρός ἢ φαρμακοποιὸς ἀκολουθῶν τὰ τουρκικὰ μεταβατικὰ σώματα. Οἱ Ἄραβες σοφτάδες καὶ οὐλαμάδες ὀνομάζουσι ἡμᾶς *Γιουγαλίδα* (Ἰωνας), καὶ σέβονται εἰς ἄκρον τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς ἀνήκον εἰς τὸ ἀρχαιότερον καὶ σοφώτερον ἔθνος. Εἴμεθα περικυκλωμένοι ὑπὸ ἀρχαίων ἐρειπίων, ἰδίως δὲ τοῦ πύργου Ἄβελ καὶ τῆς Νινευί, ὅθεν παρέλαθον, ὡς δὲν ἀγνοεῖτε, πολλὰ οἱ Ἄγγλοι.

» Τὸ μετὰ τῆς Καλκούτης, Βυμβάης καὶ Κίνας ἔμπόριον εἶναι ἄξιον πολλοῦ λόγου· ἐξοδεύονται δὲ ὡς ἐπὶ πολὺ ὑράσματα τῆς Ἀγγλίας. Ὁ ποταμὸς Τίγρις διέρχεται διὰ τῆς πόλεως, ἐντὸς δὲ αὐτοῦ ὑπάρχουσι τρία ἀτμόπλοια, τουρκικὰ μὲν δύο, ἀγγλικὸν δὲ ἓν, ταξιδεύοντα εἰς Βάσραβ· ἐκεῖθεν δὲ ὅπου ὁ Τίγρις ἐνοῦται μετὰ τοῦ Εὐφράτου, ταξιδεύουσι ἰστιφορὰ ἀγγλικά εἰς τὰς Ἰνδίας ».

Ἡ Α . Τ .

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΑΦΡΟΝΤΙΣΙΑ.

—οοο—

Ἀφῆτέ με φροντίδες
Καὶ μάταιαι ἐλπίδες
Ἀφῆτε γὰ χαρῶ

Τὴν ἀρεσιν, αὐτῆς μου
Τῆς ἀνθηρᾶς ζωῆς μου
Τὸν εὐδιον καιρό.

Σκληρὰ μελαγχολία,
Καὶ λύπη ἀθυμία,
Καὶ κάθε τι δεινόν,

Ἀπέλθετε! χαθῆτε!
Ποσὼς μὴ μ' ἐνοχλεῖτε!
Τί μὲ ἡμᾶς κοιτῶν;

Μ' αὐτὸν τὸν κόσμουφν μου
Τὸν φίλον μουσικόν μου
Ἀφοῦ ἐγὼ πλουτῶ,

Καὶ μὲ τὰς ἀηδόνας
Τὰς μελωδοὺς τρυγόνας
Τί πλέον γὰ ζητῶ;

Ἄν γῆς οὐδ' ἓνα βῆμα
Μὲ ἔδωκεν ὡς κτήμα
Ἢ τύχη θ' ἀμοιρῶ;

Γι' αὐτὸ γὰ σκυθρωπάσω,
Νὰ μὴ διασκεδάσω,
Νὰ παίζω γὰ χαρῶ;

Λοιπὸν ἄς ἐδθυμῶ!
Τὰ πάντ' ἄς λησμοιρῶ,
Κ' εὐθὺς μετὰ χαρᾶς

Ἄς τρέξω εἰς λειμῶνας
Εἰς κήπουε κ' εἰς βατῶνας
Κ' εἰς λόχμας δροσεράς.

Αἱ ὀλίγαι λέξεις τὰς ὁποίας ἐσημείωσα ὑπὸ τὸ τέλος τῆς ἐν τῷ προηγουμένῳ συλλογῷ βιβλιογραφίας, παρεξηγήθησαν, καὶ αἱ γενικαὶ παρατηρήσεις μου περὶ εὐσχήμου ἢ μὴ συζητήσεως ὑπετέθησαν ὡς ἰδίως πρὸς τὸν συγγραφεῖα τῶν *Κυψελιδῶν* ἀποδιδόμεναι· ἀλλ' ἐκ τοῦ εἰρημοῦ τοῦ λόγου μου ἐξάγεται ὅτι τὴν κατάκρισιν τῆς θρασείας συζητήσεως ἀντέταξα ἀπλῶς εἰς τὸν ἔπαινον τῆς ἠπιωτέρας, ἕνα κυρίως καταδείξω τὸ μετριοπαθὲς τοῦ γράψαντος τὴν βιβλιοκρισίαν, καὶ τοι πάντῃ ἀπάδουσαν πρὸς τὴν γιῶμην δὴ ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιτροπῶν. Τοιαύτας παρατηρήσεις γενικὰς καὶ μηδένα ἐκ τῶν γραφόντων ἰδίως ἀποβλεπούσας, πολλὰκις ἔγραψα, διότι ἐν κοινῶν κατακόρως ἀγαπῶσθαι τὸ ψέγειν, ἀναγκάζομαι καὶ ἄκωρ ἐρίοις γὰ ἀγαποῦν ἢ μᾶλλον γὰ ὀνειροπολῶ τρόπους θεραπείας. Ἐπαρᾶλέγω λοιπὸν ὅτι ἡ ὑποσημείωσις μου ἐκείτη οὐδένα ἰδίως ἀλέβλεπε.

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.